

muotokuvia

naisia politiikan huipulta

Raportti 1 • 2012

Johanna Korhonen, Karina Jutila, Leena Koivisto (toim.)

MUOTOKUVIA
naisia politiikan huipulta

© Kirjoittajat

JULKAISIJAT Ajatuspaja e2, Maaseudun Sivistysliitto

TOIMITUS Johanna Korhonen, Karina Jutila, Leena Koivisto

ULKOASU Juha Rätty / www.j-form.fi

ISBN 978-952-5895-08-7
978-952-5895-09-4 (PDF)

PAINO Newprint, Loimaa 2011

Julkaisuun on käytetty ulkoasiainministeriön EU-tiedotustukea.

Sisältö

Lukijalle	5
------------------------	----------

Johanna Korhonen

Ylipäällikön käsilaukku

Tarja Halonen: tasavallan presidentti 2000–2012	9
--	----------

Elina Rajaniemi

Lillanin monta elämää

Elisabeth Rehn: sota-ajan lapsesta rauhantyon tekijäksi	25
--	-----------

Karina Jutila

Intohimona vastuu

Mari Kiviniemi: nuoren polven puoluejohtaja	43
--	-----------

Liisa Liimatainen

Super-Emma ja matkalaukku

Emma Bonino: katolisen Italian arvostelija ja globaalipoliitikko	59
---	-----------

Arseni Svynarenko

Vallan saleista selliin

Julija Tymošenko: Ukrainan oranssin vallankumouksen vertauskuva	77
--	-----------

Toimenpidesuosituksia tasa-arvon edistämiseksi	96
---	-----------

Kirjoittajat	98
---------------------------	-----------

Lukijalle

Koulujemme historianopetuksessa kerrottiin vuosikymmen-ten ajan ikään kuin keventävänä anekdoottina, että Suomessa naisille annettiin äänioikeus 1906 toisena maana maailmassa, joitakin vuosia Uuden-Seelannin jälkeen. Opetuksen painopiste oli kuitenkin sortovuosissa, sodissa ja itsenäistymisessä. Seinältä oppilaita katsoivat vakavaimiset presidentit, kaikki miehiä.

Vasta hiljattain havahduttiin siihen, että naiset eivät saaneet pelkästään äänioikeutta, vaan myös oikeuden asettua ehdolle ja tulla valituiksi. Siinä Suomi oli ensimmäisenä liikkeellä. Mahdollisuus myös toteutui, kun ensimmäisissä eduskuntavaaleissa melkein kymmenesosa uusista kansanedustajista oli naisia.

Naisille annettiin politiikassa kuitenkin oma, melko selvärajainen tonttinsa. Naiset puhuivat perheestä, kodista ja sosiaalikesymyksistä. Rahan, vallan ja turvallisuuden kovat kysymykset kuuluivat miehille. Ennen toista maailmansotaa hallitukset koottiin miesministereistä yhtä lyhytaikaista poikkeusta lukuun ottamatta. Sotien jälkeen hallitukseen otettiin silloin tällöin naisministeri yleensä hoitamaan sosiaali- ja terveystkysymyksiä.

Naisten nousu politiikan korkeimpiin tehtäviin nähtiin vasta peruskoulun kasvattien ollessa äänestysikäisiä. Heidät esiteltiin yleensä sukupuolensa kautta: ensimmäinen naispuoluesihtööri, ensimmäinen naispuheenjohtaja, ensimmäinen naispuolustusministeri, ensimmäinen naispuhemies, ensimmäinen Suomen Pankin naispääjohtaja, ensimmäinen naisulkoministeri, ensimmäinen naispresidentti. Sukupuolijakauma eduskunnassa ja hallituksessa tasoittui hiljalleen.

Pitkän talouskasvun vuosina Suomessa voitiin kahtena lyhyenä jaksona ottaa valokuvia, joissa sekä presidentti että pääministeri olivat naisia. Oliko lopultakin saavutettu tilanne, jossa tasa-arvo on toteutunut eikä ketään valita tehtäviin sukupuolensa ansiosta eikä siitä huolimatta?

Tuskin. Käytäntö on osoittanut, että ensimmäisenä tehtävää hoitavaa naista seurataan hyvin tarkasti, mutta hänen kautensa päätyttyä todetaan, että tasa-arvotavoite on nyt saavutettu ja voidaan palata takaisin tuttuihin ja turvallisiin käytäntöihin.

Ensi maaliskuun alun jälkeen Suomi saattaa jälleen olla tilanteessa, jossa presidentti, pääministeri ja eduskunnan koko puhemiesistö ovat miehiä. Koska naiset ovat jo hoitaneet tehtäviä, asettelmaa ei tarvitse enää perustella. Kasvun tyrehtyessä ja talouskysymysten noustessa yhä tärkeämmiksi miehet ovat palanneet valtaan – ainoana poikkeuksena valtiovarainministeri.

Taloudellisen vallan käyttö on Suomessa hyvin miehisisä käsissä myös yrityksissä: ei tarvitse kuin katsoa suurten pörssiyritysten hallitusten kokoonpanoja. Etujärjestöjen päättävissä elimissä kokoonpano on samalla tavoin painottunut.

Tämän julkaisun tavoitteena on muutamalla muotokuvalla kertoa naisista poliittisina vaikuttajina. Muotokuvien kohteet ovat usein aloittaneet tehtävissä, ”joissa saa olla nainen”. Heidän tarinansa osoittavat, kuinka vaikeaa kiintiöajattelun murtaminen on ja mitä tapahtuu, kun naiset rikkovat heille osoitetun alueen rajat. Muotokuvien tarkoituksena on rohkaista naisia osallistumaan, vaikuttamaan ja asettamaan

itsensä alttiiksi julkiselle arvioinnille. Vain sillä tavoin Suomen poliittinen järjestelmä voi jatkaa kehitystään tasa-arvoisempia aikoja kohti.

Naispoliitikkoja arvioidaan edelleen sukupuolensa kautta. Vaikka tällainen julkaisu ansaitsee kritiikkinsä samasta asiasta, naiseuden korostamisesta ylipäätään, tuntuu, että tällaista ääntä vieläkin tarvitaan. Mitä korkeampaan tehtävään nainen valitaan, sitä enemmän hänen persoonansa kiinnostaa juuri naiseuden takia. Toivomme, että tämän kirjan näkökulma vanhenee mahdollisimman pian, mutta sitä ennen toivomme, että kirja rohkaisee kaikkia päteviä naisia politiikkaan ja muihin tehtäviin yhdessä yhtä pätevien miesten kanssa.

Mitä tasa-arvon edistämiseksi voidaan tehdä? Odottaako ai-noastaan vai ryhtyä johonkin? Artikkelien kirjoittajat esittävät kirjan lopussa joukon suosituksia poliittisille päättäjille, medialle, kasvattajille ja kaikille kansalaisille. Naisille ja miehille. Toivomme, että ehdotukset herättävät mielenkiintoa ja keskustelua ja osaltaan auttavat Suomea kasvamaan aidosti tasa-arvoiseksi yhteiskunnaksi.

Kiitämme sekä muotokuvien kohteiksi suostuneita että niiden laatijoita. Toivomme, että seuraavien kuvien kohteiksi on tulevaisuudessa paljon ehdokkaita.

Helsingissä 5. joulukuuta 2011

Ilkka Herlin

puheenjohtaja

Ajatuspaja e2

Matti Kalliokoski

puheenjohtaja

Maaseudun Sivistysliitto

Johanna Korhonen

Ylipäällikön käsilaukku

Tarja Halonen: tasavallan presidentti 2000–2012

Olen ollut elämässäni kaksi kertaa alle metrin päässä Tarja Halosesta, Suomen ensimmäisestä naispresidentistä. Ja Suomen ensimmäisestä punatukkaisesta presidentistä, mainittakoon nyt sekin, koska naiseus ei tunnetusti ole naisen ainoa ominaisuus.

Ensimmäinen kerta oli sunnuntaina 6. helmikuuta 2000 Paasitornin eli Helsingin työväentalon juhlasalissa, Tarja Halosen vaalivalvojisissa. Sinä iltana Halonen oli valittu presidentiksi 1 644 532 äänellä ja 51,6 prosentin ääniosuudella. Häviöjä oli keskustan ehdokas **Esko Aho**.

Tulokset ja suorat tv-lähetykset vyöryivät valkokankaalta Paasitornin salissa, johon oli ahtautunut suuri määrä hyvin sekalaista väkeä. Kun vastavalittu presidentti saapui saliin, tungos tiheni, kiljunta yltyi, jotkut itkivät. Väkimassa kuljetti Halosta hitaasti kohti salin toisessa päässä olevaa lavaa. Jossain vaiheessa huomasin, että tuoreen presidentin ja minun välissä oli vain kaksi ihmistä, hieman liittistyneinä, ja kumpikaan heistä ei ollut minkäänlainen turvamies. Kenenkään estämättä joku työnsi Tarja Halosen päähän mustan lippalakin, jossa luki PRESIDENTTI. Tämän kasvoilla kiilsi hiki ja loisti

Kyllä monet naisetkin hoitavat lapsiaan kännykän avulla.

onnellinen, sekava, uupunut, riemukas ja elämän kaikesta rikkaudesta kiitollinen ilme. Ensimmäisiksi sanoikseen mikrofonin hän pyysi, että väkijoukko ei puskisi salissa eteenpäin, koska aivan lavan edessä oli pieniä lapsia.

Toinen kerta alle metrin päässä Halosesta on nyt, marraskuisena iltapäivänä, kun hänen kaksitoistavuotista eli 4 384 päivän mittaista presidenttikauttaan on jäljellä enää 97 päivää. Istumme Presidentinlinnan salissa, ja Halonen on juuri sanonut, ettei hän loukkaannu, vaikka toimittaja häntä vahingossa sinuttelisikin. Julkiset tilanteet ovat asia erikseen, kahdenkeskisessä haastattelussa puhuttelumuoto ei ole se kaikkein ratkaisevin asia. Ihmisten välistä kunnioitusta voi osoittaa muillakin tavoilla.

Tarja Kaarina Halonen täyttää vuoden 2011 jouluaattona 68 vuotta. Marraskuisena torstai-iltapäivänä 2011 hän on johtanut useita tunteja puhetta suorana televisiolähetysten toteutetussa Presidenttifoorumissa. Hän on rauhallinen ja keskittynyt, hyväntuulinen ja avulias. Vaikka hän on koko ikänsä ollut sitä mieltä, että ihmisen poliittiset näkemykset ja aatteellinen tausta ovat politiikassa paljon keskeisempiä vaikuttimia kuin sukupuoli, hän myöntää, että sukupuolellakin on merkitystä. Siitä puhutaan nyt.

Halosen presidenttikampanjan aikana naiseus presidentin ominaisuutena ei ollut erityisen vahvasti esillä. **Elisabeth Rehn** oli jo ennen Halosta yltänyt vaalien toiselle kierrokselle. Halosen ja Esko Ahon taistelussa oli kyllä esillä muun muassa vanhemmuuden teema: Aho kärsi leimautumisesta ”kännykkäiseksi”, ja Halosen kannattajien oli helppo kehittää mielikuvia korskean miehen ja viisaan naisen välisestä taistosta. Kysymys lastenhoidosta ei olisi välttämättä koskaan noussut esiin, jos Ahon vastaehdokas olisi ollut mies.

Kyllä monet naisetkin hoitavat lapsiaan kännykän avulla, Halonen sanoo nyt, Presidentinlinnan kauniilla mutta hiukan epämukavalla tuolilla istuen. Hän ei koskaan jäänyt kiinni kenenkään kännykkähoitamisesta, koska hänen tyttärensä oli ensimmäisen presidenttikampanjan aikana jo 22-vuotias.

Vaali-iltana jännitys ja tunteen purkautuivat, ja Suomen historian ensimmäisen naispuolisen presidentin sukupuolellakin oli ainakin hetken ajan suuri merkitys. Paasitornin salissa riemuitsevien nuoriso- ja keski-ikäisjoukkojen seassa juhlivat harmaapäiset, kahdeksankymppiset tai sitä vanhemmat naiset, joista monella oli kyyneleet silmissä. Meidän Tarja voitti! Voitti!

Tyttärestä piti tulla hyvä työhminen

Ennen kuin ihmisestä tulee presidentti, on tapahtunut monta muuta-kin asiaa kuin voitto vaalien toisella kierroksella. Katson Tarja Halosta ja mietin, mikä kaikki olisi voinut mennä toisin.

Kun ihmisen uraa tarkastellaan silloin, kun asiat ovat jo tapahtuneet, kaikki vaikuttaa suoralta ja selkeältä, kuin ennalta käsitkirjoitetulta. Kalliolaiseen työläisperheeseen syntyi jouluaattona tyttö, josta tuli reipas ja katujen karaisema Kallion yhteiskoulun oppilas. Hänen vanhempansa olivat eronneet tytön ollessa pari-vuotias, mutta **Lyyli**-äidin toisesta aviomiehestä **Thure Forssista** tuli tyttäreille tärkeä perheenjäsen.

Isä, Tarja Halonen sanoo Presidentinlinnan silkkiverhotulla tuolilla ja korjaa sitten täsmälliseen tapaansa, *siis isäpuoleni*. Äiti ja isäpuoli kasvattivat Tarjasta ennen kaikkea hyvää työhmistä. Ihmistä, ei työnaista, sillä työväenluokassa työtä osattiin jo tuohon aikaan ajatella hyvinkin sukupuolineutraalisti, niin kuin nykyään sanottaisiin. Nainenkin sai olla, mutta ennen kaikkea oli oltava hyvä työhminen.

Miestä ei voi tyttarelleen valita, presidentti Halonen muistelee Thuren pohdiskelleen. *Niin että sen takia naisella pitää olla koulutus ja ammatti, joilla se voi elättää itsensä, pari lasta ja juopon miehen.*

Koulutuksen ja ammatin tytär saikin, ja oman tyttären, mutta sitä juoppoa miestä ei.

Tarja Halonen sai perinnöksi eräänlaisen pystysuoraa naislinjaa pitkin periytyvän perhemallin. Se rakentuu vahvasta tyttärestä, joka saa jo varhain valmiin naisen elämän mallin. Ja tämä naislinja

Mutta hän
kasvatti
tyttären,
josta tuli
presidentti.

kestää. Naiset säilyttävät juurensa äiteihinsä ja tyttäriinsä eläessään tässä juurevassa ja juurtuvassa pystysuorassa naislinjassa, kirjoitti Paavo Haavikko kirjassaan Tarja Halosen tarina.

Haavikko korostaa Halosen äidin merkitystä; Lyyli oli *kuin henkilöahmo Eeva Joenpellon romaaneista, jotka on rakennettu parhais-ta elämän aineksista, vahvoista naisista ja heikoista taikka värittö-mistä miehistä, jotka tietävät tilansa.*

Thure Forssista lukiessani ajattelen silti, että hän taitaa olla Tarja Halosen elämän ensimmäinen ratkaisevan tärkeä mies. Hän olisi yhdessä Lyylin kanssa voinut luhistaa kasvavan tyttären itsetunnon niin, ettei Tarja Halosesta olisi koskaan kuultu sen kummempia. Mutta hän kasvatti tyttären, josta tuli presidentti.

Äiti istutti tyttärensä politiikanteon ytimen: *Epäreiluahan elämä on, mutta sitä varten täällä ollaan, että maailma muuttuisi paremmaksi*, tytär muistelee nyt, parannettuaan maailmaa politiikassa vuosikymmenet ja presidenttinäkin kaksitoista vuotta.

Lyyli ja Thure Forss eivät päässeet presidenttityttöään näkemään. Tarja Halonen oli äitinsä kuollessa vuonna 1990 oikeusministeri – historian ensimmäinen poliittisen hallituksen naisministeri sillä paikalla. Ensimmäinen nainen oikeusministerinä oli virkamieshallituksen jäsenenä toiminut **Inkeri Anttila**, rikosoikeuden professori, joka toimi oikeustieteen opiskelija Tarja Halosen tutkielmanohjaajana 1960-luvun lopulla. Halosen tutkielma käsitteli nuorten rikoksenteiki-jöiden valvontaa ehdonalaisten tuomioiden aikana.

Presidentin uran tärkeät miehet

Kun ihmisen uraa tarkastellaan jälkikäteen, kaikki on selvää, mutta tosiasiaassa kymmenet ja sadat tilanteet olisivat voineet aivan yhtä hyvin mennä toisinkin. Jotta ihmisestä, miehestä tai naisesta, tulee presidentti, taustalla on ollut valtavat määrät oikeita ihmisiä, oikeita ajoituksia, oikeita paikkoja ja oikeita päätöksiä. Virheitäkin on tietysti

ollut, ja vastoinkäymisiä, mutta ei niin ylivoimaisia, että ne olisivat haudanneet hyvät sattumat alleen.

Pohdin miesten osuutta Tarja Halosen uralla ja tunnen itseni epävarmaksi: tuntuu epämiellyttävän epäfeministiseltä katsoa naisen menestystä pohtiessaan ensimmäisenä miehiin päin. Mutta näin on tehtävä: Suomessa ei kukaan voi päästä kunnanvaltuuston varajäsennyttä pidemmälle, jollei herätä luottamusta sekä naisissa että miehissä.

Jos Thure Forss oli ensimmäinen ratkaisevan tärkeä mies, toinen oli **Niilo Hämäläinen**. Hämäläinen oli Suomen Ammattiliittojen keskusjärjestön SAK:n puheenjohtaja. Hän oli 1970 rekrytoimassa SAK:hon juristia, lakimiestä, niin kuin silloin oli aina tapana sanoa. Hämäläisellä oli ajatus, että lakimies saa olla nainenkin, vaikka se olisi SAK:ssa uutta. Hän päätyi hakijoista 27-vuotiaaseen Tarja Haloseen, joka oli valmistunut oikeustieteen kandidaatiksi kaksi vuotta aikaisemmin ja oli töissä Luotonvalvonta Oy:ssä.

*Hämäläisellä oli neljä tytärtä ja yksi poika ja yhteiskunnallisesti aktiivinen vaimo. Kyllä perhe vaikuttaa. En tiedä, pitäisikö **Paavo Lipposen** yrittää näyttää nuorelta, mutta olen vakuuttunut, että hänen kotonaan olevat kolme nuorta naista nuorentavat häntä. Ihmisen on aina hyvä olla tekemisissä eri sukupuolta olevien ja eri-ikäisten ihmisten kanssa, Halonen sanoo.*

Niilo Hämäläinen pestasi Tarja Halosen tehtävään, josta tämä erosi lopullisesti vasta tullessaan presidentiksi. Kansanedustaja- ja ministerikausiensa ajan hän oli SAK:sta virkavapaalla eli lopetti liittojuristin työt käytännössä 1979.

”Siihen toimeen sai olla nainen”

Ainakin kerran Tarja Halonen käytti sukupuoltaan hyväkseen SAK:n liittojuristin työssään. Miehillä ei näet yleensä ole käsilaukussaan salaista asetta, joka monella naisella on.

Joskus naisen nostamiseen riittää yhden miehen yksi päätös.

Paavo Haavikko kertoo, miten työnantajien neuvottelijat kerran halusivat keskeyttää neuvottelun, mutta SAK ei tahtonut. Lakimies Halonen kaivoi laukustaan hajuvesipullon ja suuntasi sumuttimen suihkun vastapuolen rinnuksiin sanoen: *No niin, menkää vain kotiin ja sanokaa, että olette olleet neuvottelemassa!* Sitä työnantajaneuvottelijat eivät uskaltaneet tehdä, joten heidän oli pakko jäädä ja neuvotella, kunnes hajuveden tuoksu oli heistä haihtunut.

Kolmas merkittävä mies oli **Kalevi Sorsa**. Tarja Halonen oli liittynyt sosialidemokraattiseen puolueeseen 1971, ja kolme vuotta myöhemmin pääministeri Sorsa pestasi hänet eduskuntasihteeriksi. *Menee hyvä juristi pilalle politiikassa*, Paperiliiton **Veikko Ahtola** kommentoi.

Sorsa haki jotakuta puolueen vasemmalta laidalta, ja se sai olla nainen, Halonen sanoo.

”Sai olla nainen” toistuu Halosen puheessa usein, kun hän puhuu tehtävistä, joita tuli hoitamaan toimen ensimmäisenä naispuolisena haltijana: SAK:n lakimies, ulkoministeri, presidentti.

Sai olla nainen. Miehiä oli tietysti tarjolla, niin kuin aina, eikä valittavankaan olisi välttämättä oltava nainen. Mutta naissukupuoli ei olisi suorastaan este. Sellaisessa maailmassa Tarja Halonen on poliittisen uransa tehnyt. Naisuus ei ole vieläkään yhtä itsestään selvä ihmisen ominaisuus kuin mieheys, vaan sitä on edelleen perusteltava tai ainakin otettava siihen jotain kantaa niin politiikassa kuin muuallakin yhteiskunnassa.

Joskus voi riittää yhden miehen yksi päätös

Miesten tuki on tärkeää erityisesti silloin, kun se yksi mies voi päättää jotain tärkeää. Vaaleissa naisehdokas voi tietysti periaatteessa saada vaikka kaikki äänensä naisilta, mutta esimerkiksi virkoja tai työpaikkoja haettaessa tilanne on toinen.

Niino Hämäläisen ja Kalevi Sorsan jälkeen kolmas mies, joka valitsi Halosen, oli Paavo Lipponen. Hänelle Halosta ehdotti todennäköisesti puoluesihteerinä **Kari Laitinen**.

Kun hallitustunnustelijan tehtävät saanut Lipponen keväällä 1995 pohti sopivaa ulkoministeriä ja päätyi Haloseen, hänkään ei pitänyt naiseutta esteenä muttei toisaalta nähnyt silmissään kovin laajaa pätevien naisten joukkoa, josta ministerin olisi voinut valita. Mutta yksikin hyvä riitti. Tarja Halonen toimi ulkoministerinä viisi vuotta, presidenttiyhteensä asti.

Joskus naisen nostamiseen riittää yhden miehen yksi päätös. Jos nainen sitä vastoin halutaan uralla eteenpäin naisten voimin, naisia on oltava liikkeellä paljon. Näin oli silloin, kun Elisabeth Rehn nousi toiselle kierrokselle 1994 **Martti Ahtisaarta** vastaan.

Näin on niin kauan kuin miehet hallitsevat suurinta osaa yhteiskunnan avainpaikoista, niistä, joissa yhden ihmisen yksi päätös riittää.

Halosen voitettua presidentinvaalit vuonna 2000 Taloustutkimus selvitti, millä perusteella äänestäjät olivat äänestäneet Halosta ja vastaehdokas Ahoa. Puolet Halosta äänestäneistä perusteli valintaansa ehdokkaan asiantuntemuksella. Neljännes häntä äänestäneistä piti tärkeänä myös ehdokkaan naissukupuolta. Esko Ahoa kannattaneistakin viidesosa painotti valinnassaan sukupuolten välisiä suhteita ja ilmoitti äänestäneensä Ahoa perhearvojen takia.

Kansanedustajaksi Halonen oli valittu 21 vuotta aikaisemmin, vuonna 1979, toisella yrittämällä. Hän oli tuohon aikaan imeväisen äiti.

Tulisiko ylipäällikön hakea turvaa käsilaukustaan?

Kun Tarja Halonen aloitti presidenttinä 1. maaliskuuta 2000, hänen ensimmäinen valtiovierailunsa suuntautui perinteen mukaisesti Ruotsiin. Valtiovierailulta otetut valokuvat saivat iltapäivälehdet, mutta myös muun median pääkirjoittajat ja kommentaattorit kiihkoihin-

Tasa-
arvotyötä on
tekemättä
vielä paljon.

sa. Presidentin käsilaukku oli aivan liian iso! Eikö presidentti tiedä, ettei käsilaukussa kuulu kuljettaa tavaroita, vaan se on pieni sievä esine, josta nainen saa turvaa!

Turvaa, hymähtää Halonen. Turvallisuuatta. Hän oli paitsi presidentti, myös puolustusvoimain ylipäällikkö, joka oli valtiovierailulla – ei suinkaan sodassa, vaan valtiovierailulla – Ruotsissa, jota turvallisempaa maata on vaikea kuvitella. Hän kuitenkin tarvitsi neuvojen mielestä turvaa, ja sitä turvaa piti hänen saaman käsilaukusta. Tarpeeksi pienestä käsilaukusta. Siinä ei painanut vuosien ulkoministerikokemus, eivät lukemattomat virkamatkat maailman eri puolille. Yhtäkkiä presidentti oli suomalaismedian silmissä ennen kaikkea nainen.

Hän sai myöhemmin lahjaksi pienenpienen, suunnilleen tulitikkulaatikon kokoisen kristallisen käsilaukun.

*Sen minä olen lahjoittanut eteenpäin **Jutta Urpilaiselle**. Häneen sovelletaan samaa kaavaa, kaikki keinot on käytössä*, Halonen sanoo. *En ole koskaan kuullut nuoresta miespoliitikosta, jonka pitäisi ihan erikseen todistaa 'vakuuttavuuttaan' tai jonka kyvyt ja osaaminen ylipäättään asetettaisiin vastaavalla tavalla kyseenalaiseksi. Mutta naisen pitää todistaa, edelleen.*

Nopea temperamentti ja kova tahto

Tarja Halosen, ”hyväksi työhmiseksi” kasvatetun poliittisen puurtajan käytös ei ole muutenkaan aina vastannut sitä, mitä naiselta odotetaan. Naisen kuuluisi joidenkin mielestä edelleen olla lempeä, pehmeä, mukautuva ja empaattinen. Kyllä Halonen osaa sellainenkin olla, jos vain tarpeelliseksi katsoo, mutta muuten hänen temperamenttinsa ja toimintansa eivät järin hyvin sovi ”naiselta odotettuun käytökseen”. Hän voi olla vaativa, malttamaton, arvaamaton, tuiskeakin.

Presidentinviran haltijan mielialojen ja toimintatapojen kirjo ei enää näy yleisölle asti, mutta ministerikausilta on tallella paljon tarinoita. Euroopan neuvoston perheministerien kokouksissa toisten

osanottajien mieleen jäi Suomen sosiaali- ja terveysministeri Halonen, jolla oli punainen tukka, nopea temperamentti ja kova tahto. *Suvereeni, tavoista ja käytännöstä piittaamaton ja nopea reagointi- ja päätöksentekokyky tekivät tästä tiukasta naisesta arvaamattoman*, Paavo Haavikko kuvailee.

Luen Halosesta kirjoitettuja kuvauksia ja tunnen häntä kohtaan syvää myötätuntoa. Hän on yksi monista, monista naisista, jotka omana itsenään esiintyessään eivät ole "oikeanlaisia naisia". Koska he eivät vastaa jotain kuvitteellista, mutta monien mielessä edelleen vaikuttavaa normia siitä, millainen naisen kuuluu olla, he ovat jollain tapaa epäilyttäviä. Presidentti, joka pitää kiinni valtaoikeuksistaan, on aika monen kommentaattorin silmissä "itsepäinen ihminen", koska presidentistä ei sentään voi käyttää julkisuudessa ilmaisua "hankala akka". Jos miespresidentti toimisi samalla tavalla, hän olisi jämerä, ryhdikäs ja päättäväinen. Valtiomies.

Mutta valtionainen, semmoista sanaakaan meillä ei ole. Tasa-arvotyötä on tekemättä vielä paljon.

Ulkoministerinä Halonen mursi ulkopolitiikkaan liittyvän pönötävän perinteen. Ennen häntä ulkoministeri oli aina ollut tummaan pukuun ja kravattiin pukeutunut, tavallisesti hiukan huolestuneen näköinen mies. Ulkoministeri Halonen oli nopea, sanavalmis ja usein jopa iloisen näköinen. Nämä eivät ole sukupuoleen sidottuja ominaisuuksia mutta avarsivat käsitystä siitä, millainen ulkoministerin ylipäätään sopii olla.

Milloin nainen saa mokailla kuin mies?

Vaikka poliitikon sukupuolen merkitys äänestäjien silmissä olisikin vähentynyt, naisille ja miehille on sekä mediassa että politiikassa edelleen eri pelisäännöt.

Syksyn 2011 lehtiotsikoissa keikkuvat monensorttiset miesvaihtajat. Jotkut mieskansanedustajat hairahtuvat vähemmistöistä puhuessaan törkyturpaisuuteen. Jokunen apulaiskaupunginjohtaja

joutuu oikeuteen juotettuaan kavereitaan kaupungin laskuun. Toinen johtava viranhaltija saa varoituksen juopoteltuaan seminaariristeilyllä monen edestä. Italiassa **Silvio Berlusconi** jatkaa juhliiaan ja skandaaleitaan, kunnes väistyy vasta äärimmäisen pakon edessä. Ranskassa **Dominique Strauss-Kahnin** nimi kytketään milloin raiskausepäilyyn, milloin prostituutorinkiin.

Yritän keksiä yhden, edes yhden poliitikonaisen, joka olisi tehnyt mitään edes lievästi tuontyyppistä. Mieleen ei tule mitään. Ei yhtään nimeä, mistään maasta. Pitäisikö siitä olla iloinen vai surullinen?

Kysyn neuvoa presidentti Tarja Haloselta. Milloin naispoliitikko voi töpeksiä yhtä pahasti kuin mies ja silti jatkaa uraansa? Presidentti Halonen ei halua ottaa kantaa törppöilyosastoon vaan kysyy päinvastoin, miten kaukana on tilanne, jossa jostakusta todetaan, että ”kyllä hän pärjasi vaikka mies olikin”. Siihenkin lienee vielä matkaa.

Politiikan arjisella pelikentällä vallitsevat edelleen pääasiassa miesten laatimat säännöt. Parinkymmenen viime vuoden aikana saunakokoukset ovat tosin vähentyneet. Hallituskin tekee työnsä pääasiassa päiväsaikaan. Ministerin työ on pienten lasten vanhemmille joka tapauksessa raskasta, mutta säälliset työajat päiväsaikaan tekevät sen sentään heillekin jotenkin mahdolliseksi.

Mutta vallan kirjoittamattomissa rakenteissa on edelleen paljon sellaista, mikä pelaa miesten pussiin naisten kustannuksella.

Presidentti Halonen mainitsee ilmiöstä kaksi esimerkkiä:

Naiset vain jätetään huomaamatta. Kun nainen puhuu kokouksessa, hän saa kyllä puhua, mutta häntä ei kuunnella. Jos naisia on joukosta vain yksi tai kaksi, he ovat vaarattomia. Jos heitä on enemmän, heidät voidaan sivuuttaa esimerkiksi olemalla kannattamatta heidän aloitteitaan.

Halosella on uransa varrelta kokemusta kokoustilanteista, joissa naisten piti keskenään varta vasten sopia, että he käyttivät useita puheenvuoroja, viittasivat toisiinsa ja kannattivat toistensa esityksiä. Mutta tehoa asian edistämiseen tuli vasta sitten, kun joukkoon liittyi joku mies.

Jos asiaa kannattivat vain naiset, siitä tuli jollain tapaa 'vain heidän mielipiteensä', jonkinlainen naisten asia sen sijaan, että kyseessä olisi ollut tavanomainen kaikkien ihmisten asia.

Naiset vain jätetään huomaamatta.

Naisen mitätöimiseen on monta tapaa

Toinen tapa mitätöidä naisia politiikassa on kiinnittää huomiota työn kannalta epäoleellisiin asioihin, kuten ulkonäköön tai vaikka naisen puolison tekemisiin. Tästä on vastuussa ensi sijassa media.

Kyllä minussa edelleen herää kriittisyys, kun seuraan mediasta, miten politiikassa toimivan naisen ulkonäköä arvioidaan. On se sitten positiivista tai negatiivista, se on joka tapauksessa epäolennaista.

Nouseva naispoliitikko joutuu herkästi mukaan monenlaisiin naistenlehtien ja iltapäivälehtien ”muuttumisleikkeihin”, joissa hänen ulkonäköään muokataan median ja stylistien oikeana pitämään suuntaan. Koko ajan pelissä on se ”vakuuttavuus”: nainen ei ole vakuuttava, jos hän ei täytä ulkonäkövaatimuksia, mutta hän ei ole vakuuttava sittenkään, jos täyttää ne liian hyvin. Kun Halonen mainitsee naispoliitikkojen puolipakolliset muuttumisleikit, hän ei ota ilmiöön kantaa, mutta äänensävyä voi aavistaa, mitä mieltä hän asiasta on.

Naiselta edellytetään Halosen mukaan edelleen myös korkeampaa moraalia kuin mieheltä. Ynnä moitteetonta puolisoa.

En muista yhtäkään miestä, joka olisi joutunut vaikeuksiin vaimonsa tekemisten takia. Sen sijaan muistan heti pari kolme naista, jotka ovat joutuneet jopa luopumaan poliittisesta urastaan siksi, että johonkin heidän miestensä tekemisiin kiinnitettiin tai olisi voitu kiinnittää kielteistä huomiota, Halonen sanoo.

Viisikymppinen Halonen sanoi lehtihaastattelussa 1992: *Kun esiin nousee uusi ja tuore naispoliitikko, hän täyttää hyvin herttaisella tavalla kaksi roolia, naisen ja nuoren. Vähäisestä iästään huolimatta hän voi olla fiksu ja kehittymiskelpoinen. Miesten hallitsema poliittinen rakenne nostaa tällaisia naisia avainpaikoille, mutta heidän uransa loppuu paljon aikaisemmin kuin miehillä.*

Kyllä, mutta miksi?

Halosen kanssa samaan aikaan aloittaneista naispolitiikoista luokuisat ovat luopuneet politiikasta jo kauan sitten. Moni on muuttanut vaalit kamppailtuaan yksinkertaisesti palannut takaisin siviilityöhönsä, mutta monet kärkikaartiin kuuluneet ovat siirtyneet ”vihreille oksille” eli hyviin virkoihin jo varhaisessa vaiheessa.

Puuttuuko naisilta pyrkyä? Vai sitkeyttä? Vai toistensa ja miesten tukea liian monissa ratkaisevissa paikoissa? Vai onko naisilla vain erilainen suhteellisuudentaju kuin miehillä: ehkä naiset ajattelevat elämänsä kokonaisuutta ja sitä, että elämään pitää mahtua muutakin kuin politiikkaa. Tarja Haloselta olisi kohtuutonta vaatia selityksiä sille, miksi niin monet muut naiset ovat lopettaneet paljon aikaisemmin. Halosen oma poliittinen toiminta on kestänyt nelisenkymmentä vuotta.

Huivikaan ei estä naista ajattelemasta

Tarja Halonen on urallaan kansalais- ja kehitysyhteistyöjärjestöissä ja ulkoasianhallinnossa luonut ulkomaille runsaat vuorovaikutussuhteet ja aktiiviset yhteydet, joita hän on ylläpitänyt ja kehittänyt myös presidenttinä.

Suomessa moni pitää esimerkiksi afrikkalaisia ja aasialaisia naisia lähtökohtaisesti miehille alisteisina toimijoina. Jos jossain kaukaisessa maassa on yllättäen valittu naispresidentti, suomalainen mieltii ensimmäisenä, että naisen täytyy varmaan olla jonkun merkimmisen miehen vaimo tai tytär ja viran jonkinlainen muodollisuus.

Halonen tietää, että näin on joskus mutta ei läheskään aina. Hänen mielestään suomalaisilla on yksinkertaisesti väärä mielikuvia kehitysmaiden vahvoista naisista. Hän tuntee henkilökohtaisesti esimerkiksi Liberian presidentin **Ellen Johnson Sirleafin**, jolle syyskuun 2011 myönnettiin Nobelin rauhanpalkinto yhdessä kahden muun naisen, **Leymah Gboween** ja **Tawakkul Karmanin** kanssa.

Halonen on Suomen, mutta Johnson Sirleaf koko Afrikan mantereiden ensimmäinen naispresidentti. Maaliskuussa 2009 Halonen

ja Sirleaf järjestivät Liberian Monroviassa kansainvälisen naisjohtajuuskokouksen ja myöhemmin samana vuonna New Yorkissa tilaisuuden, jonka aiheena olivat naiset, turvallisuus ja ilmastonmuutos.

Halonen on aina suhtautunut myönteisesti naisten omaan toimintaan miesten ja naisten yhteisen poliittisen toiminnan rinnalla. Vuodesta 2009 alkaen hän on toiminut Council of Women World Leaders -verkoston puheenjohtajana. Verkosto koostuu entisistä ja nykyisistä naispresidenteistä ja -pääministereistä. Tätä nykyä siinä on 45 jäsentä. Verkostossa Halonen aikoo jatkaa myös presidenttikautensa jälkeen.

Suomen presidentin ei tavallisena työpäivänä mitenkään erityisesti tarvitse muistaa olevansa nainen, mutta joskus ulkomailla matkatesa tilanne voi olla toinen. Iranissa ulkoministeri Halonen joutui kerran valitsemaan, sitooko päähänsä huivin ja pitää sitten julkisen puheen, vai jättääkö puheen pitämättä. Järkevänä ihmisenä hän tietysti valitsi huivin ja puhumisen. Huivi ei tunnetusti mitenkään estä ajattelua eikä ulkoministerin kyseessä ollen myöskään puhumista yleisölle.

Minä olen käyttänyt Englannin kuningattaren läsnäollessa hattua ja hansikkaita ja Iranin johdon toiveesta huivia. Ei se sen kummempi asia ole.

Presidenttinä hänelle ovat ulkomailla auenneet kaikki ovet, myös ne, joihin vierailumaan naisilla ei ole yleensä ollut pääsyä. Delegationin jäseniä sen sijaan on joskus jätetty ovien ulkopuolelle, jos nämä ovat olleet naisia.

”En minä viimeiseksi jää”

Kalliolaisen kodinhoitajan presidenttitytär istuu Linnan liukkaalla silkipäällysteisellä tuolilla ja vastaa toimittajan kysymykseen, voiko tasa-arvo mennä Suomessa myös taaksepäin.

Kyllä. Tasa-arvon edistyminen on kuin poloneesin tanssimista. Mukaan tulee aina lisää ihmisiä. Mutta jollei tasa-arvosta pidetä aktiivisesti huolta, se ei etene tai voi jopa taantua.

Puuttuuko
naisilta
pyrkä?
Vai
sitkeyttä?

Hän kantaa huolta muun muassa joidenkin ulkomaalaistaustaisten perheiden tyttäristä, joiden tiukkaa kotikuria suomalaiset ihmettelevät ja kauhistelevat. Suomen omasta historiasta löytyisi paljon apua tämänkin asian kohtaamiseen. Se aika, jolloin suomalaisten perheiden tytöt ja pojat olivat keskenään aivan eri asemissa, ei ole kovin kaukana takana.

Halosen seuraajaksi on tarjolla kahdeksan presidenttiehdokasta, joista kaksi on naisia. Halonen kertoo kannustavansa näitä kahta, **Eva Biaudetia** ja **Sari Essayahia**, ja ylipäättään kaikkia politiikasta kiinnostuneita naisia asettumaan rohkeasti ehdolle, uskaltautumaan jäsenvaaleihin, pyrkimään, yrittämään. Jollei naisia ole runsain mitoin mukana politiikan kaikilla tasoilla, heitä ei riitä myöskään presidenttiehdokkaiksi.

Ja toisin päin: kun naisia on itsestään selvästi kaikessa poliittisessa toiminnassa kortteliaktivismista valtakunnan tasolle asti, heitä on tarjolla myös kansanedustajiksi, pääministereiksi ja presidenteiksi.

Joskus tulee vielä se päivä, jona äänestäjä voi äänestää naista tai miestä omasta tai ehdokkaan sukupuolesta piittaamatta, koska kummankin sukupuolen todennäköisyys tulla valituksi on yhtä suuri. Tähän on vielä matkaa.

Naispresidenteistä Halonen oli Suomessa ensimmäinen. Mutta: *En minä viimeiseksi jää.* ■

Tarja Kaarina Halonen

- Syntynyt Helsingissä 24. joulukuuta 1943
- Perhe: Puoliso Pentti Arajärvi, yksi tytär
- Koulutus: Oikeustieteen kandidaatti
- Ammatti: ammattiyhdistyslakimies
- Toiminta politiikassa: Tasavallan presidentti 2000–2012
- Ulkoministeri 1995–2000
- Oikeusministeri 1990–1991
- Pohjoismainen yhteistyöministeri 1989–1991
- Ministeri sosiaali- ja terveysministeriössä 1987–1990
- Kansanedustaja 1979–2000
- Harrastukset: kuvataide, teatteri, uiminen

Elina Rajaniemi

Lillanin monta elämää

Elisabeth Rehn: sota-ajan lapsesta rauhantyon tekijäksi

Soppatyöltä maailman ensimmäiseksi naispuolustusministeriksi. Lento-onnettomuudesta Hornetin ohjaimiin. Kauniais-
ten ankkalammikosta Srebrenican joukkohaudoille. Tupper-
waresta YK:n alipääsihteeriksi. Pikkulotasta presidentinvaa-
lien toiselle kierrokselle. Porvarillisesta tasa-arvoministeris-
tä vähemmistöjen oikeuksien puolustajaksi. Kotiäidistä Kansainvälisen
rikostuomioistuimen uhrirahaston johtokunnan puheenjohtajaksi.

Voiko nainen saada kaiken? Kysymykseen tuskin löytyy lopullista
vastausta. Ministeri Elisabeth Rehnistä voidaan todeta, että nainen
voi saada paljon.

Pikkulottana ja isän aputyttönä

Märta Elisabeth Carlberg oli sota-ajan lapsi. Hän oli neljävuotias, kun
Mainilan laukaukset sytyttivät talvisodan, ja yhdeksän, kun jatkosota
päätyi. Tuon ajan Rehn kertoo kurittaneen kovalla kädellä hänen lap-
suuttaan. Isä **Andreas** palveli rintamalla sotilassairaaloissa ja **Ruth**-
äiti lottana samaan aikaan, kun hän huolehti kotona tyttärestään.

Rehn käytti
vaalikam-
panjassaan
hyväksi
sukupuol-
taan.

Iltaisin pikku-Lillan istui äitinsä kanssa kuuntelemissa putkiradiosta rintamauutisia. He viettivät paljon aikaa kahdestaan, sillä isosiskot **Ulla** ja **Gunnel** opiskelivat Kauniaisissa sisäoppilaitoksessa. Kurjuudesta ja puutteesta huolimatta Elisabeth Rehn kertoo oppineensa tuoloin vanhemmiltaan, miten tärkeää on toimia yhdessä vaikeina aikoina.

Märta Elisabethin suurin toive oli sota-aikana täyttää kahdeksan vuotta, jotta hänkin saisi oman pikkulottaunivormun ja -kirjan. Rehn kertoo kutoneensa villasukkia rintamamiehille, keränneensä käpyjä polttoaineeksi ja voikukanjuuria saippuaan. Tietysti hän hoilotti asevelilaulujakin. Pienet lottatyöt osallistuivat kuitenkin myös vainajien vastaanottamiseen kunniavartiossa. Rehn ei mainitse, joutuiko hän varsinaisten sotatoimien kohteeksi, mutta yhteiskunnan epävarmuus ei ole voinut olla vaikuttamatta tytön kokemuksiin sodasta. *Silloin ymmärsin jo, mistä on kyse*, Rehn kertoo.

Rehn on itse korostanut monessa yhteydessä sitä, miten tärkeätä hänen yhteiskunnalliselle heräämiselleen on ollut hänen lapsuudessa oppimansa elämän moninaisuus. Hän pääsi siskoineen lääkäri-isänsä mukana kotisairaskäynneille, joilla Carlbergin tyttäret toimivat pikkuapulaisina isän ommellessa tikkejä ja puhdistaa haavoja. *Näin, että kaikilla ei ole asiat yhtä hyvin kuin minulla. - - Me saimme selvän kuvan ihmisten elinolosuhteista.* Isäänsä Rehn kuvailee tunnolliseksi ja sopuisaksi mieheksi, joka oli ihmisten käytettävissä. Rehnin äiti oli sosiaalinen nainen, joka toimi aktiivisesti järjestöissä (mm. *Punaisessa Ristissä* ja *Marttaliitossa*) ja piti lankoja kädessään vielä 90-vuotiaanakin. Toimintaan ja tekoihin suuntautuneen elämänasenteensa Rehn kertoo saaneensa perintönä äidiltään ja humanismin isältään. Varttuminen sota-aikana lienee tartuttanut Rehniin myös rakkautta isänmaata kohtaan.

Fotbollsmamma och en kvinna från höger

Elisabeth Rehnin päätyminen politiikkaan on hänen oman arvionsa mukaan sattumaa. Ekonomiksi kouluttautuneen Elisabethin ja **Ove Rehnin** nelilapsinen perhe muutti 1960-luvulla Helsingistä Kauniaisiin, ja Elisabeth toimi aktiivisesti Grankulla IFK:n naisten jalkapallojoukkueessa.

*Minua pyydettiin Kauniaisten kunnallisvaaliehdokkaaksi 1972. En ollut tehnyt mitään sen kummempaa kuin myynyt makkaraa ja pääsylippuja lasten harrastustilaisuuksissa. Ihmisten kanssa olen aina tullut toimeen, hän kertoo televisio-ohjelmassa *Påverkan: Jag, Elisabeth Rehn* syksyllä 2011.*

Rehn päätyi kunnallisvaikuttajaksi vaalien viidenneksi suurimmalla äänimäärällä Kauniaisissa. Nuoren rouvan suosio kasvoi, ja pian hänestä leivottiin Kauniaisten kaupunginhallituksen jäsen, koululautakunnan puheenjohtaja ja Ruotsalaisen kansanpuolueen (RKP) Uudenmaan-piirin varapuheenjohtaja.

1970-luvun lopulla Rehn aloitti kiipeämisen kansakunnan kaapin päälle. Oli aika pyrkiä eduskuntaan. Rehn käytti vaalikampanjassaan hyväkseen sukupuoltaan. Hän oli vaalipiirissään RKP:n ainoa naisehdokas, joten taktiikkana oli haastaa kaikki puolueen oikean laidan miesehdokkaat näiden omilla teemoilla. Rehn ei puhunut pehmeiksi ja naisellisiksi miellettyistä arvoista, kuten sosiaaliturvasta, vaan politiikan kovista, maskuliinisista asioista.

En kvinna från höger -kampanja oli räväkkä. Rehn kävi härskisti kiinni muun muassa salasosialisteihin, kotikommunisteihin ja korruptioon. Rehn itsekin toteaa, että kampanja hipoi sovinnaisuuksien rajoja. Vetoapua kampanjapäällikkönä antoi *Nya Presse-*nin päätoimittaja **Carl-Johan Berg** – sama mies, joka oli aikoinaan houkutellut Elisabeth Rehnin mukaan kunnallispolitiikkaan. Uudenmaan vaalipiirin viimeinen paikka irtosi yhdeksäntoista äänen erolla **Edward Anderssoniin**.

Olin hankala ihminen, kun tulin valituksi - - Ei ollut tarkoitus, että minut valittaisiin. - - Minulla oli myös se hassu luulo, että kansanedustajan on noudatettava omaatuntoaan, eikä välttämättä aina puolueen käskyjä, Rehn kertoo kyseisessä TV-haastattelussa.

Rehn arvelee itse, että häntä inhottiin puolueessa: *Olin liian populistinen. Pidin itseäni liikaa esillä ja pyrin saavuttamaan kaikenlaista.* Rehn painostettiin luopumaan asettumisesta RKP:n varapuheenjohtajakisaan. *Siinä oli kai enemmän sitä, että minua inhottiin, kuin että minua olisi pidetty heidän vihollisenaan.* Toimittaja **Tuomo Lappalainen** kertoo *Suomen Kuvalehden* artikkelissaan, että RKP:n johto arveli Rehnin jäävän yhden kauden kansanedustajaksi. Yllättäen hän uusi paikkansa.

Vaikka suhde puolueen johtoon oli jäinen, eduskuntaryhmässä Rehniä arvostettiin. Samassa *Suomen Kuvalehden* artikkelissa eräs puoluetoveri kertoo, että Rehn omaksui nopeasti uusia asioita eikä sooloillut normaalissa eduskuntaryössä samalla tavalla kuin julkisuudessa. Sujuvan kaksikielisyytensä vuoksi häntä pidettiin hyvänä suomenkielisten äänestäjien houkuttelijana.

Toisen kauden kansanedustajasta leivottiin vuonna 1983 lakivaliokunnan puheenjohtaja. Valiokunnan käsittelyssä oli tuolloin monia periaatteellisia kysymyksiä, jotka kiinnostivat myös suurta yleisöä. Uudistettavana olivat muun muassa avioliitto- ja sukunimilait. Rehn vei kiistellyn muutoksen läpi muiden oikeistolaisten kansanedustajien vastustuksesta huolimatta.

Vuonna 1987 Elisabeth Rehn oli jälleen nosteeessa sukupuolensa vuoksi. Hän jäi eduskuntaryhmänsä ainokaiseksi naiseksi, joten RKP:n oli pakko tehdä julkisen kuvansa pelastamiseksi hänestä ryhmän johtaja.

Miten onnistui nousevan poliittisen uran ja perheen yhdistäminen? Rehnistä tuli kansanedustaja 43-vuotiaana. Vanhin tytär **Veronica** oli tuolloin 23-vuotias ja perheen kuopus **Johan** jo 17-vuotias. *Ensin lapset ja sitten ura oli minulle oikea järjestys. - - Nuorempana*

en olisi ollut edes valmis politiikkaan, sillä mielipiteeni ja poliittiset näkemykseni kypsyivät vasta vuosien ja kokemusten kertyessä, hän kertoo muistelmissaan vuonna 1998.

Täysin ongelmatonta perhe-elämä ei kuitenkaan ollut. Rouva Rehnin työ oli niin vaativaa, ettei aikaa parisuhteen hoitamiselle jäänyt. Tämä ajoi herra Rehnin uskottomuuteen. Syrjähyppystä kuitenkin selvittiin, ja avioliitto jatkui. Elisabeth antaa täyden tunnustuksen puolisonsa tuelle. Ove toimi hänen sihteerinään: täytti kalenteria ja vastasi puhelimeen kotona. Rehn kertoo kirjassaan ***Kaikki on mahdollista, mikään ei ole mahdotonta: Ove on myös tärkein keskustelukumppanini ja kannustajani. Kun pelkään uusiin haasteisiin tarttumista, Ove jaksaa aina tukea ja rohkaista.*** Myös suvun tukea Rehn on pitänyt hyvin tärkeänä: *Suku on antanut minulle sellaista selkänöjää ja voimaa, josta vain harva voi nauttia.*

Rouva puolustusministeri!

Vuonna 1990 neljännen kauden kansanedustaja oli ensimmäisenä ministerijonossa, kun **Harri Holkerin** hallitukseen tarvittiin täydennystä **Christoffer Taxellin** siirryttyä toimitusjohtajaksi Partekiin. Rehniä ei voitu enää ohittaa valinnoissa. Hän toteaa muistelmissaan, että maailman ensimmäiseksi naispuolustusministeriksi häntä auttoivat nousemaan Taxell ja puolueen puheenjohtaja **Ole Norrback**. Muitakin tyrkkyjä paikalle oli, eikä Rehn kuulunut miesten sisäpiiriin puolueessa. Etunaan hänellä oli jälleen roima äänisaalis, joten häntä ei voitu enää pelata ulos ministerin paikalta. Rehn arvelee muistelmissaan Taxellin ja Norrbackin saaneen oivalluksen: *Minun ministerivuoroni hoidettaisiin pois päiväjärjestyksestä yhdeksässä kuukaudessa (miten sopiva aika naiselle!) ja puolue korjaisi vielä mediapisteet ennakkoluulottomuudestaan ja tasa-arvoisuudestaan. Täydellistä.* Puolueessa laskettiin, ettei Rehn ehdi aiheuttaa lyhyessä ajassa liikaa haittaa.

Hän jäi eduskuntaryhmänsä ainokaiseksi naiseksi.

Elisabeth Rehn tuli kansainväliseen politiikan areenalle aikana, jolloin maailma oli murroksessa. Neuvostoliiton hajoamisen, kylmän sodan päättymisen ja Persianlahden kriisin myötä syntyi tilaa uusille toimijoille ja toimintatavoille. Turvallisuuspoliittinen keskusteluilmapiiri avautui. Valmiita nuotteja ei ollut, joten Rehn otti reippaasti kantaa niin Suomen EU-jäsenyyden kuin naisten vapaaehtoisen asepalveluksenkin puolesta. Rehn kertoo muistelmissaan, että hänen aktiivinen roolinsa tuli yllätyksenä muulle ulkopoliittiselle johdolle. *[Ulkoministeri Paavo Väyrynen oli myös tiukasti takertunut vanhaan kylmän sodan maailmankuvaan, eikä hän pysynyt maailman muutosten vauhdissa mukana. Siksi minä sain tilaisuuden napata kiinni uusista tuulista ja päästä ensimmäisenä sanomaan ääneen monia siihen asti kiellettyjäkin asioita.* Muistelmissaan ja haastatteluisaan Rehn tuo kuitenkin niukasti esiin niitä keskusteluita, joita puolustusministeriössä käytiin maailmanpoliittisten muutosten keskellä. Enemmän huomiota saavat Rehnin henkilökohtaiset suhteet muihin kansainvälisiin päättäjiin ja kollegoihin.

Rehn kertoo muistelmissaan, että hänen poliittisen toimintansa kantavana periaatteena on ollut avoimuus. *Hoidin asioita spontaanisti, ihminen ihmiselle, virkaportaita harppoen ja hierarkioita survoen. Se sekoitti asioita ja pani seisonutta ilmaa liikkeeseen, mutta myös jätti minulle joukon elinikäisiä ystäviä.* Tämä uusi toiminnan tyyli ei kuitenkaan miellyttänyt kaikkia. *Toiminnan tyyli on ärsyttänyt varsinkin kollegojani, jotka ovat samasta puolueesta kuin myös eri tehtävissä. Niin myös puolustusministeriössä. Halusin puhua suoraan keittiöhenkilökunnan ja kanslistien kanssa, ja autonkuljettajan kanssa minulla oli hirveän hauskaa,* hän kuvailee tekemässään haastattelussa marraskuussa 2010.

Rehn kertoo, että suhde puolustusvoimien esikuntaan oli alussa vaikea. Kenraalit suhtautuivat epäilevästi uuteen johtajaan, mutta pian yhteistyö kehittyi toimivaksi. Upseerien perinteiset löylypalaverit saivat jännitystä, kun Rehn ilmoitti osallistuvansa niihin, mikäli päätökset tehdään saunassa. Hän kertoo perehtyneensä perusteellisesti

hallinnonalaansa, eikä pelännyt kysyä tyhmiä kysymyksiä. Puolustusministeriön vaikutusvaltaisen kansliapäällikön **Aimo Pajusen** kanssa Rehn otti yhteen monta kertaa. *Älykkäänä ihmisenä Pajunen ymmärsi kuitenkin ensimmäisten joukossa, että vahva ja näkyvä ministeri oli eduksi puolustusvoimillekin*, Rehn kertoo muistelmissaan. Suomen Kuvalehdessä eräs Rehnin toimintaa läheltä seurannut virkamies kuitenkin kertoo, ettei ministerillä ollut usein muita vaihtoehtoja kuin ajaa asioita median kautta, koska hänellä oli niin paljon vastustajia koneiston sisällä.

Maailman ensimmäisen naispuolustusministerin saama vastaanotto suuren yleisön keskuudessa ei myöskään ollut varaukseton. Jyrkimmin Rehnin nimitystä vastustivat feministit ja konservatiiviset miehet. Äänekästä protestointia nimitys herätti myös puolustusvoimien kenttäväessä, mutta Rehnin saama julkinen tuki jalkaväenkenraali **Adolf Ehrnroothilta** vaimensi ainakin julkiset puheet. Tarvittiin auktoriteettina toimivan miehen sana, joka legitimoisi uuden puolustusministerin tilanteen. Rehnin kohtaamaa naisvihaa se ei kuitenkaan lopettanut. Hän sai puolustusministerikautensa aikana useita tappouhkauksia. Erästä uhkaajaa Rehn kävi jopa henkilökohtaisesti tapaamassa Hesperian sairaalassa. Vainoharhainen, väkivallasta tuomittu mies kertoi, ettei voinut hyväksyä naista puolustusministeriksi, sillä se oli ”maan kannalta tärkein tehtävä”.

Ministerinsalkkuunsa Rehn sai puolustusministeriön lisäksi myös tasa-arvoasiat **Esko Ahon** hallituksessa. Rehn on useaan otteeseen muistuttanut tämän olleen asia, jota ihmiset eivät muista hänestä mainita. Suomalainen naisliike vierasti Rehniä myös tasa-arvoministerinä. Hän ei ollut naisasianainen. Tasa-arvoasioiden hoitaminen jäi puolustuspoliittisen panssarivaunun alle. Muistelmissaan Rehn kertoo: *Itse koin [tasa-arvoministerin] tehtävän kuitenkin mielenkiintoiseksi ja tärkeäksi*. Yhteistyö tasa-arvotoimiston kanssa toimi, ja Rehn pyrki edistämään esityksiä hallituksen käsittelyssä. Eniten porua herättivät pykälät sukupuolikiintiöistä ja sukupuolisesta häirinnästä. Kiintiöt putosivatkin lopulta pois hallituksen esityksestä. Rehn on itse

Jyrkimmin
Rehnin
nimitystä
vastustivat
feministit ja
konservatiiviset
miehet.

Näin naiset
levittäytyivät
eri puolille
puolustus-
voimia korot-
kopisten.

puolustanut kiintiöitä seuraavin sanoin: *Naisten aseman parantamisen ohella kiintiöiden tärkeä tehtävä on molempien sukupuolten tietotaidon tuominen mukaan päätöksentekoon.* Sukupuolten väliseen tasa-arvoon Rehn kertoo heränneensä todella vasta vanhoilla päivillään, omien kokemustensa ja kansainvälisten tehtäviensä kautta.

Elisabeth Rehnin ministeriaikaan osui mielenkiintoisia päätöksiä, joissa yhdistyvät molemmat hallinnonalat: maanpuolustus- ja tasa-arvoasiat. Ensin Rehn yritti ajaa sotilaspapin virkaa myös naisille, olihan ensimmäiset naispapit vihitty virkaan jo keväällä 1988. Esityksen torppasivat kuitenkin pääministeri **Holkeri**, komentaja **Jan Klenberg** ja kenttäpiispa **Jorma Laulaja**. Miehet väittivät, että sotilaspapin täytyy pystyä myös sotimaan tarpeen tullen, joten varusmiespalveluksen suorittaminen oli välttämätön edellytys työtehtävien hoitamiseksi. Rehnin puolustusministerikaudella lähtivät ensimmäiset naispuoliset rauhanturvaajat maailmalle.

Ei riittänyt, että Suomen puolustusministeriksi valittiin nainen. Kaiken lisäksi hän ajoi läpi uudistuksen, jossa yleinen asepalvelus avattiin myös naisille. Hallituksessa ja julkisessa keskustelussa asiasta nikoteltiin, mutta Rehn survoi esityksen läpi omista ennakkoluuloistaan huolimatta. Rehn suhtautui alun perin itsekin varautuneesti asiaan, sillä hän kertoi sota-aikana nähneensä, että naiset voivat palvella isänmaataan myös ilman aseita. Lisäksi Rehn kertoo halunneensa näpäyttää naisjärjestöjä, jotka olivat arvostelleet tiukasti hänen valintaansa puolustusministeriksi. Näin naiset levittäytyivät eri puolille puolustusvoimia korotkopisten.

Melkein presidentti ja hyvä häviöjä

Vuonna 1994 Elisabeth Rehnistä oli tulla Suomen tasavallan presidentti ja puolustusvoimien ylipäällikkö. Jälleen kerran sukupuoli ja ensimmäisyys määrittelivät hänen uransa kehittymistä. *Sehän oli niin odottamatonta, että mä pääsisin toiselle kierrokselle. - - Kun olin nainen, kun olin pienen puolueen jäsen - - ja sitten vielä ruotsinkiel*

äidinkielenä. Sitähän ei voinut kukaan odottaa, vähiten minä itse, hän pohti haastattelussani.

Tulossa olivat poikkeukselliset vaalit, joissa kansa pääsi ensimmäistä kertaa valitsemaan presidentin suorilla kansanvaaleilla. Elettii kekkoslandian jälkeistä lama-aikaa, jota määrittelivät tulevaisuuden epävarmuus, pankkikriisit, pakkolomautukset ja irtisanomiset. Suomalaiset olivat kyllästyneitä siihen kovaan linjaan, jolla asioita politiikassa hoidettiin. Ajassa oli tilausta epäpoliittisille poliitikoille. Presidentinvaalien toisella kierroksella olivatkin vastakkain päivänpolitiikan ulkopuolelta mukaan pestattu SDP:n **Martti Ahtisaari** ja politiikan höyhensarjalainen Elisabeth Rehn. Pistesijoille jäivät politiikan grand old manit Paavo Väyrynen, **Kalevi Sorsa** ja **Raimo Ilaskivi**. Näissä vaaleissa nais–mies–näkökulma oli vahvasti esillä. Pääehdokkaiden sukupuolet nousivat agendalle, vaikka varsinaista keskustelua sukupuolten välisistä tasa-arvokysymyksistä käytiin vähän.

Rehnin henkilökohtaisena tavoitteena oli saada presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella 10 prosentin kannatus, joka oli tuplasti suurempi kuin puolueen oma kannatus. Kisan toisena naisena pinnisteli keskustan **Eeva Kuuskoski**, mutta hän jäi loppupeleissä Paavo Väyrysen jyräämäksi. Rehnin tukiyhdistyksen puheenjohtaja **Uma Aaltonen** otti kaikki keinot käyttöönsä. Mukaan pestattiin koiraihmiisiä, hevosharrastajia ja lemmikkien ystäviä. Rehn poseerasi muun muassa *Koirauutisissa*, *Hippos*-lehdessä sekä *Lammas- ja vuohilehdessä*. Kampanjan lähtökohdat eivät olleet perinteisen presidenttiliset tai edes poliittisesti uskottavat. Medialle tarjottiin juttuaiheina epäpoliittista Rehniä, mutta kiinnostus kampanjaa kohtaan oli olematonta. Ilmaista näkyvyyttä Rehn kuitenkin sai puolustusministerin työnsä kautta.

Vaikka ehdokkaan sukupuoli otettiin kampanjassa itsestäänselvyytenä, kesti kauan, ennen kuin kampanjaorganisaatio alkoi rummuttaa viestiä, että suomalaisilla naisilla on aidosti ensimmäistä kertaa tilaisuus valita presidentiksi nainen. Tämä strategia tuotti tulosta. Ennen ensimmäistä vaalipäivää Rehn sai tukea julkifeministeiltä,

muun muassa kirjailija **Kaari Utriolta** ja **Marianne Laxénilta**, jotka olivat entisiä Ahtisaaren kannattajia. Toteen kävi jälleen kerran myös se, että kannatuksen nousu on itseään ruokkiva ilmiö. Voittajan vankkureihin haluavat kaikki mukaan.

Elisabeth Rehnin ääniosuus oli presidentinvaalien ensimmäisellä kierroksella 22,0 prosenttia, kun taas Martti Ahtisaaren ääniosuus 25,9 prosenttia. Ahtisaari lähti vaalien toiselle kierrokselle vain reilun 100 000 äänen etumatkan turvin.

Presidentinvaalien toisella kierroksella Elisabeth Rehnistä tuli mediailmiö. Tiedotusvälineet olivat hänen kimpussaan, vaikka muutamaa viikkoa aikaisemmin ne eivät olleet reagoineet lehdistöpöytäliikön virittämiin syötteihin. Kansalaiset halusivat päästä ehdokkaan iholle. Vaalitulaisuuksissa ei haluttu kuunnella perinteisiä poliittisia puheita, vaan osanottajat halusivat nähdä Rehnin ja laulaa Elisabeth-valssia. Mukanaan he toivat pieniä lapsia ja lemmikkieläimiä. Rehniä kohdeltiin kuin rocktähteä. *Kaikkialla Rehniä olivat edelleen vastaanottamassa aina yhtä hurmioituneet väkijoukot, jotka tunkeutuivat hii-paisemaan, pajaamaan ja nipistelemään suosikkiaan*, kertovat **Anja Kauranen** ja **Saska Saarikoski** kirjassaan *Kolmas kierros*.

Rehnin ääniosuus presidentinvaalien toisella kierroksella oli 46,1 prosenttia. Vasemmistolainen kampanjakoneisto oli selättänyt pienen kansanliikkeen. **Anna-Mari Hollin** mukaan presidentinvaaleissa Rehnistä henkilönä muodostui feminiininen kuva. Samalla hän kykeni pätemään turvallisuuspolitiikkaan liittyvissä kysymyksissä vastaehdokastaan paremmin. Mäntyniemen valtijattareksi pääsyyn se ei kuitenkaan riittänyt.

Rehn on halunnut antaa itsestään vaalien lopputuloksesta saakka kuvan hyvänä häviäjänä. Vuonna 2010 hän totesi tekemässäni haastattelussa seuraavasti:

Kun menin näiden ihmisten eteen, jotka itkivät siellä sitten, kun [presidentinvaalien toisen kierroksen] tulos oli selvillä, niin mä ajattelin, että jippii, me päästiin toiseksi! Me ollaan toiseksi parhaat ja otin sen

tällaisena positiivisena [asiana]. En muuten olis kestänyt olla presidentti. Mä en sovi tällaiseen kultaiseen häkkiin, jossa täytyy kuitenkin noudattaa määrättyjä sääntöjä. Siitä olis voinut tulla katastrofi. - - Ja minä taas, koska olin näin vähäpätöinen ja kuitenkin pääsin niin pitkälle, niin se oli historiallinen homma. Et mä en ollut luuseri niin kuin yleensä kakkostila hävitään. Mutta tässä katsottiin, että se on jotain aika loistavaa. Sehän antoi hienon ponnin ja on tietenkkin auttanut minua, että on pyydetty [kansainvälisiin tehtäviin].

Meppi ja ihmisoikeusraportoija

En halunnut jämähtää miksikään pysyväksi valtakunnan kakko-seksi, vaan halusin mennä urallani ja elämässäni eteenpäin, Rehn kertoo muistelmissaan. Vaalitappion jälkeen Rehn lähetettiin RKP:n ensimmäiseksi edustajaksi Euroopan parlamenttiin. Poistuminen kotimaan kuvioista antoi Rehnille tilaisuuden nuolla haavojaan ja ottaa etäisyyttä samalla, kun Ahtisaarelle tarjoutui tilaisuus aloittaa rauhassa työnsä presidenttinä.

Todelliset vaikutusmahdollisuudet europarlamentaarikkona olivat kuitenkin niin olemattomat, että Rehn turhautui nopeasti. Tehtävät eivät tyydyttäneet hänen vallanhaluaan. Kauan Rehn ei täysipäiväisenä meppinä viihtynyt. Hän koki ristiriitaa todellisen elämän ja Brysselin todellisuuden välillä. Erityisen räikeäksi tämä kaksijakoisuus kävi sen jälkeen, kun Rehn kutsuttiin YK:n ihmisoikeusraportoijaksi entisen Jugoslavian alueelle.

Anna-lehden haastattelussa Rehn myöntää, ettei hänellä ollut todellista tietoa Balkanista, vaikka oli luullut niin. *Se informaatio, jonka olin alueesta puolustusministerinä saanut, oli ollut siloiteltua ja siivilöityä.* Jälleen kerran sota oli osa Rehnin elämää ja määritteli hänen etenemistään urallaan.

Rehnin työnkuvaan ihmisoikeusraportoijana kuului kerätä tietoa tavallisiin ihmisiin kohdistuneista ihmisoikeusloukkauksista. Toinen

Tehtävät eivät tyydyttäneet hänen vallanhaluaan.

Taistelukenttinä toimivat naisten kehot.

päämäärä oli yrittää saada viranomaiset ottamaan vakavasti ihmisoikeusasiat. Rehn joutui pelaamaan voimakasta poliittista peliä hallitusten, päämiesten, armeijan ja poliisin kanssa. Työn toinen ulottuvuus oli kuunnella tavallisia ihmisiä. Rehn teki kahden ja puolen vuoden aikana 20 kenttämатkaa, joiden aikana hän vieraili pakolaiskeskuksissa, sotavankiloissa ja joukkohautoja äärellä.

Opettaja-lehden haastattelussa hän toteaa: *Minulle ei riitä raportointi YK:lle, vaan haluan rakentaa tulevaisuutta Jugoslavian alueella. Lähtökohtani on, että ihmisoikeustarkkailijasta tulee tarpeeton.* Julkisuus oli Jugoslaviassa Rehnin työn tärkein väline. Se lisäksi, että hän informoi alueen päättäjiä ihmisoikeusongelmista, hän välitti maailmalle tietoa tapahtumista. Julkisuu den kautta myös uhreille välittyi viesti siitä, ettei heitä ole unohdettu.

Suomen Kuvalehdessä Rehn kertoo: *Olen puhunut ja hymyillyt alueen keskeisille johtajille. Tämän jälkeen heidän on paljon vaikeampi vetää ovea edessäni kiinni. En ehkä saa ihmeitä aikaan, mutta jo luottamuksen ja keskusteluyhteyden avaaminen on ollut tärkeää.* Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen toimittaja **Jari Lindholm** raportoi vuonna 1998 vierailusta Dizdaran kylässä, jossa parikymmentä serbimiestä on valmiina repimään Rehnin kappaleiksi. *Elisabeth Rehn astuu autosta, tartuu ensimmäisen miehen käteen ja huudahtaa englanniksi: "No, mutta täällähän on paljon herrasmiehiä!" Miehen kasvoille välähtää hämmentynyt, poikamainen hymy. - - "[Rehn sanoo] Olen iloinen, että olen saanut tulla kyläänne kertomaan näkemyksiäni ja kuuntelemaan kysymyksiänne. Minä olen vilpitön ihminen, minulle voi puhua suoraan."* Tilaisuus päättyy siihen, että Dizdaran pahamaineiset serbit puhkeavat suosionosoituksiin.

Naisten oikeuksien ja vähemmistöjen puolestapuhuja

Elisabeth Rehnin kansainvälisellä uralla korkean profiilin luottamustehtävät ovat seuranneet toisiaan. Rehn toimi YK:n alipääsihteerinä ja YK:n pääsihteerin erityisedustajana Bosniassa vuosina

1998–1999. Käytännössä hän toimi Bosnia-Hertzegevinan rauhan-
turvaoperaation johtajana. Vuosituhannen vaihteen jälkeen Rehn on
työskennellyt Kaakkois-Euroopan vakaussopimuksen demokratia- ja
ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevän ykköstyöpöydän puheenjohtaja-
na ja ulkoministeriön erityisasiantuntijana.

Merkittävimmäksi saavutukseksi Elisabeth Rehn mainitsee
toimimisen YK:n naisten kehitysrahaston UNIFEMin riippumattoma-
na asiantuntijana. YK:n turvallisuusneuvosto kutsui Rehnin ja liberia-
laisen **Ellen Johnson Sirleafin** arvioimaan aseellisten konfliktien
vaikutusta naisten elämään ja kartoittamaan naisten voimavaroja
yhteiskuntien jälleenrakentamisaikavaiheissa. Yhdessä *Guardian*-lehden
ulkopoliittikan asiantuntijan **Victoria Brittainin** kanssa naiset vie-
railivat vuosina 2001–2002 neljästätoista kriisimaassa tapaamas-
sa ihmisoikeus- ja naisjärjestöjen työntekijöitä ja haastattelemassa
tavallisia naisia. Yhteistyön tuloksena syntyi raportti *Naiset, sota ja
rauha*. Raportin pohjalta YK:n turvallisuusneuvosto on etsinyt keinoja
naisten suojelemiseksi konfliktitilanteissa. Viralliseksi YK-dokumen-
tiksi sitä ei kuitenkaan koskaan hyväksytty.

Naiset, sota ja rauha -raportti kertoo sotien muuttuneesta
luonteesta, jossa valtioiden väliset konfliktit ovat muuttuneet et-
nisten ryhmien välisiksi raakuuksiksi ja humanitaarisiksi interven-
tioiksi. Taistelukenttänä toimivat naisten kehot, joita raiskaamalla,
kiduttamalla ja tappamalla horjutetaan vastapuolen moraalia ja
loukataan kunniaa. Raportissa naiset kuvataan sekä sodan uhrei-
na että aktiivisina toimijoina rauhan rakentamisessa. Raportitajat
painottavat sitä, että naiset on otettava aidosti mukaan konfliktien
jälkeiseen jälleenrakennukseen. He toteavat, että naiset toteutta-
vat rauhan ehtoja ruohonjuuritasolla, jossa ongelmia lähestytään
arkielämän toimivuuden lähtökohdista. Tästä syystä Rehn ja John-
son Sirleaf suosittavat myös, että kansainvälisinä rauhanturvaajina
ja poliiseina toimii naisia.

Elisabeth Rehn kertoi haastattelussani, että UNIFEMin tehtävä
on ollut yksi avainkokemuksista hänen urallaan. *Silloin mä vasta oi-*

kein todella heräsin tähän naisten asemaan. Etten mä nyt ole ollut niin tota niin [tasa-arvotietoinen]. - - Siinä minulle kyllä oikein todella tuli, kun mä näin tämän tyttöjen ja naisten aseman sodissa, niin musta on tullut... Ei ehkä sana feministi sovi tähän, mutta todellakin naisten aseman puolesta puhuja, oikein syvästi sisältä.

Politiikan Peppi Pitkätossu

Elisabeth Rehn kuuluu suomalaisten naisvaikuttajien raskaaseen saraan. Hän on pitänyt kiinni omasta tekemisen tyylistään ja vaikuttanut hymy huulilla, vaikka häntä ovat kritisoineet sekä naiset että miehet oikealta ja vasemmalta. Rehn on kasvanut poliittisella urallaan tehtäviensä vaatimille tasoille. Hän oli nupullaan kotimaan politiikassa ja on puhjennut täyteen kukoistukseen kansainvälisillä kentillä.

Elisabeth Rehn on varmasti ajatellut astuessaan ensimmäistä kertaa Kauniaisten kaupunginvaltuuston kokoukseen, ettei hänen sukupuolellaan ole mitään merkitystä. Tai tuskin hän on edes vai-vautunut ajattelemaan koko asiaa. Saivathan suomalaiset naiset täysien poliittisen oikeuksien myötä yli sata vuotta sitten mahdollisuuden osallistua täysipainoisesti ja kaikilla tasoilla poliittiseen toimintaan ja päätöksentekoon sekä tilaisuuden luoda poliittista agendaa ja ajaa naisille tärkeitä kysymyksiä. Suomalaisessa politiikassa vallitsee kuitenkin sukupuolineutraalisuuden harha; mies on politiikan normi ja nainen poikkeus siitä. Poliitiikan instituutiot, normit, tavat ja kieli ovat syntyneet jo vuosisatoja ennen kuin naiset tunkivat mukaan päätöksentekoon. Näihin rakenteisiin Elisabeth Rehnkin on urallaan joutunut sopeutumaan ollessaan monesti naisena ensimmäinen ja ainokainen.

Elisabeth Rehnin valinta puolustusministeriksi ja menestys vuoden 1994 presidentinvaaleissa vahvisti naisten poliittista itseluottamusta. Toistuvasti Rehn on joutunut suhteuttamaan itseään monissa työtehtävien tuomissa rooleissa omaan sukupuoleensa. Hän on käyttänyt naiseutta hyväkseen uudelleen ja uudelleen suhteessa

mediaan, RKP:n puoluetovereihin, Jugoslavian pakolaisiin ja korkeisiin kansainvälisen politiikan vaikuttajiin. Ajan myötä Rehn on tehnyt naiseudestaan itselleen vahvuuden, jopa brändin. Se on myös asettanut hänet suurennuslasin alle, mutta sukupuolesta on ollut hänelle kiistämättä myös etua.

Vaikka Rehnin elämän lähtökohdat ovat olleet turvatut, hän on kokenut yksityisessä elämässään tragedioita ja vastoinkäymistä. Aviokriisistä, kahdesta syövästä, puolison konkurssista ja julkisesta arvostelusta huolimatta hän ei kuitenkaan ole antanut periksi. Tukea raskaalle työlleen hän on saanut lähinnä perheeltään ja suvultaan. Vuonna 2010 hän kuitenkin pohti, onko ura mennyt loppupeleissä liikaa perheen edelle. Rehn kertoo haastattelussa epäilevänsä niitä naisia, jotka väittävät, ettei heidän kovassa nousussa oleva uransa häiritse millään tavalla parisuhteen ja perheen hoitamista. Hän toteaa myös, että parisuhteen ja työn yhdistäminen on asia, jota juuri naiset joutuvat kohdallaan miettimään.

Esikuvakseen Rehn nostaa poliittisissa muistelmissaan suomalaisen naisen, mutta mainitsee saaneensa harvoin kannustusta ja tukea muilta naisilta. Pikemminkin lukija saa vaikutelman, että naiset ovat roikkuneet Rehnin helmoissa kiinni, kun tämä on pyrkinyt elämässään eteenpäin. Tukea Rehnille ei ole herunut myöskään Ruotsalaiselta kansanpuolueelta: ei ministeriaikana, ei presidenttiehdokkaana eikä sen jälkeenkään. RKP on kuitenkin kiistämättä hyötynyt Rehnistä, josta kasvoi 1990-luvulla puoluettaan suurempi ilmiö.

Rehnin ura oli melkoinen vastakohtien yhdistelmä. Hän on riskiriitojen nainen, joka lentää Horneteilla ja kiertää pakolaisleireillä istumassa mummojen kanssa nurmikolla. Uraa ovat kuitenkin vahvasti määritelleet sodan ja rauhan kysymykset sekä ihmisoikeuksien puolustaminen.

Mikä sitten on tehnyt Rehnistä niin pelottoman poliittisen pelaajan? Hän toteaa, että huipulla naisen on pakko uskoa itseensä. Kova itseluottamus on varmasti auttanut myös siihen, että Rehn on pärjännyt politiikan miehissä maailmassa. *En ole koskaan pelännyt*

Rehn on kasvanut poliittisella urallaan tehtäviensä vaatimille tasoille.

miehiä, en tuntenut alemmuutta heihin nähden. Tiedän, että naisten kapasiteetti on täsmälleen yhtä hyvä kuin miesten, joissain asioissa parempi, joissain huonompi, mutta sekin täytyy myöntää, Rehn toteaa Kotilieden Bosnia-reportaasissa vuonna 1998.

Rehn on suomalaisen politiikan Peppi Pitkätossu. Hän kaipaa haasteita, seikkailua ja kilpailua. Yhteenotot miesten kanssa eivät ole harvinaisia, eikä Rehn pelkää asettua kilpailutilanteisiin heidän kanssaan. Rehn rikkoo sovinnaisuuksia ja etsii niitä polkuja, joilla nainen ei ole aikaisemmin kulkenut.

Hän summasi syksyllä 2010 haastattelussani omia motiivejaan ja intressejään toimia jatkossakin aktiivisesti poliittisena vaikuttajana.

Kuitenkin uskon, ettei kukaan voi sanoa, että nämä ovat ne säännöt, näitä täytyy noudattaa. - - [Minulla on] valtava uteliaisuus sitä kohtaan, kuinka paljon mä voin "stretsata" itseäni. Mitä mä vielä voin tehdä.

Se, että mä olen vaikuttanut, niin siihenhän on vaikuttanut se, että mä olen hirveä egosentrikko siinä, että mä haluan pärjätä. Mä haluan päteä, mä haluan näyttää niille. Kun lähtökohta oli kuitenkin tää tyhmä blondi [Kauniaisista] - - niin sehän roikkuu vieläkin jollakin lailla siinä mukana. Mun on aina täytynyt todistaa, että mä osaan, mä pärjään. Kyl mä pystyn tähän. - - Mä olin, että jumalauta mä näytän niille. Mut sehän on aivan sairasta tämmönen tarve. Et se on kyllä pätemisen tarve ja juuri minä pystyn tässä näyttämään niille. Et kyllähän se on hirveän itsekäs homma, mutta ollaan rehellisiä. ■

Märta Elisabeth Rehn

- Ministeri (2005)
- Syntynyt 6.4.1935 Helsingissä
- Koulutus: ylioppilas 1953, diplomiekonomi 1957
- Perhe: puoliso Ove Rehn (1933–2004), 2 tytärtä ja 2 poikaa
- Kansainvälisen rikostuomioistuimen uhrirahaston johtokunnan puheenjohtaja (2010–)
- Työura: Oy Renecta ab:n konttoripäällikkö 1960–1977, Grankulla samskolan ammatinvalinnanopettaja 1972–77, Oy Rehn Trading ab:n konttoripäällikkö 1978–79.
- Poliitikka: kansanedustaja 1979–1995, Euroopan parlamentin jäsen 1995–96, puolustusministeri 1990–95, tasa-arvoministeri 1991–95, presidenttiehdokas 1994 ja 2000.
- Kansainvälisiä tehtäviä: YK:n ihmisoikeustarkkailija entisen Jugoslavian alueella 1995–97, YK:n alipäällikkö ja erityislähettiläs Bosnia-Hertsegovinassa 1998–99, UNIFEMin riippumaton asiantuntija (2001–02), ulkoasiainministeriön erityisasiantuntija (2003–), Kaakkois-Euroopan vakaussopimuksen demokratia- ja ihmisoikeuskysymyksiä käsittelevän I-työpöydän puheenjohtaja (2003–05), Naisjohtajakonferenssin järjestäjä Liberiassa (2006–09).

Karina Jutila¹

Intohimona vastuu

Mari Kiviniemi: nuoren polven puoluejohtaja

Eduskuntavaali-ilta keväällä 2011 oli Suomen Keskustan puheenjohtajan Mari Kiviniemen siihenastisen uran rankin paikka. Odotetun kohtuullisen menestyksen sijaan keskusta sai vaaleissa kunnolla selkään. Puolue menetti lähes 180 000 ääntä ja kuusitoista paikkaa. Ensimmäisten la-
maannuttavien lukujen rävähdettyä seinälle Marin oli kasattava itsensä ja kommentoitava tulosta tv-kameroiden edessä. Kuukausien rankan työputken jälkeen tunteiden hillitseminen ja ”miltä nyt tuntuu”-kysymyksiin vastaaminen vaativat paljon. Ammattipoliitikon otteella hän kuitenkin hoiti illan. Jos vapinaa oli, se ei näkynyt ulospäin.

Sinnikäs iltapäivälehdessä kuvaaja jäi vaalivalvojaisten päätyttyä odottamaan. Kuvat murtuneesta Kiviniemestä myisivät hyvin. Kuvia ei saatu. Vahvistusta tuli käsitykselle Kiviniemen kovuudesta: murtumaa ei synny edes rajun pudotuksen hetkellä.

¹ Karina Jutila on toiminut keskustan eduskuntaryhmän kansliassa erityisasiantuntijana sekä keskustan poliittisen valmistelun ja tutkimustoiminnan päällikkönä ja puoluejohdon neuvonantajana Mari Kiviniemen puheenjohtajuuskaudella. Artikkelia varten Jutila haastatteli Kiviniemeä 12. lokakuuta 2011.

Vaalien jälkeisenä päivänä Mari tapasi avustajansa ja puolueen työntekijät Apollonkadun puoluetoimistolla Helsingissä. Siinä tilaisuudessa kukaan ei ollut hyytävä eikä teflonpintainen. Mari oli yksi joukosta.

Lukiotyöstä politiikoksi

Mari Kiviniemi on tehnyt koko tähänastisen työuransa politiikassa. Ensimmäinen työpaikka oli keskustan opiskelijajärjestössä pääsihteerinä. Siitä ura on jatkunut kansanedustajaksi, keskustan varapuheenjohtajaksi, pääministerin talouspoliittiseksi avustajaksi, ministeriksi, puoluejohtajaksi ja pääministeriksi. Eteneminen politiikassa on ollut varmaa ja tasaista.

Mari itse selittää politiikkaan ajautumista kentän nosteella, omalla kiinnostuksella ja sattumalla. Isä **Antti Kiviniemi** oli keskusta-aktiivi, ja politiikan seuraaminen oli ja on osa perheen arkea. Vuoden 1988 presidentin valitsijamiesvaalien ehdokkaaksi Mari suostui, kun pyydettiin. Ehdokkuus tuntui abityöstä lähinnä kokeilulta eikä politiikon uran määrätietoiselta startilta. Vaikka Mari jäi vaaleissa rannalle, nimi tuli tutuksi. Kohtuullinen äänimäärä innosti häntä harrastamaan politiikkaa.

Samaan aikaan tie aukeni keskustan nuorisojärjestön Nuoren Keskustan Liiton (NKL) hallitukseen. Kyse ei ollut mistä tahansa nuorten luottamustehtävästä, vaan paikasta oppia politiikkaa ja tutustua ihmisiin. Mari Kiviniemi on sanonut jälkikäteen, että NKL oli hänelle politiikan korkeakoulu. NKL:n hallituksessa olivat muun muassa **Olli Rehn** ja **Anu Vehviläinen**. Monet tuon ajan ystävät olivat tukemassa Marin valintaa keskustan puheenjohtajaksi Lahdessa kesällä 2010. Ilo oli yhteinen.

Nuoren naisen uskottavuusongelmaan Mari törmäsi kevään 1991 eduskuntavaaleissa, vaikka hän oli varma esiintyjä ja ”puhui

kuin mies”². Vaali-iltana Marin äänimäärä 5 350 pysäytti epäillijät: edustajan paikka olisi ollut mahdollinen, jos ehdokkaan takana olisi oltu tosissaan. Saman tien oli selvää, että hänen kannattaisi jatkaa politiikassa. Mari oli ottanut paikkansa Vaasan vaalipiirin nousijana ja tulevaisuuden kykynä.

Kotikunnan Jalasjärven keskusta-aktiivien tuki Marille ei ollut itsestään selvää. Joku voisi sanoa, että ura lähti nousuun jalasjärvisistä huolimatta. Marin koettiin olevan isänsä jatke, ei itsenäinen täysivaltainen poliitikko. Mari on myöntänyt, että poliittinen ”isänmurha” oli tehtävä. Oli otettava oma tila puhetilaisuuksissa ja linjattava asiat riippumatta isän mielipiteestä. Samalla kehittyi kyky perustella asiat uskottavasti ja rohkeus erottua muista.

Vuoden 1995 eduskuntavaaleissa Marista tuli kansanedustaja 9 308 äänellä. Menestys ei ollut enää yllätys. Taakse jäi monta vaalipiirin vahvaa keskustavaikuttajaa. Osa ehdokkaista ja heidän tukijoistaan kuumeni pohjalaiseen tapaan, kun Mari otti paikkansa poliittikkona. Kampitusta ei kuitenkaan tullut vaalipiirin muiden nais ehdokkaiden suunnalta. Kyse oli murroksesta, jonka jälkeen vahvan maskuliinisen perinteen vaalipiiristä saattoi nousta nainen myös keskustan puheenjohtajaksi. Mari oli yksi lasikatton särkeistä.

Eurot ja verot

Eduskuntaan nousunsa alla Mari Kiviniemi valmistui Helsingin yliopistosta valtiotieteen maisteriksi. Pääaine kansantaloustiede kiinnostasi aidosti ja tarjosi hyvän perustan politiikon työlle. Myös monipuolinen kielitaito on ollut hänelle eduksi.

Valiokuntapaikkojen tavoittelussa Mari oli tyyliilleen uskollisesti järkevä ja johdonmukainen. Hän tiesi mitä tahtoi. Ensimmäisellä

2 Määritelmä on esitetty erään puhetilaisuuden päätteeksi Mari Kiviniemen uran alussa Etelä-Pohjanmaalla.

Mari oli ottanut paikkansa Vaasan vaalipiirin nousijana ja tulevaisuuden kykynä.

Nämä naiset eivät olleet pelimiehiä.

kaudella Mari tavoitteli paikkaa talousvaliokunnassa, mutta sai paikan ympäristövaliokunnassa. Vaalikauden aikana hän nousi kuitenkin talousvaliokunnan varajäsenestä varsinaiseksi jäseneksi.

Kokemus osoitti jo silloin alussa, että rynnimisen ja pelaamisen sijaan politiikassa kannattaa odottaa oikeaa hetkeä ja hoitaa kulloinenkin tehtävä hyvin. Palkinto tulee sitten myöhemmin, jos on tullakseen, Mari sanoo.

Marin itseluottamusta kuvasi pyrkimys eduskunnan pankkivaltuuston jäseneksi ensimmäisellä kaudella. Tavoite oli epärealistinen, mutta nuori kansanedustaja tiesi, että jonoon kannattaa ilmoittautua. Tie pankkivaltuustoon avautui vuonna 2003, ja Mari Kiviniemi ehti toimia sen puheenjohtajanakin ennen valintaansa ministeriksi.

Mari Kiviniemi kiittelee eduskuntaryhmän tukea erikoistumiselleen. Talous- ja veropolitiikan osaajalle oli tilaa, eikä sukupuolella ollut väliä. **Maria Kaisa Aula** eteni samaan aikaan arvostetun lativovarainvaliokunnan puheenjohtajaksi.

Keskustan naispolitiikkojen rintama oli jo tuolloin arvostettu. Yhteistä uuden sukupolven vaikuttajanaishille oli osaaminen, ahkeruus ja luotettavuus. Nämä naiset eivät olleet pelimiehiä.

Mari Kiviniemeä on väitetty etäiseksi, kovaksi ja urakeskeiseksi poliitikoksi osin siksi, että hän on asiallinen ja erikoistunut maskuliiniseksi miellettyihin talous- ja verokysymyksiin. Talouspolitiikkaan perehtyvien miesten luonnetta ja tunneskaaloja tuskin arvioidaan yhtä innokkaasti. *Helsingin Sanomat* määritteli pääministerin ja keskustan puheenjohtajan Mari Kiviniemen ”hyttäväksi monarkiksi” kevään 2011 eduskuntavaalien alla.³ Marin tuntevat kokivat otsikon loukkaavaksi – lehti halusi lyödä leiman, joka ei perustunut tosiasioihin.

Jos Mari ei ole hyttävä eikä monarkki, millainen hän on?

Hän on ahkera asiapolitiikko, joka kiivastuu vain kunnolla ärsytettyinä. Mari voi olla vetäytyvä tarkkailija, ja hänet huonosti tunteva voi

3 Miska Rantanen, *Helsingin Sanomat* 29. maaliskuuta 2011.

pitää sitä ylimielisyytenä. Poliitikolle sallitaan mieluummin tilan ottaminen ja päällepäsmäröinti kuin sivusta seuraaminen ja kuunteleminen.

Marin närkästyminen näkyy terävänä, joskus viiltävänäkin heittona. Kuohahtaminen on nopeaa, ja kohde, kuten asioihin perehtymättömän toimittaja, huomaa sen kyllä. Toimittaja **Johanna Vesikallion** mukaan Kiviniemen ärhäkkyys voi olla myös tapa haastaa toimittajia esittämään tarkempia kysymyksiä ja vasta-argumentteja.⁴

Marin vahvuus on se, että hän ei jää märehcimään menneitä. Konfliktit ja vaikeat asiat käsitellään kerralla loppuun. Suhteessa mediaan Mari painottaa, että *mitään ei ole hampaankolossa*.

Helsingin Sanomat väitti Mari Kiviniemeä monarkiksi. Todellisuudessa Mari on joukkuepelaaja, jolla ei ole poliitikolle tyyppillistä taipumusta narsismiin. Hänellä on vahva itsetunto, mutta hän tunnistaa riippuvuutensa kentän tuesta ja arvostaa rehdisti toimivia kollegoja ja hyviä avustajia. Mari on johdonmukainen ja mielipiteensä selkeästi ilmaiseva esimies – pohjalainen suoruus näkyy. Hän vaatii itseltään ja tiimiltään paljon. Loukatuksi tulemista Mari ei näytä kuin lähimmilleen. Itku on hyvin henkilökohtainen asia.

Tyylikäs, työteliäs ja varma

Mari Kiviniemi on tullut tunnetuksi tasaisena, varmana ja asiat osaavana poliitikkona. Hänestä ei liiku juttuja riehakkaasta juhlimisesta tai värikkäistä valiokuntamatkoista. Hän ei loista seurueiden keskipisteenä tai hyvänä jutunkertojana, mutta tilannekomiiikka saa hänet nauramaan.

Marin puhetapa ja ulkonäkö ovat huoliteltuja. Puheissa tyylikkyys lähestyy joskus tylsyyttä. Tyylikäs pukeutuminen voi tarkoittaa välimatkaa tuulipukukansaan, mutta edustava ulkonäkö ja osaaminen nostavat Marin naisten esikuvien joukkoon. Toinen sija **Vuoden Eeva** -äänestyksessä 2011 kertoo paljon.

4 Journalisti 7/2011. Johanna Vesikallio on STT-Lehtikuvan politiikan toimituksen esimies.

Noina
vuosina
hän kasvoi
päättöksen-
tekijänä
täyteen
mittaansa.

Perhe tasapainottaa poliitikko Mari Kiviniemen elämää. Hän avioitui mainostoimistoyrittäjä **Juha Louhivuoren** kanssa 1996. Yhteisiä lapsia on kaksi. Mari on pohtinut, että lapsia voisi olla enemmänkin, jos työ ei olisi politiikassa. Poliitiikkaa ja keskustan sisäistä elämää hyvin tunteva puoliso on ollut Marin läheinen tuki ja neuvonantaja vuosien ajan. Perhe ja politiikka nivoutuvat luontevasti yhteen – aivan kuten Marin lapsuudenkodissa. Perhesyyt ja äänimäärän lasku ohjasivat Marin vaihtamaan vaalipiirin Vaasasta Helsinkiin kevään 2007 eduskuntavaaleissa. Samalla hänen tukiryhmäänsä tuli uusia ihmisiä myös keskustan ulkopuolelta.

Mari Kiviniemi tekee eron yksityisen ja julkisen välillä. Se on hänen mielestään parhaita keinoja pitää jalat maassa ja ajatus kirkkaana politiikan melskeissä.

Mari rentoutuu lenkkeilemällä, naistenlehtiä lukemalla ja televisiota katsomalla. Välillä käy niinkin, että tv:n *Klikkaa mua* -sarja vie voiton ajankohtaisohjelmasta. Myös musiikki on tärkeä osa elämää naiselle, jonka nuoruuteen kuuluivat soittotunnit ja kuorolaulu. Sunnuntailounaasta ystäväperheiden kesken on tullut perinne, ja silloin puhutaan paljon muutakin kuin politiikkaa.

Mari ei ole ollut aktiivinen poliittisessa naisliikkeessä, mutta hän antaa arvon naisten keskinäiselle solidaarisuudelle ja verkostoille yli puoluerajojen. Marin mielestä naisia koskevat miehiä kovemmat vaatimukset. *Tällä hetkellä näyttää, että nimityksissä keskiverrolle kokoomusmiehelle vain taivas on rajana*, Mari hymähtää.

Kehu nainen päivässä -periaate on hänestä tarpeen edelleen. *Sukupuoli ei ole enää samalla tavalla rasite naisille kuin menneinä vuosikymmeninä, mutta vieläkin persoonalliset, erikoiset naiset ovat kauhistus politiikassa. Erityisesti naisten on osattava politiikan kieli ja käyttäytymistavat*, Mari arvioi.

Mari Kiviniemellä ei ole ollut varsinaisia esikuvia politiikassa. Yläasteella hän teki esitelmän vuoden 1983 eduskuntavaaleista ja kiinnitti huomiota **Sirpa Pietikäiseen**. Nuoren naisen nousu edus-

kuntaan oli poikkeuksellista, ja myös Marille se avasi uuden näkökulman politiikkaan.

Ulkomaisista poliitikoista Mari nostaa esiin Saksan liittokanslerin **Angela Merkelin**. Nousu kristillisdemokraattisen CDU:n puheenjohtajaksi, liittokansleriksi ja eurooppalaiseksi johtajaksi on Itä-Saksasta kotoisin olevalta naiselta historiallinen suoritus. Mari arvostaa myös **Esko Ahoa**, joka oli isoihin päätöksiin kykenevä pääministeri erittäin vaikeana aikana.

Pettymyksistä pääministeriyteen

Mari Kiviniemen ura eteni vuosia ilman suuria pettymyksiä ja virheitä. Hän sai keskittyä edustajan työhön, luottamustehtäviin ja perheeseen. Ensimmäinen iso kolaus oli jääminen **Anneli Jäätteenmäen** hallituksen ulkopuolelle keväällä 2003. Kulttuuriministerin salkku meni **Tanja Karpelalle**. Paikka valtioneuvostossa aukesi syksyllä 2005, kun Mari valittiin ulkomaankauppa- ja kehitysministeriksi **Paula Lehtomäen** äitiysloman ajaksi. Pettymys kääntyi onnistumiseksi.

Keskustan varapuheenjohtajan paikalta putoaminen Joensuun puoluekokouksessa kesäkuussa 2008 oli Marille Kiviniemelle yllättävä, raskas takaisku. Tunteisiin vetoavasti esiintynyt nuori kansanedustaja **Tuomo Puumala** pudotti tasaisen varmaa työtä tehneen, mutta väistosti kampanjoineen Marin. Isku oli niin kova, että Mari harkitsi hetken politiikan jättämistä. Pettymystä pehmensi kuitenkin työn jatkuminen **Matti Vanhasen** kakkoshallituksen hallinto- ja kuntaministerinä. Tehtävä valtiovarainministeriössä oli lähellä ekonomistin unelmaa.

Vaalikautta 2003–2007 Mari Kiviniemi kuvaa politiikan ”vältös-kirjavaiheekseen”. Työ pääministerin talouspoliittisena neuvonantajana kansanedustajuuden ohella 2004–2005 vaati ja antoi paljon. Mari sai myös kokemusta ministerin tehtävästä. Noina vuosina hän kasvoi päätöksentekijänä täyteen mittaansa.

Runsas vuosi Joensuun pettymyksen jälkeen Mari päätti tavoitella puolueen puheenjohtajuutta. Vaikka hän arvosti Matti Vanhasen

tapaa hoitaa pääministerin tehtävää, hän näki, että kohuista toiseen kulkeva puolue tarvitsi uuden johdon ja uuden alun. Marilla oli realistinen kuva tehtävästä: hän oli valmis pesän siivoajaksi.

Marin nousua puheenjohtajaksi tasoitti Vanhasen vapaaehtoinen väistyminen ja Paula Lehtomäen jättäytyminen pois puheenjohtajakisasta. Vaalirahakohun keskellä Marilla oli myös tärkeä vahvuus: hän ei ollut saanut Kehittyvien Maakuntien Suomi -yhdistyksen rahoitusta kampanjoihinsa.

Puheenjohtajakisassa **Mauri Pekkarisen, Paavo Väyrysen ja Timo Kauniston** rinnalla Marin hermo piti hyvin. Hän luotti itseensä ja eteni tyynesti viikko toisensa jälkeen kannatustaan kasvattaen. Valinta oli selvä kuitenkin vasta puoluekokouspaikalla – noste riitti. Puoluekokousedustajat valitsivat Marin nimenomaan vaikeaan tilanteeseen sopivana, arvostelukykyisenä poliitikkona, eivät ”sopivana naisena” tai kiiltokuvana, jonka miehet olisivat nostaneet.

Matti Vanhanen luonnehti Maria puheenjohtajavalinnan jälkeen: *Saamme pääministerin, joka ei tarvitse harjoitteluaikaa.*⁵ Luonnehdinta oli osuva: Mari oli harjoitellut vuosien ajan suurempien nimien takana ja kerännyt osaamis- ja luottamuspääomaa. Palikat olivat nyt kohdallaan ja työ politiikan huipulla alkoi.

Asialinjalla populismia vastaan

Mari Kiviniemi otti puheenjohtajuuden seurauksena vastaan pääministerin tehtävän. Liikkeelle lähtöä helpotti asioiden osaaminen ja tuttu joukkue: ministerikollegat jatkoivat omissa tehtävissään, ja yhteistyösuhteet olivat luottamukselliset kaikkiin suuntiin.

Mari ei tehnyt merkittäviä henkilövaihdoksia poliittiseen valmistelukoneistoon valtiosihteerin vaihtoa lukuun ottamatta. Tutut henkilöt toivat jatkuvuutta.

Pääministerin tehtävän lisäksi Marin oli johdettava keskustaa kohti kevään 2011 eduskuntavaaleja. Vaikka puoluesihteerillä oli avainrooli kampanjan rakentamisessa, puheenjohtaja oli mukana keskeisissä valinnoissa. Kampanja päätettiin rakentaa puolueen vahvuuksien pohjalle. Kärjeksi otettiin pääministeri Mari Kiviniemi – tuoreet kasvat ja osaava pääministeri, jonka gallup-suosio oli nousussa. Kiviniemi edusti uutta, kansainväliset mitat täyttävää poliitikosukupolvea, johon suomalaiset voisivat luottaa.

Kevään 2011 eduskuntavaalit olivat kuitenkin hyvin poikkeukselliset. Euro maiden ongelmat kärjistyivät ja Euroopan unioni kulki kohti historiansa suurinta kriisiä. Marin oli hoidettava pääministerin tehtävää paineissa, jotka tulivat yhtäältä Euroopasta ja toisaalta kotimaasta. Keskustan sisäinen tilanne oli rauhallisempi kuin ennen Lahden puoluekokousta, mutta politiikkaan, henkilövalintoihin ja kohuihin pettyneitä oli edelleen. Isolle osalle äänestäjistä mitkään päätökset eivät olleet oikeita tai riittäviä.

5 Miska Rantanen, Helsingin Sanomat 12. kesäkuuta 2010.

© Eurooppa-neuvosto

Keskustassa oltiin hyvin tietoisia vaalien poikkeuksellisista asetelmista. Haastajina esiintyivät demareiden **Jutta Urpilainen** ja perussuomalaisten **Timo Soini**. Molemmat käyttivät hyväkseen populistisia keinoja maksimoidakseen puolueidensa kannatuksen. Soini nojasi sekä EU-vastaisuuteen että yleisprotestiin, joka yhdisti erilaisia suomalaisia. Soini antoi tilaa myös rasistisille ehdokkaille puolueessaan.

Kiviniemen pääministerinä saama luottamus ei kääntänyt puolueen kannatusta nousuun. Mari toimi kuitenkin tyylilleen uskollisesti. *En halunnut enkä voinut luvata suomalaisille sellaista, mikä ei pitäisi paikkansa vaalien jälkeen*, Mari selittää linjaansa nyt. Hänen johdollaan keskustassa tehtiin myös tarkka rajanveto rasismiin. *Vaikka ääniä menisi, flirttiä rasismin suuntaan ei pidä sallia. Tämän sanoin*

Kuvan henkilöt vasemmalta: **Dalia Grybauskaitė** (Liettuan presidentti), **Angela Merkel**, **Iveta Radičová** (Slovakian pääministeri), Mari Kiviniemi ja EU:n ulkoministeri **Catherine Ahston**.

selkeästi jo vappupuheessani 2010, siis ennen valintaani puheenjohtajaksi, ja sen toistan jälleen, Mari Kiviniemi paaluttaa.

Shokkivaaleista opiksi

Eduskuntavaalien jälkeen Mari tarvitsi toipumisajan. Hän ei syyttänyt murskatappiosta puolueen ehdokkaita, kentän ihmisiä, kampanjan työntekijöitä eikä kollegoita eduskuntaryhmässä. Oman vastuunsa tuloksesta hän oli valmis kantamaan saattamalla puolueen uuteen nousuun. Sitä ennen oli ymmärrettävä, miksi suomalaiset äänestivät vaaleissa niin kuin äänestivät. Mari halusi tietää suomalaisten äänestämisen taustat ja peilata niitä keskustan kampanjaan. Aineistoa vaalianalyysiin kerättiin puolueen jäseniltä, kannattajilta, piiritason toimijoilta ja mielipidetutkimuksista. Tarve puhua ja toipua tuloksesta jatkui keskustassa kuukausien ajan. Lopulta näytti siltä, että lisäanalyyssejä vaativat lähinnä ne, jotka halusivat vauhdittaa keskustelua puolueen linjasta ja johtohenkilöistä.

Vaalien jälkeisinä viikkoina Mari kävi läpi myös oman suorituksen ja sen, mitä Suomessa ja julkisessa keskustelussa oli tapahtunut keskustan pitkän hallituskauden aikana. Helppoja selityksiä löytyi päivänpolitiikassa pyörineistä asioista, mutta todellisia vastauksia hän näki yhteiskunnan muutoksessa. Marin mielestä protestoimaan nousseet suomalaiset kaipasivat sellaista, mihin keskusta ei voinut vastata. Puolueen maltilliset viestit peittyivät muiden huutoon. Marin johdolla keskusta ei lähtenyt lupauspolitiikan tielle demareiden ja perussuomalaisten kanssa.

Yhteiskunnallinen ilmapiiri ja kahtiajonon kärjistyminen olivat ohjanneet keskustan johtoa tarkistamaan puolueen linjaa jo ennen vaaleja. Mari näki, että tarvittiin ihmisläheisempää politiikkaa ja heikoimpien alueiden ja ihmisten puolustamista entistä voimakkaammin. Kilpailukykyainotus oli mennyt liian pitkälle. *Linjantarkistus tehtiin vaalien näkökulmasta kuitenkin liian myöhään*, Mari myöntää.

En usko temppeuihin politiikassa.

Kampanja ei ollut huippusuoritus puolueelta eikä sen puheenjohtajalta. Mari on tulistunut eduskunnan istuntosalissa; kipunoivaa ilmaisuja olisi tarvittu nyt myös television vaalitenteissä, koska populistin aalto toi tunteet uudella tavalla esiin.

Vaalien jälkeen Mari olisi voinut kriittisemmin arvioida niitä henkilöitä, jotka tekivät työtä hänelle. Tekstit ja sparraus eivät aina olleet sillä tasolla, mitä pääministeri-puheenjohtaja olisi tarvinnut. Kiire ja hektiset tilanteet laskivat työn laatua myös puheenjohtajan osalta. Taustatoimijoiden keskinäisessä yhteistyössä olisi ollut parantamisen varaa. Kone ei ollut huippuunsa viritetty.

Mitä Mari Kiviniemessä tapahtui vaalien jälkeen? Hän palasi pääministerin tehtävästä tavalliseksi poliitikoksi ja otti vahvemman roolin puolueen käytännön asioiden johtamisessa. Hän veti valmistelukoukkuja, rakensi oppositiopolitiikan kärkiä yhdessä eduskuntaryhmän kanssa, kiersi tapahtumissa ja tapasi ihmisiä. *En usko temppeuihin politiikassa, ja sen mukaan toimin myös oppositiossa*, Mari sanoo.

Vaalituloksen pehmeni Marin politiikkakäsitystä. Asiakeskeinen, analyttinen vastuunkantaja alkoi nähdä enemmän sävyjä politiikan paletissa. Hän tunnusti, että politiikassa on entistä enemmän kyse muusta kuin asioista.

Kysyin Marilta, ovatko vahvuus, itsenäisyys, rationaalisuus ja objektiivisuus uskottavan politiikan kriteereitä.⁶ Mari tunnisti kriteereistä itsensä, mutta lisäsi välittömästi, että enää noilla ei pärjää. *Poliitikko tarvitsee tunneälyä ja aistimista. Hän, kuten muutkin, tarvitsee yhteisön turvaa ja arjessa elämistä.*

Uuden hallituksen alkutaipaleen seuraaminen ei ollut Marille helppoa. Päätöksiä olivat tekemässä uudet henkilöt, ja oma paikka oli iltautuisten aikaan kotisohvalla. Oppositioon asettumista helpottivat selvät linjaerot keskustan ja hallituksen välillä. Marin mielestä hallitusohjelma oli epävarmassa taloustilanteessa heppoinen. Ener-

6 Kriteerit on poimittu Jaana Kuusipalon artikkelista *Nainen politiikkona ja poliitikko naisena: Poliitiikan sukupuolittuminen Suomessa*, teoksessa Anna Moring (toim.), *Sukupuolen politiikka* (2006).

gian käyttäminen Kreikka-vakuuksiin tuntui ekonomistista lähinnä hölmöilyltä. Mari olisi panostanut työpaikkojen luomiseen, jotta rajuilta leikkauksilta välttyttäisiin. Marin mielestä hallituksen toinen virhe oli keskitetysti johdettu kuntauudistus, jossa kuntien välisen yhteistyön tilalle nostettiin pelkät kuntaliitokset.

Marin työmotivaatio nousi uudessa tilanteessa siitä, että keskustan politiikalle olisi tilausta jatkossa, kun uuden hallituksen virheet paljastuisivat. Puolue piti vain saada iskukuntoon uudestaan ja viestit tiedoksi suomalaisille.

Haastettu puheenjohtaja tekee töitä rauhallisena

Mari Kiviniemen puheenjohtajuutta alettiin kyseenalaistaa vaalitaipion jälkeen. Varapuheenjohtaja **Tuomo Puumala** avasi omalta osaltaan keskustelua julkisuudessa syksyllä 2011 puolueen valmistautuessa presidentinvaaleihin. Myös europarlamentaarikko **Riikka Manner** ilmoitti harkitsevansa haastamista. Lisäksi Marille puheenjohtajuuden hävinnyt kansanedustaja **Mauri Pekkarinen** oli mukana spekulatioissa.

Miten Mari on reagoinut julkiseen ja kulissientakaiseen puheenjohtajakeskusteluun? Tyynen rauhallisesti. Hän jatkaa oppositiopolitiikan tekemistä, puolueen toiminnan uudistamista ja kenttätyötä. Kaksikymmentä vuotta politiikan ammattilaisena ovat opettaneet Marille kärsivällisyyttä ja kykyä lukea politiikan pelejä. Itseluottamus kestää haastettuna olemisen.

Mitkä ovat Marin valtjeja poliitikkona ja puoluejohtajana? Hän rakastaa puoluettaan. Hän tekee työtä puolueensa ja Suomen hyväksi paljon suuremmalla sykkeellä ja tunteella kuin nopeasti voisi päätellä. Hän ei ammu ilmaisussaan yli, vaan antaa kaikkensa itse työhön – siihen, että päätökset vastaisivat hänen käsitystään hyvästä politiikasta. Marin haastajat tarttuvat nimenomaan tähän. Heidän mielestään politiikassa pitäisi uhotta enemmän. Marin mielestä sellainen tyyli lähestyy näyttelemistä. Hän tulistuu mieluummin harvoin ja aidosti.

Mari Kiviniemi ei ole kasvanut kiinni valtaan, mutta hän on kasvanut kiinni vastuuseen. Hänelle politiikka on vastuullisia tekoja ja vain mahdollisten asioiden lupaamista myös oppositiossa. Vastuullisuus on melkeinpä dominoivaa: luovuus ja kyky irrotella pitää houkutella hänestä esiin. Marin heikkous henkilökeskeisessä politiikassa on se, että hän välttelee oman roolinsa alleviivaamista. Taustatiimin tuottamista tekstipohjista hän korjaa minät me-muotoon. Johtajanläikäisille, kekkoslaisen ajan keskustalaisille tämä ei välttämättä riitä. Osa haluaisi puheenjohtajan olevan jyrkevä isähahmo, joka jyrähtelee asiat itseriitteisesti paikoilleen.

Mari on varma omasta tavastaan tehdä politiikkaa, mutta politiikan sisältöjä hän rakentaa yhdessä muiden kanssa. Vahvuuksia suhteessa kokemattomampiin poliitikoihin ovat asiaosaaminen ja esiintymisvarmuus. Hän kommentoi vaikeitakin asioita kameroiden edessä ilman kömmähdyksiä. Huteja sattuu harvoin.

Viisas politiikka ottaa voiton tyhmästä

Keskustassa puheenjohtajan on edelleen täytettävä myös pääministerin mitat. Pelkkä keskustaretoriikka ei riitä, vaan puheenjohtajan on osattava ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, talous- ja veropolitiikkaa ja pystyttävä muodostamaan kanta politiikan yllätyskysymyksiin spontaanisti. Tämä vähentää Marin haastajien määrää ja innokkuutta. Sen, joka Marin voittaisi, on oltava hyvä ja valmis.

Tämän julkaisun muihin poliittikonaisiin verrattuna Mari Kiviniemi on nuori ja aktiiviuransa keskellä. Hän on halukas jatkamaan keskustan puheenjohtajana, mutta politiikka ei ole ainoa vaihtoehto. Mari voi nähdä itsensä mielenkiintoisissa kansainvälisissä tai kotimaisissa tehtävissä politiikan ulkopuolella. Tuo vaihtoehto on hänelle jopa todennäköisempi kuin jatkaminen eduskunnassa eläkeikään saakka. Tällä hetkellä Marin politiikan nälkä on kuitenkin suuri. Hän haluaa olla keskustan puheenjohtaja, korjata vanhat virheet ja viedä puolueensa vaalivoittoon keväällä 2015. Aika remontin tekemiseen

ei riittänyt Lahden kokouksen jälkeen. Hän tarvitsee koko vaalikauden. Mutta valta ei ole se, mikä kouruttaa Maria politiikkaan, vaan se, että viisas politiikka ottaisi voiton tyhmästä. ■

Mari Johanna Kiviniemi

- s. 1968 Seinäjoella
- Puoliso Juha Louhivuori, lapset Hanna (1997) ja Antti (2000)
- Ylioppilas 1988 Jalasjärven lukiosta
- Valtiotieteen maisteri 1994 HY, kansantaloustiede
- Kansanedustaja 1995–
- Pääministeri 2010–2011
- Hallinto- ja kuntaministeri 2007–2010
- Ulkomaankauppa- ja kehitysministeri 2005–2006
- Helsingin kaupunginvaltuutettu 2005–
- Suomen Keskustan puheenjohtaja 2010–
- Suomen Keskustan varapuheenjohtaja 2003–2008
- Pääministeri Matti Vanhasen talouspoliittinen neuvonantaja 2004–2005
- Nuoren Suomen puheenjohtaja 2006–2010
- Nuoren Keskustan Liiton hallituksen jäsen 1988–1991

Liisa Liimatainen

Super-Emma ja matkalaukku

Emma Bonino: katolisen Italian arvostelija ja globaalipoliitikko

P idätkö itseäsi vielä feministinä?

Kyllä, vaikka en takerru sanoihin enkä käytä tätä sanaa enää. Minulle on tärkeää saada aikaan muutoksia. Siksi teen työtä kaikkien niiden kanssa, jotka toimivat samojen asioiden puolesta.

Italian senaatin nykyinen varapuhemies ja entinen EU:n komissaari Emma Bonino organisoi 1970-luvulla laittomia abortteja ja joutui vankilaan niiden vuoksi. Tuohon aikaan abortti oli rikos Italiassa, vaikka naisia kuoli kehoissa oloissa tehtyihin laittomiin abortteihin. Radikaalipuolue toimi aborttien laillistamiseksi, ja kampanjaan kuului omien aktivistien vangituttaminen. Siitä lähtien Bonino on ajanut naisten oikeuksia Italiassa. Yleensä hän on toiminut oman radikaalipuolueensa ohjelmien sisällä ja usein vastustaen katolisen kirkon konservatiivisia asenteita.

Emma Bonino ei ole toiminut vain Italian naisten puolesta. Harvinaisen laajan toimintakenttänsä vuoksi hän on usein ollut avaamassa uusia polkuja. Viimeksi kuluneen vuosikymmenen ajan hän on ollut erityisen aktiivinen arabi- ja muslimimaiden ja Afrikan naisten oikeuksien puolustaja. Päästäkseen sisälle arabimaailmaan Bonino

Bonino on
vaikuttanut
koko
elämänsä
ajan.

asui 2000-luvun alussa neljä ja puoli vuotta Kairossa. Pitkän oleskelun aikana hän tutustui henkilökohtaisesti arabinaisten ja Afrikan naisten oikeuksia ajaviin aktivisteihin ja näiden järjestöihin.

Emma Bonino on myös politiikan kosmopoliitti ja globaaliin poliittiseen keskusteluun osallistuva vaikuttaja. Hän on kuluttanut Italian parlamentin ja europarlamentin penkkejä vuosien ajan. Hän on osallistunut lukuisiin kansainvälisiin konferensseihin, moneen kertaan Italian hallitusten edustajana, mutta yhtä usein myös tapahtumien organisoijana. Hän oli eurooppalais-afrikkalaisen, naisten sukupuolielinten silpomista vastustavan kampanjan alullepanijoita. Hän on ajanut naisten osallistumista Afganistanin hallitukseen, ja niin edelleen.

Super-Emmalla on matkalaukku aina valmiina. Matka merkitsee uuteen perehtymistä ja omien asenteiden kyseenalaistamista. Se on myös uusien reittien etsimistä, kun edellinen tie päättyy. Koska Bonino on aina kuulunut omaan sarjaansa pienen epäsovinnaisen radikaalipuolueen johtajana, hän on joutunut myös mukautumaan varsinaisten valtopoliitikkojen päätöksiin.

Hän ei ole antanut sen häiritä itseään. Valtapuolueiden toimintatavoista eroavalla radikaalipuolueelta ja Emma Boninolta ei ole koskaan puuttunut itseluottamusta. Bonino on vaikuttanut koko elämänsä ajan ja ehkä saanut enemmän aikaan kuin Italian varsinaisten valtapuolueiden poliitikot.

Rooman ja Kairon vaikuttajanainen

Haastattelin Emma Boninoa hänen toimistossaan Senaatin päära kennuksessa, joka sijaitsee Rooman keskustan tunnetun aukion Piazza Navonan kyljessä. Senaatin varapuheenjohtajien joukkoon kuuluvan Boninon toimistossa työskentelee ainakin puoli tusinaa avustajaa. Kun tulen paikalle, Bonino ei ole vielä saapunut, mutta kun hän saapuu, hän tervehtii minua kiireisesti ja sanoo, että haastattelu siirtyy puoli tuntia eteenpäin. Hänellä on videokonferenssi

seuraavana viikonloppuna järjestettävän kokouksen osanottajien kanssa. Menen kahville ja palaan puolen tunnin päästä.

Sinuttelemme Boninon kanssa toinen toisiamme, koska tutustimme jo kauan sitten. 2000-luvun alussa tapasimme myös Kairossa, ensin sattumalta tunnetun sosiologin oikeudenkäynnin yhteydessä ja sitten Boninon kotona Zamalekin kaupunginosassa, jossa minäkin aina asuin Kairossa käydessäni.

Tänään, niin kuin aina, Emma Bonino on pukeutunut yksinkertaisen elegantisti, kävelypukuun. Hänen tukkansa on aina kuin hän olisi juuri tullut kampaajalta. Emma on vaaleatukkainen, kapeaharteinen, pienikokoinen nainen, jonka hymy on avoin ja puhetyyli suorasukainen. Hän puhuu italian lisäksi ainakin englantia, ranskaa ja arabiaa.

Bonino toimi **Silvio Berlusconi** hallituksen ehdottamana EU:n komissaarina vuosina 1995–1999 samanaikaisesti talousmies Mario Montin kanssa. Vuonna 1998 valtaan noussut Romano Prodin hallitus ei tukenutkaan häntä, joten komissaarikausi päättyi siihen. Kovan pettymyksen jälkeen Emma Bonino paneutui kansainväliseen kampanjointiin.

Vuoden 2001 parlamenttivaaleissa hänen puolueensa esiintyi Boninon listan nimellä. Menestystä ennustanut vaalikampanja johtikin ankaraan tappioon, mikä sai Emma Boninon lähtemään Kairoon nuolemaan haavojaan.

Kairossa Bonino oli kuitenkin vain kaksi viikkoa kuukaudesta. Hän sekä jatkoi poliittista toimintaansa Euroopan parlamentissa että osallistui monenlaiseen keskusteluun kansainvälisillä kentillä – Kairon kokemusten rikastuttamana.

Harvinaisen rohkea EU:n komissaari

EU:n komission jäsenenä Emma Bonino oli aktiivinen maailmanpolitiikan vaikuttaja. Tammikuussa 1995, vain kaksi päivää sen jälkeen kun oli ottanut vastaan EU:n komissaarin tehtävät, Bonino saapui Saraje-

voon. Bonino hoiti komissiossa kalastusta ja kuluttaja-asioita, mutta myös ihmisoikeusasioita. Sarajevossa hän otti vahvasti kantaa humanitaarisen väliintulon puolesta, jotta tuossa Euroopan kolkassa meillä olleet ihmiskunnan vastaiset rikokset saataisiin loppumaan.

Jos Emma Bonino muistetaan harvinaisen rohkeana EU:n komissaarina, syytä pitää etsiä hänen kokemuksistaan ennen komissaarinimitystä. Hänellä oli jo laaja kokemus kansainvälisistä asioista radikaalipuolueen erilaisten rajat ylittävien kampanjoiden ansiosta. Hän oli ollut perustamassa ja johtamassa useimpia radikaalipuolueen kansainvälisiä kampanjoita.

Kansojenvälisen, transnationaalisen radikaalipuolueen kokoukseen Boninin puolue sai mukaan lukuisia itäisen Euroopan toisinajattelijoita. *Rauhaa ei synny ilman oikeutta* -järjestö oli kampanjoinut maailmanlaajuisesti kansainvälisen rikostuomioistuimen puolesta jo ennen kuin Jugoslaviaa käsitellyt sotarikostuomioistuin perustettiin. *Älä koske Kainiin* -järjestö oli taistellut pitkään kuolemantuomiota vastaan yhdessä katolisen kirkon edistyksellisten ryhmien kanssa. 1970-luvun lopulla Boninin perustama järjestö *Ruuan ja aseistariisunnan internationaali* organisoivat kansainvälisen nälänvastaisen kampanjan, jonka allekirjoitti 113 Nobel-palkittua.

Näin Emma Boninosta tuli globaalipolitiikan A-sarjan nainen. Vuosien oleskelu Kairossa antoi loppusilauksen eli perehdytti hänet arabimaiden ja Afrikan ongelmiin. Kairossa hän kuunteli, keskusteli ja mietti asioita. Arabimaiden ja Afrikan maiden yhteiskuntien ja naisaktivistien tunteminen aukaisi uusia ikkunoita. Boninin 2000-luvun alun kokemukset ovat auttaneet häntä hahmottamaan uudelleen koko maailmaa samalla, kun hän on kehittynyt arabimaailman uudistuspuoleiden tuntijaksi.

Arabinaiset taistelevat demokratian puolesta

Arabimaiden kevättä edeltäneenä kymmenvuotiskautena Bonino kutsuttiin säännöllisesti puhumaan esimerkiksi Qatarin pääkaupungissa Dohassa järjestettyihin, arabimaiden poliittista reformia käsitelleisiin foorumeihin. Samoin hänet kutsuttiin Turkin Istanbuliin naisten poliittista osallistumista koskeviin seminaareihin. Niissä hän selitti, että arabimaiden poliittiset uudistukset onnistuvat vain, jos naiset osallistuvat niihin.

Boninon mielestä kehitysmaissa naisten aseman muutos vaikuttaa suoraan demokratiaan ja vie maita kohti oikeusvaltiota. Arabi- ja muslimimaissa ei ole niinkään kysymys siitä, että kansalaisoikeudet saadaan koskemaan myös naisia. Näissä maissa naisongelma ratkeaa vain, jos arabi- ja muslimimaat omaksuvat yksilöiden oikeuksiin perustuvan oikeuskäsityksen. Boninon mielestä *me eurooppalaiset naiset taistelemme naisina ja naisten puolesta demokratian meille antamin aseina. Muualla naisten kamppailu oman asemansa parantamiseksi on yhtä kuin taistelu demokratian puolesta.*

Huhtikuussa 2005, presidentti **George W. Bushin** valtakaudella Bonino esitelmöi American Enterprise Institutessa aiheesta *Naiset arabimaiden vallankumouksellisina voimina*. Puheessaan hän selitti tärkeän yhdysvaltalaisen konservatiivien ajatuspajan jäsenille, että naisten tuleva asema on arabimaiden demokratian ydinkysymyksiä. Jos naiset eivät osallistu yhteiskunnan toimintaan, yhteiskunta jättää päätösprosessin ulkopuolelle puolet väestöstään ja monissa arabimaissa väestönsä luovimman osan. YK:n kehitysohjelman UNDP:n raporttia lainaten Emma Bonino yritti saada yhdysvaltalaiset konservatiivit vakuuttuneiksi siitä, että kokonaisvaltainen demokraattinen osallistuminen on myös taloudellisen kehityksen ehto.

Emma
Boninosta
tuli globaalipolitiikan
A-sarjan
nainen.

Vankilaan kampanjoiden vuoksi

Hyvin varhain yhteiskunnallisen aktivisminsa aloittanut Emma Bonino on ollut valmis menemään vankilaan omien näkemystensä vuoksi. Myös hänen lyhyet vankilakokemuksensa kertovat hänen toimintakenttäänsä laajuudesta.

Ensimmäisen kerran Bonino joutui kaltereiden taakse vuonna 1975, kun hän ilmoitti vaalipaikkaa vartioiville karabiniereille syyllistyneensä laittomaan aborttiin. Radikaalipuolue nimittäin pyrki omien aktivistiensä vangituttamiseen, jotta italialaiset havaitsisivat, miten kiireellistä on laillistaa abortti.

Vuonna 1978 hän tutustui varsovalaiseen vankilaan. Hän oli osoittamassa mieltään Puolassa kenraali **Wojciech Jaruzelskin** diktatuuria vastaan. Mielenosoitus oli osa radikaalipuolueen kampanjaa kansalaisyhteisöjen puolesta itäisessä Euroopassa.

Kolmas pidätys tapahtui vuonna 1990 New Yorkissa, kun Bonino oli jakelemassa kadulla ilmaisia steriilejä injektioruiskuja. Toiminnan tavoitteena oli vapauttaa injektioruiskujen osto lääkärin määräyksestä. Kansainvälinen mielipide piti saada havaitsemaan, miten takapajuisilla linjoilla Yhdysvallat oli tuolloisessa huumeiden vastaisessa strategiassaan. Injektioruiskujen vaikean saatavuuden vuoksi huumeiden käyttäjät kierrättivät keskuudessaan samoja ruiskuja ja tartuttivat näin toisilleen esimerkiksi hi-virusta.

Vuonna 1997 Afganistanissa vallassa olleet talibanit puolestaan pidättivät EU:n komissaarin siksi, että hän ei pukeutunut burkhaan, vaikka oli ”vain nainen”.

Abortti sai nuoren naisen liikkeelle

Emma Bonino muutti Milanoon 1970-luvun alussa Torinon lähellä sijaitsevasta pikkukaupungista, Brasta. Opiskelemaan muuttanut 27-vuotias nuori nainen havaitsi olevansa raskaana 1975. Gyneko-

logi oli ilmoittanut hänen olevan steriili. Siksi hän ei katsonut tarvitsevansa ehkäisyvälineitä. Niitä oli siihen aikaan myös vaikea saada.

Emma Bonino ei halunnut lasta. Koska Italiassa abortti oli rikos, hän joutui maksamaan valtavan summan laittomasta abortista. Abortti oli hänelle todellinen järkytys. Juuri se teki epäpoliittisesta kielten opettajasta aktivistin ja radikaalipuolueen jäsenen, joka taisteli abortin laillistamisen puolesta. Hänestä tuli hyvin nopeasti yksi radikaalipuolueen peruspilareista.

Radikaalipuolueen johtajista Bonino on ainoa, jonka rooli on kasvanut yli Italian ja Euroopan rajojen, kun taas muita ei tunneta kuin Italiassa. Yksityiselämässään Boninolla on ollut kaksi perättäistä avosuhdetta puoluetovereiden kanssa parin vuosikymmenen ajan. Tavallaan puolue on täyttänyt hänen koko elämänsä.

Kova lapseton uranainen?

Emma Boninolta kysytään usein, miksi hänellä ei ole lapsia eikä hän ole koskaan ollut naimisissa. Hän vastaa: *En ole koskaan ollut varma siitä, että jaksaisin hoitaa koko elämän jatkuvia suhteita.*

Bonino tosin yritti saada oman biologisen lapsen, kun hänellä oli pitkäaikainen suhde oman puolueensa johtoon kuuluvan miehen kanssa. Hän jopa kävi Sveitsissä saamassa hedelmöityshoitoa, koska katolisen kirkon holhouksen vuoksi Italiassa hedelmöityshoidolle on asetettu tiukat rajat. Kun ensimmäinen kerta jäi tuloksettomaksi, Bonino luovutti. Sitten myös hänen rakkautensa kohde rakastui toiseen naiseen, ja lapsiajatus unohtui.

Emma Boninolle tehdään usein kieroja kysymyksiä, joiden taustalla hämmöittää ajatus: *Mitähän sinä tiedät todellisten naisten ongelmista, kun et ole ollut naimisissa etkä huolehtinut lapsista.* Noita kysymyksiä esitetään useimmille naimattomille ja lapsettomille uranisille, sillä heidän epäillään porskuttavan elämän halki ilman yksityiselämän järkytyksiä. Lukuisissa haastatteluissa Emma Bonino

Tavallaan puolue on täyttänyt hänen koko elämänsä.

on vakuuttanut, että pettymykset ja kovat iskut saavat hänetkin itkemään, ja myös hän etsii rakkautta.

Emma Boninolla on noin neljän vuoden kokemus lapsista. Aborttikampanjan vuosina hän tutustui kahteen pariskuntaan, joilla ei ollut mahdollisuutta pitää vastasyntyneitä lapsiaan. Bonino otti omaan kotiinsa pienen **Auroran** ja hieman myöhemmin vastasyntyneen **Rugiadan**. Hän hoiti pikkutyttöjä neljän vuoden ajan.

Bonino kiintyi tyttöihin niin paljon, että kun näiden vanhemmat sitten halusivat ensin Auroran ja sitten Rugiadan takaisin, hän kertoo olleensa täysin poissa tolaltaan lasten menetyksen vuoksi. Kun hän seiso i oman ovensa takana eikä sisältä enää kuulunut lasten ääniä, hänen sydäntään kouristi. Emma Boninon äiti osti tyttärelleen oman, uuden asunnon, johon Bonino muutti säästääkseen itseään lapsiin liittyviltä muistoilta ja menetyksen kärsimykseltä.

Kun Emma Bonino asui Kairossa, häneltä kyseltiin aina, missä hänen aviomiehensä on. Eurooppalaiset puolestaan arvelivat, että Kairossa oleskelun syy oli salainen rakastaja. Monet eivät tajunneet, miksi Emma Bonino lähti juuri pölyiseen ja kirppuiseen Kairoon arabia opiskelemaan. Olisihan arabimaailmasta löytynyt eleganttejakin paikkoja, kuten vaikka Marokon Marrakesh! Loppujen lopuksi Emma Bonino kyllästyi uteluihin ja sanoi, että hänellä on Kairossa rakastaja – vaikka sitä hän ei ollut kaupungista etsinyt eikä löytänyt.

Merellä sielun sisarten seurassa

Nykyisin Emma Bonino jakaa yksityisyytensä löytämiensä uusien sisarten kanssa. He ovat samanikäisiä uranaisia, joiden kanssa Bonino lähtee merilomalle joka vuosi. Emma Bonino on elänyt lapsuutensa kylmässä maatalossa. Niinpä hän vihaa maaseutua ja metsää; hän haluaa elää kaupungissa ja viettää lomansa merellä.

Nykyisten sisarten kesken vallitsee niin läheinen sielujen yhteys, että naiset ymmärtävät toisiaan puolesta sanasta. Lomien aikana puhutaan, nauretaan, kerrotaan tarinoita ja annetaan kaikkien läski-

en ja selluliittien näkyä. Boninolta niitä on varmasti vaikea löytää, niin laiha ja heiveröinen hän on, mutta hänen selkensä alkaa olla jo hie-
man kumara. Noiden sisarten kanssa Super-Emmakin on vihdoinkin
pelkkä yksityinen Emma eikä enää kosmopoliitti ja globaalipoliitikko.

Italiassa Emma Bonino edustaa muille puolueille vierasta yhden
asian puolesta kampanjointia, jossa sovelletaan väkivallatonta vasta-
rintaa. Kansalaisyhteiskampanjoita organisoiva radikaalipuolue ei ole
koskaan välittänyt perinteisten parlamenttipuolueiden harrastamista
liittoutumista. Se on aina pyrkinyt vaikuttamaan suoraan yleisöön ja
vaikuttajayksilöihin sekä Italiassa että muissa maissa ja mantereilla.

Tästä syystä radikaalipuolue on ollut valmis harppauksiin oi-
kea–vasen-akselilla. Kun Berlusconi ilmestyi Italian politiikkaan,
radikaalipuolue liittoutui hänen kanssaan heti. Tavoitteena taisi olla
työmarkkinoiden vapauttaminen ay-liikkeen ja erilaisten korporaati-
oiden kahleista. Vuonna 2006 radikaalipuolueen näkemykset olivat
muuttuneet, ja Emma Boninosta tuli **Romano Prodin** hallituksen
ulkomaankauppa- ja Eurooppa-ministeri. Vuoden 2008 vaaleista al-
kaen Boninon parlamenttiryhmä onkin ollut osa keskustavasemmis-
tolaisen demokraattisen puolueen ryhmää. Se ei ole estänyt radikaali-
ja äänestämistä silloin tällöin aivan omien näkemystensä mukaan
ja ryhmäkuria rikkoen. Opposition pahat kielet väittävät radikaali-
puolueen käyttäytyneen näin, koska aika ajoin se halusi miellyttää
Berlusconiin enemmistöä ja todistaa omaa itsenäisyyttään.

Katolinen kirkko ja naiset

Italian katolisen kirkon kaiken kattavan vallan arvostelijana Emma
Bonino on Italian ykkönen. Hänellä on hyvät suhteet niihin katoli-
siin, jotka toimivat mm. vankiloissa, vastustavat kuolemantuomiota
ja kannattavat avoimempaa katolista näkemystä esimerkiksi kanta-
solujen käytössä ja kansalaisyhteiskuntasasioissa. Sen sijaan Bonino ar-
vostelee – puolueelleen tyypilliseen tapaan äänekkäästi – katolista
kirkkoa joka kerta, kun se puuttuu Italian yhteiskuntapolitiikkaan, ra-

Kirkon
arvostelijana
Bonino on
Italian
ykkönen.

joittaa ajattelun ja tieteen vapautta tai tyrmiä esimerkiksi avoparien ja homoseksuaalien oikeudet.

Emma Boninin puolueella oli aikanaan tärkeä asema niissä kampanjoissa, joiden ansiosta Italia sai lakiin avioeron vuonna 1970 ja laillisti abortin ja ehkäisyn vuonna 1978. Radikaalit organisoivat – yhdessä naisliikkeen sekä vasemmistolaisten ja liberaalien kanssa – vuosina 1974 ja 1980 pidetyt kansanäänestykset. Kaksi kansanäänestystä pelasti avioero- ja aborttilait, joiden poistamista Italian lainsäädännöstä katoliset voimat ajoivat. Vasta kahden tappion jälkeen katolinen kirkko ja sen vaikutuspiirissä olevat puolueet hyväksyivät sen, että Italian valtion ei tarvitse totella katolista kirkkoa. Myöhemmin katolinen kirkko ryhtyi vielä vaatimaan valtiolta tottelevaisuutta, vaikka sen kuviteltiin kuuluvan jo menneisyyteen.

Romano Prodin hallituksen ministerinä Bonino totesi: *Olen ministeri, mutta kaikki valta on miehillä.* Naiset johtavat tätä nykyä kuitenkin sekä suurinta ay-keskusliittoa että teollisuustyönantajien keskusliittoa. *Yleensä politiikan tai talouden johtopaikoille nousseista, harvoista naisista useimmat eivät edes muista, että Italian naisten kokonaistilanne on keho,* Emma Bonino väittää.

Hänen mielestään osa uralla edenneistä naisista on lakaisnut naisten ongelmat mielestään. Toiset pelkäävät, että naisten asemasta huolehtiminen vähentäisi heidän omaa vaikutusvaltaansa luodessaan mielikuvan, että he *alentuvat käsittelemään naisten pikkuongelmia.*

Tunnen todella vähän poliittisia naisia, jotka suostuvat sitoutumaan naisten asioiden ajamiseen omalla urallaan, Bonino sanoo. *Myös kansainvälisellä kentällä naisten asioiden ajamiseen sitoutuneita naisia on hyvin vähän, ja juuri siksi minua kutsutaan vaikka mihin.*

Emma Boninolla on hyvin kielteinen käsitys sekä Italian naisten asemasta yleensä että valtaa saaneiden naisten tahdosta parantaa muiden naisten asemaa. Koska Italiassa päättämiseen osallistuvien naisten määrä on vielä alhainen, naiset eivät ole pystyneet vaikuttamaan käytäntöihin. Uutta on kuitenkin se, että Milanossa

kevään 2011 paikallisvaalien jälkeen nimetyssä kaupunginhallituksessa puolet on naisia.

Uudet päättäjänaiset ovat ottaneet esiin kysymyksen kokousten kellonajoista. Italiassa on sääntönä, että poliittiset kokoukset pidetään myöhään illalla. Poliitikkojen enemmistö on miehiä, ja heillä ei ole naisille tyypillistä huonoa omaatuntoa siitä, että lapset ovat kotona yksin. Miehillä ei moisesta huolehtiminen juolahda edes mieleen.

Minulla ei ole lapsia, mutta tunnen ongelman ystävättärieni kautta, Bonino kertoo.

Äitiys, isyys ja työajat

Pohjoismaisten naisten suhtautuminen kokousaikoihin on jäänyt Emma Boninin mieleen hänen komissaariajaltaan Brysselissä. Pohjoismaiset naiset vaativat, että kokoukset päättyvät viiden tienoilla eivätkä kello 22. Pohjoismaissa sukupuolten tasa-arvoon liittyvät asiat löytyvät hallitusohjelmista.

Sekä Ruotsin että Suomen hallitukset miettivät, miten isyydestä tulisi yhtä suuri kysymys miesten työnantajille kuin äitiys on naisten työnantajille. Italiassa tämä asia ei ole vielä edes vahingossa vilahtanut poliitikkojen mieliin. Itseään edistyksellisinäkin pitävät miehet kauhistelevat naistenpäivinä, miten keho asema Italian naisilla on. Heillä itsellään ei ole osaa eikä arpaa tässä asiassa. Sehän on naisten ongelma!

Italiassa vain harvat, yleensä monikansalliset yhtiöt ovat havainneet, että isilläkin on vanhemmuusongelmia. Ne tietävät, että henkilökunta voi vaatia myös isyysvapaata eikä vain äitiysvapaata. *Vain harvat työnantajat tiedostavat, että vanhemmuus on yhteiskunnan asia, ei vain naisten,* Bonino sanoo. Mutta tiedostavissakin yrityksissä naisten ja miesten palkka- ja uraerot vaikuttavat niin, että loppujen lopuksi isän ei kannata jäädä kotiin lasta hoitamaan.

Miehet
kauhistelevat
naisten-
päivinä,
miten keho
asema Italian
naisilla on.

Kunnian-
himoiseen
naiseen
suhtaudu-
taan kieltei-
sesti.

Onko naiset huomioon ottava politiikka yleisen poliittisen linjan muunnelma? Vai tarvitaanko toisenlaista, kokonaiskäsitteeseen perustuvaa poliittista näkemystä, jotta naisten tavoitteita voidaan toteuttaa?

Tarvitaan uutta kokonaisnäkemystä. On kysymys puolen ihmiskunnan tarpeista. On löydettävä uusi ajattelutapa ja poliittinen ohjelma, jonka varaan rakennetaan meidän tulevaisuutemme. Valtioiden budjetit täytyy tarkastella uudesta näkökulmasta. Italian senaatin tasa-arvolautakunta on saanut aikaan sen, että meidän naisvirkailijoidemme opetetaan nyt analysoimaan valtionbudjetin sukupuolinäkökulmasta, Bonino sanoo.

Sukupuolinäkökulma on tähän mennessä otettu huomioon monissa paikallishallintoelimityksissä. Se on jo kaikkien vasemmistojohtoisten maakuntien ohjelmissa.

Bonino muistuttaa elävänsä maassa, jossa Berlusconiin hallituksen toiseksi tärkein puolue Pohjoisen liitto sanoi, että naiset ovat yhtä kuin perhe, mikä taas on yhtä kuin Italian hyvinvointivaltio. *Pohjoisen liitto karkeine kannanottoineen kertoo, mikä on totuus; muut puolueet ajattelevat samoin, mutta niistä ei ole sopivaa ilmaista asiointia noin suoraviivaisesti, senaattori Bonino väittää.*

Italiassa vallitsevan kulttuurin mukaan naisten paikka on vieläkin kotona huolehtimassa perheen lapsista, vanhuksista ja muista apua tarvitsevista. Jos nainen onnistuu tämän lisäksi myös tekemään työtä, se käy kyllä, kunhan nainen vain tietää paikkansa, Bonino sanoo. Boninin mielestä kunnianhimoiseen naiseen suhtaudutaan kielteisesti ja häntä pidetään itsekkäänä.

Ja kaikki tämä vain siksi, että kyseinen nainen ei suostu elinikäiseksi badanteksi. Nainen haluaa, että häntä kohdellaan ihmisenä, Bonino sanoo. Badantet ovat itäisestä Euroopasta tai kehitysmaista tulevia, perheissä työskenteleviä ja niiden kanssa eläviä, keuhkoa palkkaa saavia naisia. Heidän työpäivänsä ovat pitkät.

Boninon mielestä monien italialaistenkin naisten elämä tuo mieleen kotiapulaisten arjen. He tosin eivät saa omasta kotitaloustyöstään minkäänlaista palkkaa.

Poliittisen naisen oltava hyveellinen?

Italiaa pitkään hallinnut Silvio Berlusconi tunnettiin naisjutuistaan ja -skandaaleistaan, mutta sama vapaus ei koske italialaisia naispoliitikkoja. Bonino on nainen, jolla on ollut vapaita, vaikkakin kestäviä suhteita kahteen poliittiseen kumppaniinsa aikana, jona Italia oli vielä poroporvarillinen, katolinen maa.

Italiassa vallitsevan tekopyhän kulttuurin vuoksi mies nähdään metsästäjänä. On hyvä, että hänelle on rakastajattaria, vaikka hän olisi virallisesti hyvinkin hurskas pappien mielistelijä. Miesten rakastajat taret lisäävät heidän arvostustaan, koska todistavat heidän olevan tosimehiä. Saman näkemyksen peilikuva on se, että naisia seksuaaliset vietit ohjailevat vähemmän kuin miehiä. Joka tapauksessa naisella on vähemmän vapautta tyydyttää niitä, Bonino sanoo.

Bonino muistuttaa, että nyky-Italiassa osa nuorista naisista on harpannut yhden vaiheen yli. Nykyisin naiset eivät edellytä, että rakastaja lahjoittaa naiselle huoneiston. He vaativat sen sijaan paikkaa parlamentissa. Heitä ei hävetä se, että he saavat jonkinlaisen palkinnon seksuaalisuhteistaan.

Minua järkytti vaalipaikkatiedustelu, jossa ensimmäistä kertaa äänestäneiltä naisilta kysyttiin, mitä he haluaisivat tehdä isoina. Ensimmäisellä sijalla oli puputyttö. En muista, mikä oli toisella sijalla, mutta kolmas tavoite oli parlamentaarikon ura, hän kertoo.

Tällainen ”kulttuuri” on Silvio Berlusconin televisiota ja populistista politiikkaa nerokkaasti sekoittavan valtapolitiikan tuote. Jopa nuorten tyttöjen äidit opettavat tyttärilleen, että näiden pitää olla hemaisevia.

Menestys riippuu siitä, kenen sänkyyn he pääsevät. Sängystä pona-kaistaan televisioon ja sieltä parlamenttiin. Tämä ällistyttävä käsitys politiikasta paljastuu mielipidetutkimuksista. Se on varmasti ongelma vielä pitkään sen jälkeen, kun Berlusconi on kadonnut näyttämöltä.

Tietenkään koko Italia ja naisten enemmistö eivät ole mukautuneet Berlusconin ”kulttuuriin”, vaikka Italia on ollut sen pommituksen kohteena jo 18 vuotta. Italiassa naiset tekevät työtä kaikilla aloilla. Naisia on yliopistoissa enemmän kuin miehiä, ja he menestyvät niissä paremmin kuin miehet. Naiset tietävät, että opiskeluun ja ammattitaitoon pitää sijoittaa. Vieläkin naisten pitää olla 150-prosenttisia osajia pystyäkseen kilpailemaan sadan prosentin sarjassa.

Sanon vastapäätä istuvalle Boninolle, että minusta pohjoismaisessa sukupuolten tasa-arvo on pitkällä, kun keskinkertaisetkin naiset menestyvät politiikassa. Aikaisemmin se oli vain miesten mahdollisuus. Mitä hän ajattelee tästä kehityksestä?

Bonino muistaa jonkun viisaan sanoneen, että todellinen sukupuolten tasa-arvo saavutetaan silloin, kun vastuupaikoilla istuu yhtä paljon epäpäteviä naisia kuin epäpäteviä miehiäkin.

Minusta monissa maissa ollaan vielä kaukana tästä. Naisten täytyy olla vieläkin neljä kertaa parempia, viisi kerta koulutetumpia ja kymmenen kertaa valmiimpia hoitamaan tehtävä kaikissa ulottuvuuksissaan ennen kun heidät kelpuutetaan moniin tehtäviin tai virkoihin. Tämä on vielä perussääntö, Bonino sanoo.

Naisliike muutti Italiaa 1970-luvulla

Emma Boninolla ei ole vuosien ollut yhteyksiä Italian feministeihin. 1970-luvulla feminismille niin yleinen separatismi karkotti hänet liikkeen piiristä. Bonino ei hyväksynyt sitä, että Italian naisliikkeen valtavirta ei halunnut miehiä mukaan, vaan noudatti tiukkaa sukupuolierottelua. Näin tapahtui, vaikka naisliikkeen alussa mieslääkärit osallistuivat laittomien aborttien tekoon. Vahvat näkemuserot eivät

estä Boninoa tunnustamasta, että Italian naisliike sai paljon aikaan 1970-luvulla ja vielä 1980-luvun alkupuolellakin.

Nyt yli 60-vuotiaana en voi edes kuvitella eläväni siinä Italiassa, jossa elin 20-vuotiaana, Bonino sanoo. Avioeroon tarvitaan vielä kolme vuotta, mutta nykyisin on normaalia elää avoliitossa. Italiassa avopareja on suunnilleen saman verran kuin muissa Keski-Euroopan maissa. Homoseksuaalien asema on muuttunut suuresti, vaikka katolinen kirkko tuomitsee samaa sukupuolta olevien suhteet. Abortti on laillinen, ja siitä päättää viime kädessä nainen. Ehkäisyneuvonnan ja ilmaiset pillerit nainen saa julkisen terveydenhoidon piiristä. Mies ei enää ole perheen pää, vaikka väestönlaskennan papereissa tämä käsite vielä esiintyy. Italian yhteiskunta avautui monin tavoin. Sitten liike pysähtyi.

Emma Boninosta Italian puolueet suutelivat naisliikkeen kuoliaksi. Aikaisemmin itsenäiset naiset haudattiin naisten erillisen toiminnan karsinoihin. Emma Bonino ei hyväksy sitä, että puolueet ovat karsinoineet omiin järjestöihinsä naiset, nuoret ja joskus senioritkin. Hänen mielestään naiskysymys on yhtä kuin naissukupuolta olevien yksilöiden ongelmat.

Naisten olisi pitänyt karttaa naisosastoja ja yleensä puolueiden toiminnan karsinoimista. Osa Italian poliittisesti aktiivisista naisista kuvitteli näin vahvistavansa omaa asemaansa, mutta erillinen toiminta eristikin heidät. Naiset gettoutuivat. Näin he eivät ole onnistuneet vaikuttamaan edes omien puolueittensa politiikkaan. En tiedä, ovatko he edes tietoisia siitä, Bonino miettii.

Muut naiset arvostelevat Boninoa

Useimpien italialaisten puolueiden naiset eivät pidä Boninon karsinomispuheista. Esimerkiksi Demokraattisen puolueen paikallisorganisaatioilla on omat naisten koordinaatioryhmänsä. Niissä ajatellaan, että kun ollaan naisten kesken ja puhutaan heidän ongelmistaan,

Italian puolueet suutelivat naisliikkeen kuoliaksi.

saadaan enemmän naisia mukaan. Naisten koordinaatioryhmän vetäjät ovat puolueen sihteeristön ja johtokunnan jäseniä, ja he osallistuvat täysivaltaisesti poliittiseen päätöksentekoon.

Emma Boninon käsitys Italian puolueiden ja naisten suhteista ovat mielestäni pintapuolisia. Hän ei ole koskaan tuollaiseen toimintaan osallistunut eikä sitä tunne. Hänen puolueensakin on rakenteeltaan toinen. Se ei välttämättä ole kiinnostunut joukkopuolueiden rivijäsenistä, sillä se on vahvojen vaikuttajien puolue.

Italian naisliikkeen ja puolueiden naiset, erityisesti vasemmiston naiset, suhtautuvat usein kielteisesti Emma Boninon. Hänet nähdään individualistina, joka ei osallistu muiden naisten toimintaan eikä anna sille mitään arvoa. Samasta syystä Bonino itse suhtautuu erittäin kielteisesti kiintiöpolitiikkaan. Hänestä naiset eivät tarvitse erityissuojelua, vaan heidän on itse kunkin taisteltava oman asemansa puolesta miesten kesellä.

Osa Boninon arvostelijoista tunnustaa kuitenkin, että Bonino on usein yksin arvostelemassa politiikkaan sotkeutuvaa katolista kirkkoa. Italian vasemmistopuolueetkin näyttävät halukkaasti jättävän kirkolle oikeuden puuttua Italian yhteiskunnan lainsäädäntöön ja hallintokäytäntöihin. Konservatiivinen kirkko estää usein sen, että avoparit ja näiden lapset pääsisivät osallisiksi paikallishallintojen lapsiperheille myöntämistä eduista. Avoparit voivat elää rauhassa, mutta niiden ei pidä kuvitella olevansa tasa-arvoisia avioparien kanssa. Näin tapahtuu niissä kunnissa, joissa katolisen kirkon ja sen konservatiivisen linjan vaikutus on suuri.

Italiassa on runsaasti myös kirkon holhouksesta vapaita paikallishallintoja, jotka kohtelevat avopareja ja aviopareja tasa-arvoisesti.

Katolinen kirkko on erityisen ankara homoseksuaalisuutta kohtaan. Emma Bonino tekee yhteistyötä homo- ja transseksuaalien oikeuksia ajavan järjestön kanssa. Hänen mielestään avoimesta yhteiskunnasta uneksinut Italia on torkahtanut syvään uneen jo kauan sitten. *Italia on rasvainen, paikalleen jämähtänyt, syvään uneen vaipunut*

maa. Seksuaalisuuden rajat on asetettu: avioliitto plus avioero. Tuon rajan yli ei saa pyrkiä, Bonino sanoo.

Emma Bonino, vielä yksi kysymys. 1974 pelastitte uuden avioerolain paavin hurjistuneiden joukkojen vihalta. Oletko sitä mieltä, että seksuaalisuuden eri ulottuvuuksien suhteen Italia elää edelleen vuotta 1974?

Italia on maa, jossa vallitsee periaate: licenze private e pubblici proibizionismi eli yksityisesti tekkää mitä vain, mutta julkisesti kaikki on kiellettyä, Super-Emma vastaa. ■

Emma Bonino

- Italian senaatin varapuhemies 2008–2011
- Syntynyt Koillis-Italian Brassa 9. maaliskuuta 1948
- Modernien kielten ja kirjallisuuden loppututkinto Milanossa 1972
- Italian parlamentin jäsen lähes keskeytyksettä vuodesta 1979
- Europarlamentaarikko useaan kertaan 1979–2004 välisenä aikana
- EU:n komissaari 1995–1999. Toimialat: kalastus, kuluttaja-asiat ja humanitaarinen apu
- Italian radikaalipuolueen puoluesihteerin 1991–1993 ja puheenjohtaja 1993–1994
- Ruuan ja aseistariisunnan internationaalien perustaja ja sihteeri 1978
- Itä-Euroopan kansalaisoikeuksia puolustaneen kampanjan organisoija 1987
- Lukuisia kansainvälisiä palkintoja, mm. Ranskan Kunnialegioonan komentajan arvomerkki.
- Radikaalipuolue on kansalaisoikeuksien puolesta kampanjoiva puolue, joka haluaa myös liberalisoida yhteiskuntaa. Sitä on vaikea sijoittaa vasemmisto–oikeisto-akselille, sillä radikaalipuolue liittoutuu sen mukaan, mitkä puolueet milloinkin ajavat sille tärkeitä asioita. Se on katolisen kirkon valtaa arvosteleva voima, joka haluaisi erottaa selvästi kirkon ja valtion.

Arseni Svynarenko

Vallan saleista selliin

Julija Tymošenko: Ukrainan oranssin vallankumouksen vertauskuva

Ukrainalainen Focus-lehti julkaisi syksyllä 2011 sadan vaikutusvaltaisimman ukrainalaisnaisen listan. Listan kärjessä on jo kuudetta vuotta peräkkäin Julija Tymošenko, jonka asemasta parinkymmenen miehen asiantuntijaraati on yksimielinen: *Ukrainassa ei ole toista yhtä vaikutusvaltaista naista kuin Julija Tymošenko. Eikä ole väliä, missä hän on – pääministerinä tai telkien takana – sillä hän on johtaja.* Tymošenko on Ukrainan oranssin vallankumouksen vertauskuva ja maan toiseksi suosituin poliitikko. Edellä on vain presidentti **Viktor Janukovyč**.

Ukrainan korkein oikeus totesi 11. lokakuuta 2011, että Tymošenko oli pääministerikaudellaan ylittänyt toimivaltansa solmimalla Ukrainalle epäedullisen kaasusopimuksen Venäjän kanssa, mistä hänet tuomittiin seitsemäksi vuodeksi vankeuteen. Viikkoa myöhemmin häntä vastaan pantiin uudelleen vireille useita oikeusjuttuja rikollisen toiminnan järjestämisestä vuonna 1997. Häntä syytetään lisäksi Venäjän ja Ukrainan välisten maakaasusopimusten velkojen maksun laiminlyömisestä.

Tymošenkot
loivat hyvin
toimivan
yhteys-
verkoston.

Liike-elämästä politiikkaan

Ukrainan politiikassa ei ylipäättäen ole mukana montaa naista, ja useimpien tie politiikkaan on kulkenut liike-elämän kautta. Juli- ja Tymošenkun ura liike-elämässä kietoutuu aviomies **Oleksandr Tymošenkoon**, sillä he ovat toimineet yhdessä omistamissaan hankkeissa. Tymošenkot käynnistivät perheyrittäjänsä vuonna 1989 samalla tavalla kuin tunnettu venäläinen liikemies **Mihail Hodorkovski**, perustamalla nuorisokeskuksen kommunistisen puolueen nuorisjärjestön Komsomolin paikallisosaston alaisuuteen. Perestroikan aikana puolue katsoi, että nuorisokeskukset voisivat auttaa nuoria kaupallisten hankkeiden (osuuskuntien) perustamisessa. Uudet yksityiset yritykset pysyisivät siten puolueen valvonnassa. Nuorisokeskukset saivat erivapauksia kaupalliseen toimintaan: ne pyörittivät kahviloita, pieniä tehtaita ja pankkeja ja kävivät bensiinikauppaa.

Nuorisokeskuksessa työskennellessään Tymošenkot perustivat Terminal-nimisen osuuskunnan, joka keskittyi videovuokraukseen ja järjesti läntisten elokuvien näytöksiä kahviloissa ja teattereissa. Oleksandr Tymošenkun isä oli neuvostovirkamies, jonka vastuulla olivat Itä-Ukrainassa sijaitsevan Dnepropetrovskin kaupungin elokuvateatterit. Hänen tukensa helpotti uuden osuuskunnan työtä merkittävästi. Liikeryitys tuotti sievoista voittoa, mikä sai Tymošenkot oivaltamaan, että he voisivat saavuttaa enemmänkin. Pariskunta loi kontakteja Komsomolin johtajiin, joista tuli myöhemmin vaikutusvaltaisia liikemiehiä ja poliitikkoja. Näitä olivat mm. **Serhii Tihipko**, liikemies ja sittemmin Julija Tymošenkun poliittinen vastustaja, ja **Oleksandr Turtšinov**, josta tuli Tymošenkun puoluetoveri Batkivštšyna-puolueessa.

Tymošenkot loivat hyvin toimivan yhteysverkoston. Pian perheen kiinnostus suuntautui bensiini- ja energiakauppaan, jota varten pariskunta perusti ukrainalais-kyproslaisen yhteisyrityksen Ukrainskii Benzinin (Ukrainan bensiiniyhtiö). Yhtiö sai nopeasti monopoliaseman Dnepropetrovskin alueen energiatoimittajana, sillä se hyödynsi

tehokkaasti vaihtokauppaa ja suhteita kaupungin johtoon. Yhtiön toimintaa suojeli myös **Pavlo Lazarenko**, joka oli 1992–95 Ukrainan presidentin edustaja Dnepropetrovskin alueella. Tymošenkojen yritys menestyi ja kasvoi: siitä tuli vuonna 1995 United Energy Systems of Ukraine (UESU), joka keskittyi maakaasun ja öljyn tuontiin Venäjältä ja Turkmenistanista. Öljy ja maakaasu maksettiin vaihtokauppaperiaatteen mukaisesti ukrainalaistuotteilla. UESU-yhtiö saavutti huipunsa Pavlo Lazarenkon pääministerikaudella vuosina 1995–96.

Mutta mikä sai Julija Tymošenkon jättämään menestyvän likeyrityksen ja ryhtymään poliitikoksi? Monen ukrainalaisen aktiivipoliitikon taustalla on menestystä liike-elämässä. On silti vaikea määritellä yksiselitteisesti, miksi Tymošenko jätti tuottoisan energiayrityksen, ryhtyi poliitikoksi ja perusti oman poliittisen puolueen. Ukraina oli tuolloin, ja on yhä, varsin korruptoitunut maa. Korruptiota on kaikkialla: valtion sairaaloiden kättilöille maksetaan lahjuksia, joilla pyritään varmistamaan parempi hoito ja huolenpito. Autonkuljettajat antavat liikennepoliisille muutaman lantin siitä, ettei heitä sakotettaisi turvavyön käyttämättä jättämisestä. On hankala sanoa, millä elämänalueella ei olisi korruptiota ja missä se loppuu.

Korruptio oli 1990-luvulla levinnyt kaikille valtionhallinnon tasolle veroviranomaisista poliisi- ja oikeuslaitokseen. Menestyvän yrityksen voi Ukrainassakin rakentaa monella tavalla. 1990-luvulla yksi varma keino oli pyrkiä yhdistämään valtion virkamiesten ja yksityisen yrittäjän intressit molempia osapuolia hyödyttävällä tavalla. Nopeasti kasvavat yhtiöt kasvattivat voittojaan verohyvytyksillä, vaihtokaupalla ja muilla korruption läpätunkemillä järjestelmillä, joihin valtion viranomaiset ja verohallinto olivat sekaantuneet. Samaan aikaan jopa suurkaupungit kärsivät sähkö- ja kaasupulasta, ja laajoista sähkö-, kuumavesi- ja lämmityskatkoista tuli arkipäivää.

Mutta kenties jokainen menestynyt ja kunnianhimoinen yrittäjä huomaa jossain vaiheessa yrityksensä kasvaessa, että raha ei auta kaikkeen. Ukrainan poliittinen eliitti toimi 1990-luvun puolivälis-

Elämä ei
kuitenkaan
ollut ongel-
matonta.

sä klaanijärjestelmän tavoin. Dnepropetrovskin klaanin edustajana pidetty Pavlo Lazarenko joutui hakaukseen Donetskin klaanin kanssa, jonka tunnetuin edustaja on Viktor Janukovyč, Ukrainan nykyinen presidentti.

Ukraina on parlamentaarinen demokratia, jossa presidentillä on suuri valta toimeenpanovallan ylimpänä edustajana. **Leonid Kutšma**, joka oli Ukrainan presidentti kymmene vuoden ajan vuodesta 1994 lähtien, pyrki vielä vahvistamaan valtaansa käyttämällä klaaneja taitavasti hyväkseen. Lazarenkon korruptoituneisuus ja nopeasti kasvava vaikutusvalta, jota pönkitti hänen johtamansa vauraan Hromada-puolueen enenevä suosio, uhkasi Kutšman arvovaltaa. Hallintokoneisto aloitti Kutšman vastustajien syytösprosessin.

Tymošenkojen perheyritys saavutti huippunsa UES-yhtiön kontrolloidessa kaikkea maakaasun kauppaa Venäjältä ja Turkmenistanista. Julijasta, jota oli alettu kutsua ”kaasuprinsessaksi”, alkoi entistä selkeämmin sukeutua julkisuuden henkilö, kun taas Oleksandr pysyi tarkoituksellisesti vaimonsa varjossa. Vuonna 1996 Tymošenkot tekivät Ukrainan politiikkaa muuttavan päätöksen: Julija Tymošenko valittiin vaalipiiristään Ukrainan parlamenttiin (Verkhovna Rada) ennätysellisellä 92,3 prosentin äänisaaliilla. Seuraavana vuonna hän jätti tehtävänsä energiantuontiyhtiössä, joka oli tehnyt hänestä yhden rikkaimmista ukrainalaisista. Yhtiön toimitusjohtajaksi nousi Oleksandr Tymošenko, ja Julijasta tuli Hromada-puolueen varapuheenjohtaja. Elämä ei kuitenkaan ollut ongelmatonta. Lehdet kirjoittivat, että Tymošenkot olivat edelleen naimisissa ja hyviä liikekumppaneita, mutta että he asuivat erillään ja että **Eugenia**-tytär asui Englannissa.

Hromada-puolueen johtaja Pavlo Lazarenko joutui lopulta presidentti Leonid Kutšman epäsuosioon ja lähti Ukrainasta. Vuonna 1999 hänet pidätettiin Yhdysvalloissa, josta hän haki poliittista turvapaikkaa. YK:n ja Maailmanpankin tutkimusten mukaan Lazarenko oli maailman korruptoituneimpia virkamiehiä. Julija Tymošenkolla oli tässä vaiheessa takanaan muutaman vuoden poliittinen kokemus, ja nyt hänellä

oli mahdollisuus irtautua korruptoituneesta Lazarenkosta ja rakentaa omaa Isänmaa-puoluettaan (Batkivštšyna) vastavoimaksi presidentti Leonid Kutšmalle. Lazarenkoa vastaan esitetyt syytteet ja hänen yhdysvaltalaisessa oikeusistuimessa saamansa tuomio jättivät jälkensä Tymošenkoon. Sekä Kutšma että Janukovyč syyttivät Tymošenkoa avoimesti laittomista liiketoimista ja talousrikoksista, jotka hänen väitettiin tehneen Lazarenkon pääministerikauden aikana.

Ukraina koki ankaran talouskriisin 1998–99. Presidentti Leonid Kutšma pyrki saamaan lainaa Kansainväliseltä valuuttarahastolta, ja on todennäköistä, että hän osittain tästä syystä valitsi liberaalimman ja länsimielisemmän **Viktor Juštšenkon**, Ukrainan keskuspankin johtajan, maan pääministeriksi (1999–2001). Juštšenko nimitti Julija Tymošenkon energiasektorista vastaavaksi varapääministeriksi, sillä Tymošenko oli sekä kokenut kansainvälisen energiakaupan asiantuntija että todennäköisesti Ukrainan vaikutusvaltaisin oppositiojohtaja. Energiasektorin varapääministerinä Tymošenko joutui avoimeen selkkaukseen **Dmitro Firtašin** kanssa. Firtaš ja Tymošenko olivat vanhoja kilpailijoita energiakaupan ajoilta, eivätkä Firtašin kaikki liiketoimet kestäneet päivänvaloa. Firtaš puolestaan pystyi toimimaan Kutšman ja Janukovitšin suojeluksessa.

Tymošenkon työ hallituksessa päättyi vuonna 2001. Tämä johtui siitä, että presidentti Kutšma piti häntä uhkana ja arveli Tymošenkon olleen ns. nauhoitusskandaalin takana: Kutšman henkivartijan väitettiin nauhoittaneen presidentin työhuoneessa käytyjä keskusteluja. Lisäksi Tymošenkon puolue oli mukana järjestämässä *Ukraina ilman Kutšmaa* -liikkeen mielenosoituksia ensimmäisessä maanlaajuisessa oppositiokampanjassa Ukrainan kymmenvuotisen itsenäisyyden aikana.

Alkuvaiheessa valtiosyyttäjä syytti Oleksandr Tymošenkoa ja United Energy Systems -yhtiön johtoa maakaasun salakuljetuksesta Ukrainaan ja veronkierrosta vuosina 1996–97. Oleksandr Tymošenkon oikeudenkäynti on yksi harvoista tilaisuuksista, joissa Julija Tymošenko on julkisesti osoittanut tunteensa puolisoaan koh-

taan. Hän oli myös säännöllisesti läsnä oikeudenistunnoissa. Keväällä 2001 aviopari odotti oikeuden päätöstä vankilassa. Oleksandr istui vangittuna vuoden ajan – elokuusta 2000 seuraavan vuoden elokuuhun – odottaen oikeuden päätöstä noin miljardin euron veronkierrosta vuosina 1995–99. Julija Tymošenko puolestaan vietti 40 päivää tutkintavankeudessa keväällä 2001.

Tymošenkot vapautettiin, sillä oikeus katsoi, ettei heidän perheyhteyksessään ollut mitään rikollista. Julija Tymošenko, Ukrainan johtava oppositiopoliitikko, lähti vankilasta kansallisena sankarina ja presidentti Kutšman korruptoituneen hallinnon vastustajana. Tästä lähtien hän ei ollut kuka tahansa oppositiojohtaja, vaan Kutšmaa vastustavan liikkeen keulakuva. On merkillepantavaa, että Tymošenkon oikeusjutun vuonna 2001 oli pannut muodollisesti alulle verohallinnon johtaja **Mykola Azarov**. Tältä kannalta vuoden 2011 syytteet Tymošenkoa vastaan ovat toisintoa kymmenen vuoden takaa. Voidaan jopa sanoa, että pääministeri Azarov yrittää toistamiseen pyyhkiä Julija Tymošenkon Ukrainan poliittiselta kartalta.

Tymošenko ukrainalaisena nationalistina ja populistina

Kaiken kaikkiaan 2001 oli tiukka vuosi Ukrainan poliittiselle eliitille. Yhtäällä presidentti Leonid Kutšma rakensi äärimmäisen keskitettyä järjestelmää ja taktikoi vaikutusvaltaisten liike-elämän ryhmien ja klaanien etujen edessä, ja toisaalla taas ukrainalaisten tyytymättömyys kasvoi. Rikosjuttuja oli paljon ja ne olivat räikeitä: riippumattoman Ukrainka Pravda -verkkolehden päätoimittaja **Grigori Gongadze** murhattiin, samoin Ukrainan keskuspankin johtaja **Vadim Hetman**, henkivartijan nauhoitteet aiheuttivat skandaalin ja Julija Tymošenkon toimia alettiin tutkia. Juštšenkön hallitus kaatui. Juštšenkön ja Tymošenkon hallitustoimia pidettiin liian radikaaleina; niiden katsottiin uhkaavan harmaan talouden intressejä ja horjuttavan valtion ja alueellisten bisnesryhmien voimatasapainoa.

Vuonna 2001 Juštšenko ja Tymošenko nousivat Ukrainan opposition johtoon, ja Tymošenkon johtama vastarintaliike *Ukraina ilman Kutsmaa* loi kuvaa korruption vastaisesta taistelijasta. Tässä yhteydessä Tymošenko muodosti poliittisten puolueiden ja liikkeiden ryhmittymän, johon kuului myös kansallismielisiä järjestöjä ja joka nimettiin Julija Tymošenkon Ryhmittymäksi. Ryhmittymä koekeli rajojaan ja taitojaan yhä autoritaarisemmaksi käyvän hallinnon puristuksessa. Sen järjestämät mielenosoitukset olivat vuoden 2004 oranssin vallankumouksen kenraaliharjoitus. Tymošenkosta valkeine asuineen ja lettikampauksineen syntyi kuva suurena populistina ja maltillisena nationalistina.

Tymošenkon Isänmaa-puolue (Batkivštšyna) luonnehtii itseään populistiseksi keskustapuolueeksi. Suurin osa sen kannatuksesta on peräisin maan keskiosista, samalta alueelta, jossa Ukrainan sosialistipuolueella on ollut vahva asema. Julija Tymošenkosta on sen sijaan tullut maltillinen ukrainalaisnationalisti. Kun Venäjän edustaja **Konstantin Kosatšov** vuonna 2008 syytti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön Etyjin kokouksessa Ukrainan hallitusta ukrainalaistamispolitiikasta – siitä, että venäjänkielisiä kouluja oli lakkautettu oranssin vallankumouksen jälkeen ja että hallitus oli sulkenut elokuvateattereita, jotka esittivät elokuvia ilman ukrainankielistä tekstitystä – Julija Tymošenkon vastaus oli ironinen:

Ukrainassa myös syödään vauvoja. Älkää ylidramatisoiko Ukrainan tilannetta! Neuvostodiktatuurin jälkeen ukrainalaisista tuli vähemmistö Ukrainassa. Me tarvitsemme aikaa elvyttääksemme oman kieleemme, oman aidon kulttuurimme ja aidon historiamme. Opin ukrainan kieltä aloittaessani työn Viktor Juštšenkon hallituksessa. . . perheeni puhuu edelleen venäjää ja asuu venäjänkielisellä alueella, ja haluankin sanoa, että perheeni on onnellinen voidessaan käyttää kieltä, jolla se osaa toimia. Kun pyydän äitiäni opettelemaan ukrainaa, hän sanoo olevansa liian vanha oppimaan, mutta hänen sielunsa on selvästi ukrainalainen.

Juuri ennen vuoden 2004 presidentinvaaleja Juštšenkoon Meidän Ukrainamme -puolue ja Julija Tymošenkon Ryhmittymä perustivat *Kansan voimaksi* nimetyn liittoutuman, jonka tarkoitus oli torjua "vallassa olevien luoma Ukrainalle tyypillinen tuhoprosessi". Kahden oppositiojohtajan solmimassa sopimuksessa Viktor Juštšenko lupasi nimittää Tymošenkon pääministeriksi, jos Juštšenko voittaisi loka-kuiset presidentinvaalit. Tymošenko kampanjoi Juštšenkoon puolesta erittäin aktiivisesti. Hänestä tuli oranssin vallankumouksen keulakuva, ja vallankumouksen jälkeen hän oli pääministerinä kahteen otteeseen, ensin vuosina 2005–2006 Juštšenkoon kanssa solmitun sopimuksen mukaisesti ja toisen kerran vuosina 2007–2010 Julija Tymošenkon Ryhmittymän voitettua parlamenttivaalit.

Pääministeri aloitti perumalla yksityistämisiä

Julija Tymošenkon ensimmäinen hallitus käytti vuonna 2005 paljon aikaa valtionyhtiöiden laittomiksi väitettyjen yksityistämisten perumiseen. Useat suuryhtiöt palautettiin valtion omistukseen ja myytiin uudelleen kilpailukykyisempinä. Tunnetuin tapaus on teräsyhtiö Kryvorizhstal, joka oli vuonna 2004 myyty 800 miljoonalla dollarilla. Uuden omistajayhtiön takana olivat **Rinat Ahmetov** ja **Viktor Pintšuk**, Viktor Janukovyčšin ja Leonid Kutšman läheiset liittolaiset ja tukijat. Tarjouskilpailun jälkeen Tymošenko myi yhtiön uudelleen 4,8 miljardilla dollarilla **Lakshmi Mittalin** omistamalle Mittal-teräsyhtiölle.

Kun presidentti Juštšenko ilmoitti, että valtio tulisi perumaan joukon kyseenalaisia yksityistämisiä ja mainitsi tämän koskevan kymmeniä suuryhtiötä, Tymošenko puhui seuraavana päivänä 3000 yhtiön yksityistämisestä uudelleen. Kyseessä oli suorasukainen poliittinen veto, jonka tarkoitus oli herättää pelkoa hallituksen vastustajissa. On mahdollista, että kaikki tiesivät näin laajan yksityistämisedistuksen olevan mahdoton, mutta samalla oli epävarmaa, kuinka pitkälle Tymošenko oli valmis menemään.

Julija Tymošenkon seuraava askel oli palauttaa polttoaineen hinnat valtion valvontaan ja painostaa Ukrainan venäläisomistuksessa olevia bensiininjalostuslaitoksia ankaralla verotuksella. Hän nimitti öljyn ja kaasun tuontia kontrolloivan valtionyhtiö Naftogasin johtoon Ukrainan nationalistipuolueen johtajan **Oleksi Ivštšenkon**. Hän myös esitti, että Ukraina voisi vähentää riippuvuuttaan venäläisestä öljystä perustamalla valtion omistaman bensiiniketjun ja tuomalla öljyä muualta kuin Venäjältä. Presidentti Juštšenkon näkemys asiasta oli silmiinpistävä erilainen.

Lopulta Tymošenkon ja Juštšenkon erimielisyydet johtivat Tymošenkon hallituksen eroon vuoden 2005 lopussa, mutta vuoden 2007 parlamenttivaalien jälkeen Julija Tymošenkosta tuli pääministeri uudemman kerran. Tällä kertaa hän oli poliittisesti entistä vahvempi, sillä valtaa oli siirretty presidentiltä hallitukselle ja Julija Tymošenkon Ryhmittymä oli saanut parlamentista 27 lisäpaikkaa. Se oli nyt parlamentin toiseksi suurin ryhmittymä Viktor Janukovyšin Alueiden puolueen jälkeen. Uusi *Demokraattisten voimien liitto* äänesti Tymošenkon pääministeriksi todellisessa poliittisessä jännitysnäytelmässä. Hän sai ensimmäisessä äänestyksessä 225 ääntä, vain yhden äänen vähemmän kuin olisi tarvittu. Kaksi kansanedustajaa esitti, että parlamentin sähköinen äänestysjärjestelmä ei ollut toiminut eikä heidän ääniään Tymošenkon puolesta siten ollut otettu huomioon. Muutaman päivän päästä pidetyssä ei-sähköisessä uusintaäänestyksessä Tymošenkoa kannatti pääministeriksi juuri vaadittava minimi eli 226 edustajaa.

Julija Tymošenkon toisen hallitusohjelman otsikkona oli "Ukrainan edistysaskel: ihmisten, ei poliitikkojen puolesta". Ensimmäiseen hallitusohjelmaan verrattuna uusi ohjelma oli selvästi populistisempi, sillä siinä luvattiin korotusta minimipalkkaan, tukea lapsiperheille ja Neuvostoliiton aikaisen Sberbank SSSR-pankin rahojen palauttamista. Pankin säästötileille oli nimittäin jäänyt talletuksia ennen kuin perestroikan tuoma inflaatio oli syönyt ne.

Kyseessä oli suorasukainen poliittinen veto.

Kostoa monelta suunnalta

Vuoden 2010 presidentinvaaleissa oli kaksi pääehdokasta: Julija Tymošenko ja Viktor Janukovyč. Suoran kansanvaalin toisella äänestyskierroksella Janukovyč voitti Tymošekon 3,48 prosenttiyksikköä suuremmalla äänisaaliilla: Janukovyč sai äänistä 48,95 prosenttia ja Tymošenko 45,47 prosenttia. Janukovyčilla oli enemmän kannatusta maan itä- ja eteläosissa, kun taas Keski- ja Länsi-Ukrainassa äänestettiin Tymošenkoa.

On ilmeistä, että presidentti Viktor Janukovyč rakentaa Ukrainaan Venäjän mallin mukaista ”hallittua demokratiaa” ja että hän pitää itseään Ukrainan **Vladimir Putinina**. Tämän osoittaa hänen varsin valikoiva oikeuskäsityksensä ja oman vallan vakiinnuttaminen parlamentin enemmistöä kontrolloimalla. Janukovyč on Putinin tapaan herkkähiäinen ja käyttää valtaansa kostamalla niille, jotka ovat horjuttaneet hänen tai hänen lähipiirinsä asemaa tai aiheuttaneet sille vahinkoa. Ei myöskään tarvitse kaivaa kovinkaan syvälle ennen kuin löytää Tymošekon uralta erinäistä peiteltävää.

Entistä pääministeriä Pavlo Lazarenkoa syytettiin korruptiosta Ukrainassa, mutta tuomion hän sai San Franciscossa. Sikäläinen oikeusistuin katsoi, että Lazarenko oli käyttänyt omaa asemaansa rikastumistarkoituksessa ja että hän oli syyllistynyt rahanpesuun. Hänet tuomittiin siitä hyvästä kahdeksaksi vuodeksi vankilaan. **Martha Boersch**, Lazarenkon jutun amerikkalainen apulaissyöttäjä, kommentoi äskettäin Ukrainaska Pravdan, vaikutusvaltaisen ukrainalaisen verkkolehden haastattelussa Julija Tymošekon ja Lazarenkon välisiä yhteyksiä. Joko Tymošenko oli liikekumppaneineen Lazarenkon kiristyksen uhri tai hän oli liikekumppaneineen osallisena samassa rikolliseksi todetussa hankkeessa. Joka tapauksessa poliittinen aktiivisuus sekä antoi Tymošenkolle syytesuojan (joka parlamentin jäsenillä on asemansa puolesta) että toteutti hänen tavoitteensa.

Samoin on kiinnostavaa, että Mykola Azarov, jonka Viktor Janukovyč nimitti pääministeriksi vuonna 2010, on ennenkin joutunut hakaukseen Julija Tymošekon kanssa. Azarov nimittäin johti

1990-luvulla Ukrainan verohallintoa, joka oli Kutšman kaudella vahvimpia liike-elämän vaikuttajia ja oppositiopuolueiden elämää merkittävästi hankaloittava viranomainen. Tässä asemassa Azarov pyrki vaikeuttamaan Tymošenkojen UES-yhtiön toimintaa. Yhtiö menettikin lopulta monopoliasemansa kaasuntuojana Venäjältä ja Turkmenistanista. Janukovytsin läheisten liittolaisten omistama ja kontrolloima yhtiö korvasi Tymošenkojen yhtiön energiamarkkinoilla.

Vuonna 2009 Tymošenko arveli, että jos maakaasun hinta nousisi ja jos Janukovyts valittaisiin presidentiksi, tämän imago kärsisi. Hallituksen olisi korotettava yksityisten kuluttajien ja yhtiöiden maksamaa kaasun hintaa. Miljoonat tavalliset ukrainalaiset ja Janukovytsia tukeva teräs- ja kemianteollisuus olisivat hyvin tyytymättömiä. Janukovyts joutuikin pois toltaan, kun kävi ilmi, että Kansainvälisen valuuttarahaston ehtoihin suostuminen merkitsisi kaasun hinnan keinotekoisien tukemisen loppua. Korkeammista hinnoista määräisivät Gazprom ja Janukovytsin ”hyvät ystävät” Venäjän johdossa. Metall- ja kemianteollisuus, jotka olivat presidentin päätukijoita, kärsisivät korkeammista tuotantokustannuksista, ja niiden kilpailukyky heikkenisi.

Lettikruunu ja valkoinen mekko

Julija Tymošenkon tyyli ja karisma ovat vailla vertaistaan Ukrainan naispoliitikkojen joukossa. Tymošenko on PR:n ja imagonhallinnan mestari. Hän on tarkka tyylistään ja miettii huolellisesti jokaisen yksityiskohdan. Hänen asunsa tiukkuus, pituus ja väri riippuvat siitä, kenet hän tapaa. Sekä Ukrainan että Venäjän media on uhrannut paljon tilaa Tymošenkon asuille raportoidessaan Vladimir Putinin ja Julija Tymošenkon käymistä maakaasuneuvotteluista. Virallisissa tilaisuuksissa Tymošenko käyttää usein muodikkaita tummia asuja, mutta pukeutuu lähes poikkeuksetta yksinkertaisiin valkoisiin mekkoihin kohdatessaan tavallista kansaa tai äänestäjiä. Ennen

Julija
Tymošenkon
tyyli ja
karisma
ovat vailla
vertaistaan.

Ukrainan
media pitää
tarkkaa
lukua hänen
hiustyylis-
tään.

aktiivista poliittista uraansa Tymošenko pukeutui muodolliseen bisnes-tyyliin ja tiukkoihin naisellisiin asuihin. Hänellä oli tuolloin pitkät tummat hiukset, ja hän hyödynsi taitavasti ulkomuotoaan ollessaan tekemisissä liikemiehiksi muuttuneiden vanhan kaartin virkamiesten ja ”punajohtajien” kanssa.

Julija Tymošenko muutti tyyliään vuosien 2000 ja 2002 poliittisissa kampanjoissa: valkeista vaatteista ja lettikampauksesta tuli hänen tavaramerkkinsä. Tymošenko vaalensi ruskeat hiuksensa ja kietoi ne letiksi päänsä ympärille ikään kuin perinteiseen ukrainalaiseen tapaan. Hänen imagonsa on systemaattinen ja johdonmukainen, sillä hän tietää kampauksensa ja vaatteidensa voivan vaikuttaa hänen julkisuuskuvaansa ja suosioonsa. Tymošenkon kaihtamattoman naisellinen ja hieman hohdokaskin julkinen kuva erottaa hänet keski-ikäisestä keskivertomiespolitiikosta. Ukrainan media pitää tarkkaa lukua hänen hiustyulistään, ja on kiinnostavaa, että hän itse muuttaa ulkonäköään sängen usein, joskin lähinnä vain epävirallisemmissa yhteyksissä. Tymošenko on esiintynyt hiukset valtoimeinaan mm. oranssin vallankumouksen voiton juhlallisuuksissa Kiovan keskustassa vuonna 2004, tyttärensä häissä, vieraillessaan äitinsä luona Dnepropetrovskissa sekä käydessään lastenfestivaaleilla.

Tymošenko suosii asuisaan tunnettuja tuotemerkkejä (Yves Saint Laurent, Dolce&Gabbana, Chanel ja Mark Jacobs for Louis Vuitton), mutta hänen yllään näkee myös ukrainalaisten suunnittelijoiden asuja (Aina Gase, Oksana Karavanska). Tymošenkon hätkähdyttävän määrätietoinen naisellisuus on jotain muuta kuin ukrainalaispoliitikkojen perinteinen harmaus. Hän edustaa tiukkaa virallisuutta, mutta samalla hän käyttää vartaloa korostavia leikkauksia, pitsiä, koruja, korkokenkiä ja lyhyempiä helmoja kuin poliitikolta odottaisi. Tymošenkon vastustajat ja journalistit ovat usein kysyneet, miten hänellä on varaa kalliisiin asuihin. Tymošenko on vastannut kysyjille tynesti: *Olen tehnyt töitä monta vuotta. Voin vakuuttaa, että olen vaurastunut täysin puhtain keinoin.* Tymošenkolla

oli pääministerin palkkansa lisäksi säästöjä, joilla hän voi ostaa muodikkaita vaatteita ja kalliita design-tuotteita. *Johdin vuoteen 1997 saakka yhtiötä, joka oli Ukrainan tärkeimpiä yksityisomistuksessa olleita yrityksiä. Totta kai perheelläni on säästöjä. Kyllä minulla mekkoon on varaa.*

Aina Gase, Tymošenkon suosima ukrainalainen vaatesuunnittelija, kertoi Kiovassa ilmestyvän Gazeta po Kievski -lehden haastattelussa:

Jos rikkoo stereotyyppioita politiikassa, eikö niitä voi silloin rikkoa myös omassa ulkonäössään? Naispoliitikkojen tyyli on tylsä. He vain vaihtavat paitapuseron väriä silloin tällöin... Tymošenkoa näkee harvemmin perinteisessä bisnesasussa. Hän pitää naisellisemmasta pukeutumisesta... hän tapasi Vladimir Putinin asussa, joka oli tehty Juštšenkon virkaanastujaisiin. Asun profiili on yksinkertainen: mustan ja valkoisen kontrastit leikittelevät, ja jonkin verran korotettu vyötärölinja luo pituuden vaikutelman. Polvet ovat peitossa. Vaikutelma on tahdikas ja vaatimaton. En tiedä, miksi asusta puhuttiin niin paljon. Ehkä siinä oli tehokkaita kontrasteja? Tymošenko osaa esiintyä.

Ja ehkäpä juuri tämä auttaa meitä ymmärtämään Julija Tymošenkoa, esiintymisen ja manipuloinnin mestaria.

Naiset vähissä Ukrainan politiikassa

Tymošenkolla oli kummassakin hallituksessaan vain yksi naisministeri, **Oksana Bilozir** kulttuuri- ja matkailuministerinä 2005 ja **Ljudmila Denisova** työ- ja sosiaaliministerinä 2007. Ukrainassa tämäkin oli saavutus sinänsä, sillä vuoden 2002 jälkeen naisilla ei ole ollut lainkaan ministerinsalkkuja Viktor Janukovytsin, **Juri Jehanurovin** tai tällä hetkellä Mykola Azarovin hallituksissa. Azarov on lisäksi sanonut suoraan, että hänen mielestään naisille ei ole sijaa politiikassa: *Toisten mukaan meillä on laaja hallitus ja toiset valittavat, ettei hallituk-*

Ukrainan
nykypoliitik-
koja yhdis-
tää heidän
nuiva suh-
tautumisen-
sa naisiin.

sessä ole yhtään naista ja että hallituksen kokouksissa ei ole ketään, jota katsella. On vain tympeitä kasvoja. Kaikella kunnioituksella naisia kohtaan, uudistusten tekeminen ei ole naisten työtä.

Samanlainen naisnäkemys paistoi läpi myös Viktor Janukovytsin puheesta, jonka hän piti Maailman talousfoorumien kokouksessa Davosissa tammikuussa 2011: *Ukraina syttyy helposti*, Janukovyts totesi viitaten Switch On Ukraine -nimiseen mainoskampanjaan. *Ei tarvitse muuta kuin seurata, kuinka Kiovan hevostakanjat puhkeavat kukkaan ja ukrainalaisnaiset alkavat vähentää vaatteita. Sellaisen kauneuden näkeminen on mykistävää.* Ukrainalainen poliitikko ja kansanedustaja **Ksenija Ljapina** sanoo, että kyseessä on tyypillinen neuvostoajan jälkeinen näkemys naisesta koristeena, josta ei ole tasavertaiseksi kumppaniksi ja yhteiskunnan jäseneksi. Vanhakanainen poliittinen eliitti ei hyväksy naista politiikassa ensinkään, ja osa poliittisesta eliitistä katsoo karsaasti Julija Tymošenkoa jopa syvällä alitajuisella tasolla, koska hän on menestynyt liike-elämässä ja on erittäin suosittu poliitikko. Mikä pahinta, Tymošenko on kyseenalaistanut poliittisen eliitin vallan.

Itse asiassa ongelma ei ole vain miesten asenteissa. Asiantuntijoiden mukaan Tymošenko ei itse ymmärrä sukupuolikysymystä. Pääministerinä ollessaan hän ei tehnyt juuri mitään lainsäädännön uudistamiseksi tai mahdollistaakseen naisten ja miesten tasavertaisen aseman. Ukrainalainen sosiologi **Tamara Martsenjuk** ottaa esimerkin työlainsäädännöstä, jossa on monia naisia syrjiviä pykäliä. Yksi niistä rajoittaa naisten osallistumista politiikkaan: pienen lapsen äitiä ei voi lähettää työmatkalle eikä hän voi siten osallistua aktiivisesti esimerkiksi vaalikampanjaan. Jos hänet valitaan parlamenttiin ja parlamentti sijaitsee muualla kuin hänen kotikaupungissaan, hän ei voi osallistua parlamentin työhön, koska laki kieltää pienen lapsen äidin työmatkat.

Tatjana Kondratjuk toimi perhe-, nuoriso- ja urheiluasioiden apulaisministerinä Julija Tymošenkon ja Juri Jehanurovin hallituksissa. Kondratjukin mielestä Tymošenkon olisi pitänyt ottaa hallituk-

sen työskentelyyn mukaan enemmän naisia. Tymošenko teki tässä virheen, sillä naiset ovat hyviä toteuttamaan erilaisia uudistuksia. Tymošenko ei pelkää vaikeuksia. Se on hänen vahvin puolensa. Hän ei kuitenkaan osannut kerätä ympärilleen vahvoja persoonia eikä hän pystynyt kompromisseihin presidentti Viktor Juštšenkon kanssa.

Kondratjuk tuli itsekin politiikkaan liike-elämästä, vaatekauppaketjun omistajan paikalta. Hän ryhtyi politiikkaan, koska halusi muutosta. Hän halusi muuttaa Ukrainan poliittista järjestelmää ja korruptoituneita toimintatapoja. Kondratjuk osallistui parlamenttivaaleihin yhtenä Ukrainan vihreän puolueen johtajista, mutta naisena hän joutui tyypilliseen ukrainalaiseen tapaan ehdokaslistan hännille, mistä on hyvin pienet mahdollisuudet tulla valituksi. Ukrainan nykypoliitikkoja yhdistää heidän nuiva suhtautumisensa naisiin.

Kondratjuk ennustaa, että kestää vielä 20 vuotta ennen kuin Ukrainan politiikassa on yhtä paljon naisia kuin Skandinaviassa ja Suomessa nyt. Kondratjuk ja sosiologi Martsenjuk ovat yhtä mieltä siitä, että Ukrainan täytyisi ottaa oppia neuvostoajasta, jolloin harjoitettiin positiivista syrjintää ja käytettiin kiintiöitä houkuttelemaan enemmän naisia politiikkaan ja päätöksentekoon. Jopa Venäjän valtionhallinnossa tietty määrä virkoja on varattu naisille. Kondratjuk toteaa, että Ukraina ei ole vielä valmis myöntämään naisille aktiivisempaa poliittista asemaa. Kun ukrainalaisilla on vaaleissa tasavertaiset mies- ja naisehdokkaat, he äänestävät mieluummin miestä.

Sekä Kondratjukin että Martsenjukin mukaan Julija Tymošenko osaa hyödyntää naisellisuuttaan ja piilottaa heikkoutensa taitavasti. Hänen tuore oikeudenkäyntinsä oli eräänlaista teatteria. Tymošenko keskittyi oikeussalissa puhumaan kameroille ja Ukrainan kansalle. Hän näyttäytyi oikeuden edessä hyvän vaimon ja äidin roolissa, osoittaen tunteensa miehelleen ja tyttärelleen, jotka olivat hänen vierellään oikeussalissa säännöllisesti. Vähän ennen oikeudenkäynnin päättymistä Tymošenko nimesi miehensä Oleksandrin asianajajakseen, minkä ansiosta Oleksandr voi vierailta vankilassa rajoituksetta.

Monet äänestivät aikanaan Tymošenkoa odottaen, että hän – toisin kuin miehet – olisi osannut uudistaa ja muuttaa Ukrainan politiikkaa perin pohjin. Ukrainassa ei ole toista Julija Tymošekon veroista naispolitiikkaa. Jälkiviisaasti voi todeta, että hänen pääministerikautensa luonne ja ristiriidat oranssin vallankumouksen entisten liittolaisten kanssa kertovat jotain hänen poliittisista motiiveistaan. **Valeri Tšalyi**, apulaisulkoministeri Tymošekon hallituksessa, on muotoillut asian näin: *Julija Tymošenko rakastaa valtaa. Tämä kävi hyvin selväksi, kun hänestä tuli pääministeri. Siitä tuli myös suuri haaste monille, jotka työskentelivät hänen hallituksessaan.*

Tymošekon suuri valta ja vielä suurempi pyrkimys uudistaa Ukrainaa radikaalisti törmäsivät parlamentin uudistushaluttomuuteen ja poliittisten liittolaisten heikkouteen. Näissä olosuhteissa oli mahdoton ajaa läpi lainsäädäntöä, joka olisi mahdollistanut uudis-

tukset. Merkittävä venäläinen oppositiohahmo **Boris Nemtsov** on kuvaillut Tymošenkon ja hänen vastustajiensa välistä kilpailua: *He pelkäävät Tymošenkoa. Hän on ainoa mies Ukrainan politiikassa. Hän näyttää hyvin naiselliselta ja on karismaattinen ja älykäs, mutta hänellä on myös erittäin luja luonne.*

Vankeuskin tuo lisää julkisuutta

Ukraina vietti itsenäisyytensä 20-vuotispäivää 24. elokuuta 2011. Ukraina ja Puola isännöivät jalkapallon Euroopan-mestaruuskilpailuja 2012, ja näyttää siltä, että jälleen kerran EM-jalkapalloon upotetaan ennätysmäärä rahaa. Samoin näyttää siltä, että Ukrainan viime vuosien demokraattiset uudistukset vesitetään ennätysnopeasti. On mahdollista, että vuoden 2012 kisat kohentavat Ukrainan imagoa ja

antavat maan taloudelle lyhytaikaisen piristysruiskeen, mutta monen oppositiopoliitikon asema on tukala presidentti Viktor Janukovytsin hallitsemassa maassa. **Juri Lutsenko**, Kansan itsepuolustus -puolueen johtaja, on vankilassa: tätä Julija Tymošenkon hallituksen entistä sisäministeriä syytetään vallan väärinkäytöksistä. Myös Tymošenko itse, Batkivštšyna-puolueen puheenjohtaja ja entinen pääministeri, on vankilassa. Häntä syytetään mittavan vahingon aiheuttamisesta Ukrainalle, koska hän ei onnistunut neuvottelemaan edullisempaa hintaa venäläiselle maakaasulle ns. kaasusodan aikana 2008.

Monet tavalliset ukrainalaiset ovat sitä mieltä, että Tymošenkon joutaakin tuomita. Toiset taas näkevät oikeudenkäynnin oppositiopoliitikon tukahduttamisena. Ja kaikki asiantuntijat saattavat olla yhtä mieltä siitä, että oikeudenkäynti ja vangitseminen tuovat Julija Tymošenkole lisää julkisuutta ja antavat hänelle oivan tilaisuuden suosion säilyttämiseen ja kasvattamiseen, sillä hän on oppositiojohtaja, joka näyttäytyy nyt Janukovytsin harjoittaman politiikan ja korruption uhrina. Tämänkertainen oikeudenkäynti muistuttaa monessa suhteessa vuonna 2001 pidettyä oikeudenkäyntiä, jossa Tymošenko joutui vankilaan 40 päiväksi korruptiosta syytettynä. Vankeus vain lujitti hänen asemaansa vaikutusvaltaisena ja suosittuna oppositiojohtajana. Uusimman oikeuskäynnin aikana tuomari on syyttänyt Tymošenkoa oikeuden halveksimisesta ja poliittisen show'n järjestämisestä, kun tämä on vedonnut journalisteihin oikeuden sijaan.

Tymošenkolla oli pääministerinä ollessaan suuret tavoitteet, ja hän muutti Ukrainan politiikkaa. Hän asetti kyseenalaiseksi Ukrainan oligarkkien ja tärkeimpien klaanien aseman perumalla monien yhtiöiden yksityistämiset, jotka korruptio oli tarvellyt. Oranssin vallankumouksen jälkeiset vaalikampanjat olivat huomattavasti vapaammat ja demokraattisemmat kuin nyky-Ukrainassa muuten olisi. Pääministerinä ollessaan Tymosenko ei kuitenkaan aloittanut systemaattista tutkintaa vaalivilpistä, eikä vilppiä organisoineita tahoja asetettu syytteeseen. Tymosenko ei myöskään onnistunut aloittamaan Janukovitsia tukevien liikemiesten toimien tutkintaa.

Ukrainan politiikan demokratisoituminen kuitenkin pakotti monet oligarkit luopumaan harmaan eminenssin asemastaan ja sai heidät ryhtymään poliitikoiksi. Monet heistä ovat tätä nykyä parlamenttissa ja esiintyvät avoimesti lehdistön edessä.

Tymošenkon syytteenpano 2011 on hänen vastustajiensa kos-toisku ja osoitus valikoivasta oikeudenkäytöstä. Tymošēnkon oikeu-denkäynnissä ja seitsemän vuoden tuomiossa on myös symbolinen piirre suoraan menneisyydestä. Oikeus on osannut olla valikoiva en-nenkin: 1700- ja 1800-luvun perinteisessä ukrainalaisyhteiskunnassa naisen tekemistä rikoksista langetettiin aina raskaammat tuomiot. ■

Julija Tymošenko

- Julija Tymošenko (o.s. Telegina). Syntynyt 27.11.1960 Dnipropetrovskissa, Ukrainassa (silloisessa Neuvostoliitossa).
- Naimisissa vuodesta 1979 lähtien, aviomies Oleksandr Tymošenko. Tytär Eugenia Carr, s. 20.2.1980.
- Valmistuttuaan Dnipropetrovskin valtionyliopistosta vuonna 1984 Tymošenko työskenteli insinööri-ekonomistina kotikaupunkinsa koneenra-kennusteollisuudessa vuoteen 1988 asti, jolloin hän siirtyi miehensä kanssa liike-elämään. Myöhemmin Tymošenkot perustivat ja omistivat yhdessä Ukrainan suurimpiin kuuluneen maakaasukaupan yhtiön.
- Tymošenko valittiin ensimmäisen kerran Ukrainan parlamenttiin vuonna 1996. Perusti 1999 Batkivšćyna-puolueen (Isänmaa) ja oli sen johdossa. Osallistui aktiivisesti presidentti Leonid Kutšman vastaiseen liikkeeseen vuodesta 2001 lähtien. Perusti samana vuonna omaa nimeään kantavan puolueryhmän, Julija Tymošēnkon Ryhmittymän. Tymošenko kampanjoi aktiivisesti Viktor Juštšēnkon puolesta vuoden 2004 presidentinvaaleis-sa ja hänestä tuli oranssin vallankumouksen vertauskuva.
- Energiasektorista vastaava varapääministeri 30.12.1999–19.1.2001 Ukrainan pääministeri 4.2–8.9.2005 ja 18.12.2007–4.3.2010.

Toimenpidesuosituksia tasa-arvon edistämiseksi

Ehdotuksia poliittisille päättäjille

- Suomeen tulee perustaa naisten politiikkarahasto, joka tukee valtakunnallisessa politiikassa aloittavien, eri puolueita edustavien naisten kampanjointia, kouluttautumista, vertaistukea ja verkostoitumista. Avoimesti toimivan rahaston pääoma kerätään lahjoituksina yksityisiltä henkilöiltä, yrityksiltä ja järjestöiltä.
- Suomeen tarvitaan nimitysbarometri, johon kuukausittain päivitetään johtavat virkanimitykset sukupuolittain. Näin lisätään julkista keskustelua virkanimitysten tasa-arvoisuudesta ja pätevyysvaatimuksista. Vastuu barometristä on valtioneuvoston kanslialla.
- Hallituksen on annettava vuosittain selvitys tasa-arvon toteutumisesta Suomessa. Tarkastelun kohteena ovat julkinen päätöksenteko ja hallinto sekä puolueet ja työmarkkinajärjestöt.
- Presidentti perustaa tasa-arvopalkinnon, joka myönnetään vuosittain henkilölle, järjestölle, tapahtumalle tai yksittäiselle teolle, joka on esimerkillisesti edistänyt sukupuolten välistä tasa-arvoa Suomessa. Presidentin tulee muutoinkin käyttää määrätietoisesti arvovaltaansa tasa-arvon edistämiseksi.
- Sukupuolikiintiöt (40/60 %) on otettava käyttöön kaikkien puolueiden ja työmarkkinakeskusjärjestöjen sisäisessä päätöksenteossa.
- Kokeneiden naisten tulee kannustaa uusia naisia urallaan eteenpäin. Erityisesti kansainvälisissä tehtävissä tien avaaminen uusille osaajille on tärkeää, jotta Suomella on tarjota asiantuntijoita esimerkiksi ihmisoikeustyöhön ja rauhanvälitykseen jatkossakin.
- Poliittinen osallistuminen on nostettava jälleen osaksi tavallista elämää. Poliittisen toiminnan ei tule olla rasite tai leimaava tekijä, vaan ansio. Ehdokkaaksi asettumista on kannustettava ja painotettava samalla, ettei politiikkaan osallistuminen edellytä poikkeuksellisia ominaisuuksia. Eri-tyistä tukea tarvitaan vaaleissa valitsematta jääneiden kannustamiseen politiikassa eteenpäin.

- Kokouskulttuuria ja päätöksentekokäytäntöjä on yleisesti uudistettava. Byrokrattisia käytäntöjä, rituaalinomaisuutta ja turhia kokouksia on karsittava.
- Luottamustehtäviä tulee kierrättää nykyistä enemmän, ja toimikausien tulee olla rajattuja. Näin päätöksentekoon saadaan uusia henkilöitä, ja osaamis pohja laajenee.
- Eri elämäntilanteissa olevien kansalaisten osallistumisen kynnystä on madallettava. Julkisissa luottamustehtävissä toimiville opiskelijoille on maksettava matkakorvaus opiskelupaikkakunnalta kokouspaikkakunnalle. Luottamustehtävissä toimivien vanhempien lapsille on järjestettävä laadukas hoito kokousten ajaksi.

Ehdotuksia medialle

- Mediassa on nostettava esiin se, ettei naisten asema suomalaisessa politiikassa ole kohenemassa.
- Median tulee kaikissa vaaleissa vaalipiireittäin vertailla puolueiden ehdokasasettelua sukupuolinäkökulmasta.
- Sukupuolen ei pidä antaa vaikuttaa siihen, miten politiikkaa kohdellaan mediassa. Naisten välisiä erimielisyyksiä ei tule perusteettomasti alleviivata – sukupuoli ei tee ihmisestä riitelijää. ”Muuttumisleikit” eivät kuulu tasa-arvoiseen Suomeen.

Ehdotuksia kouluille, kasvattajille ja kaikille kansalaisille

- Tyttöjä on rohkaistava esiintymään, ilmaisemaan mielipiteensä ja toimimaan mielipidejohtajina.
- Eri oppiaineisiin on sisällytettävä väittelykoulutusta.
- Tilanteissa, joissa tasa-arvo ei toteudu, on harjoitettava positiivista syrjintää.
- Eri-laisuutta arvostava kulttuuri toimii myös naisten ja tyttöjen hyväksi.

Kirjoittajat

Karina Jutila

Karina Jutila on opiskellut valtio-oppia Tampereen yliopistossa ja väitellyt yhteiskuntatieteiden tohtoriksi 2003. Hän on kirjoittanut muun muassa puolueiden sisäisestä vallankäytöstä, kansalaisten osallistumisesta ja yhteiskunnallisista asenteista. Jutila toimii Ajatuspaja e2:n johtajana. Häntä innostaa yhteiskunnalliseen toimintaan halu kehittää demokratiaa ja vahvistaa kansalaisten roolia sen eri tasoilla. Jutilan mielestä tasa-arvon ja naisten aseman hyväksi on paljon tehtävää myös Suomessa.

Johanna Korhonen

Johanna Korhonen on toimittaja, riippumaton kirjoittaja ja kirkkolaulaja. Hän pitää oikeudenmukaisuutta, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta keskeisinä yhteiskunnallisina arvoina sekä Suomessa että maailmanlaajuisesti. Korhosen mielestä yhteiskunnalliseen keskusteluun ja päätöksentekoon osallistuminen on aikuisen ihmisen, naisen tai miehen, normaalia kansalaisaktiivisuutta ja jopa velvollisuus: Maailma ei muutu, ellei sitä muuteta.

Liisa Liimatainen

Liisa Liimatainen on toimittaja, jonka raportteja Italiasta suomalaiset ovat kuunnelleet 1980-luvulta lähtien. Yleisradion reportaasimatkoilla Liimatainen on kiertänyt myös Pohjois-Afrikkaa, Lähi-itää ja Balkania. Liimataista kiinnostaa naisten demokratiataistelu muslimi- ja arabimaissa, mutta myös se, miten Vatikaanin varjossa elävä Italia on antanut kirkon rajoittaa naisten elämää. Artikkelinsa kohdehenkilöön Emma Boninoon Liimatainen tutustui alun perin jo 1970-luvun naisliikkeessä. Etätuttavuus sai uuden ulottuvuuden Kairossa, jossa Bonino ja Liimatainen kohtasivat 2000-luvun alussa.

Elina Rajaniemi

YTK Elina Rajaniemi valmistee Elisabeth Rehnin poliittisesta toimijuudesta pro gradu -tutkielmaa Lapin yliopiston yhteiskuntatieteellisessä tiedekunnassa. Hän työskentelee Suomen Keskustanaiset ry:n järjestösuunnittelijana. Rajaniemi uskoo, että nainen on naisen paras ystävä – myös politiikassa. Hän ihmettelee, miksi mediassa äänensä saavat kuuluviin nykyään ennen kaikkea äärikonservatiiviset, populistiset, kansallismieliset miehet. Missä ovat edistykselliset, fiksit ja rohkeat uuden sukupolven naismielipidejohtajat?

Arseni Svnarenko

Arseni Svnarenko on ukrainalaissyntyinen sosiologi ja nuorisotutkija, joka asuu ja työskentelee Suomessa. Hän on suorittanut tohtorin tutkinnon Taras Shevchenkon yliopistossa Kiovassa, Ukrainassa. Svnarenko on julkaissut lukuisia artikkeleita eri kirjoissa ja pitänyt luentoja. Hän opettaa Helsingin yliopiston Ukrainan-tutkimuksen ohjelmassa.

Mitä erityistä

on naisissa, jotka ovat nousseet poliittisen vallan korkeimmille askelmille? Miten he sen tekivät? Tässä julkaisussa viisi kirjoittajaa kertoo viiden merkittävän naisen tarinan. Suomalaisissa ja ulkomaisissa muotokuvissa on yhteisiä piirteitä: näitä naisia ovat auttaneet määrätietoisuus, itseluottamus ja uskallus, mutta myös onni ja sattumat.

Kirja esittelee huipulle kiivenneiden naisten tarinoita, mutta se on tarkoitettu rohkaisuksi kaikille politiikasta kiinnostuneille naisille. Seuraavan muotokuvan aihe voit olla Sinä.

ISBN 978-952-5895-08-7